

KARYS

1980
BIRŽELIS-LIEPA-JULY
Nr. 6

KARYS

1980
Nr. 6 (1563)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS
Administratorius
KĘSTUTIS BILERIS
Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.K.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Punios šile	viršelis
S. Kuzmickas-Kuze — Lietuvos Karo Mokyklos XII laidos 50 m. sukaktis	241
A. Budreckis — Jonušas Radvilas	244
B. Balčiūnas — Trečias Pasaulinis karas	251
P. M. — 1940 metų birželis	256
Arėjas Vitkauskas — Dainos "Ginkim šalį Lietuvos" istorija	261
A. Rukša — Šarvuotas traukinys "Gediminas" kautynėse	263
J. Gediminėnas — Skirtingos nuomonės	266
TREMTIES TRIMITAS	268
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai	271
E. Pranckus — 50 Metų	274
Šaulių kronika	276
KARINĖS ŽINIOS	282
KRONIKA	283

ATSTOVAI:

Baltimore — M. Šimkus, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE
"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juožas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas, 22 Slevin St., No. Geelong,
3215, Vic.
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 13 Orchid Road, Guildford,
NSW, 2161

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$12.00, pusmečiui U.S. \$6.00, atskiro nr. U.S. \$1.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription U.S. \$12.00 per year. Single copy U.S. \$1.50 — Second Class Postage Paid at Brooklyn, N.Y. Publication No. ISSN 0022-9199

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1563)

BIRŽELIS — LIEPA — JUNE

1980

LIETUVOS KARO MOKYKLOS XII LAIDOS 50 METŲ SUKAKČIAI ARTĖJANT

STASYS KUZMICKAS-KUZE

1980 metais spalio 25 dieną sukaks 50 metų nuo Karo Mokyklos XII-tos laidos išleidimo. 1930 metais sukako 500 metų nuo Vytauto Didžiojo mirties. Tad, 1930 metai buvo pavadinti Vytauto Didžiojo metais. Ir Karo Mokyklos baigimo ženkle yra pažymėta: "L.K.M. XII-ji laida 1930 (Vytauto Didžiojo) V.D.M." XII laida turėjo būti išleista rugsėjo 8, 1930 m., t.y. Tautos šventės proga. Bet, dėl tam tikrų priežasčių išleidimas buvo atidėtas.

Prisimename tas gražias iškilmes, vykusias visuose Lietuvos apskrities miestuose ir miesteliuose Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukakčiai paminėti. V. D. bronzinis paveikslas keliavo po Lietuvą karių ir šaulių garbės sargybų lydymas. Tai buvo nuotaika! Patriotinė nuotaika, kuri šildė lietuvių širdį, matant Vytauto Didžiojo paveikslą keliaujant Lietuvos keliais.

Po Tautos Šventės, rugsėjo 8 d., sužinota, kad XII laidos išleistuvės yra atidedamos kelioms savaitėms. Spalio mėn. viduryje buvo pranešta išleistuvių data būsianti spalio 25 d. 1930, V.D. metais.

Ir taip, spalio 25 d., 1930, V.D. metais, šeštadienį, įvyko iškilmingos pamaldos. Pamaldose visi buvome kariūnų išieginėse uniformose. Po pamaldų, apie 11 val., paskutinį kartą nusirengėm kariūnų uniformas ir apsirengėm naujomis, karininkų rikiuotės uniformomis. Atsisveikinant su kariūnų uniformomis, mintys ir vaizdai iš Karo Mokyklos gyvenimo prabėgo kaip kaleidoskope. Buvo, kažkaip, nejauku ir liūdna ir gaila apleisti išsvajotą kariūno uniformą, į kurią širdis traukte traukė dar būnant gimnazijos suole.

Kardų įteikimas ir priesaika vyko Karo Mokyklos Aktų salėje. Kardus įteikė resp. prez. Antanas Smetona, dalyvaujant daugeliui vyriausy-

bės narių ir kitų kraštų atstovų. Kiekvienas išgyvenome momentą, neužmirštamą momentą, kada pajunti kardo smaigalį, liečiantį kairįjį petį ir girdi tuos iškilmingus Resp. prezidento žodžius:

— Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!

Po to sekė išleistuvių pietūs ir, vakare, po būvis su savo kviestais svečiais, viešniomis.

Ir taip, spalio 27 d., pirmadienį, visi jaunieji karininkai atsiskaitėme ir atsisveikinome su Karo Mokykla. Iki lapkričio 3-čios d. visi buvome paleisti atostogų, o po atostogų jau reikėjo prisistatyti savo dalių vadovybei ir pradėti jauno karininko gyvenimą.

XII laida buvo sudaryta iš 1927 m. kariūnų priėmimo, kurių būta 27. Jie turėjo išbūti Karo Mokykloje 3-jus metus. Pirmieji metai vadinosi "paruošiamasis kursas". Jo tikslas: pirmaisiais metais susipažinti su kariniu gyvenimu ir įsigyti brandos atestatą. Vėliau karinė vadovybė nusprendė tą XII laidą iš 27 kariūnų, papildyti dar 52 jaunuoliais, baigusiais pilną gimnazijos kursą. 1928 m. vasaros laikotarpyje "Lietuvos Aidas" paskelbė karinės vadovybės pranešimą, kad, jaunuoliai, baigę pilną gimnazijos kursą, bus priimami į Karo Mokyklą. Tie, kurie sėkmingai baigs dviejų metų Karo Mokyklos kursą, bus keliami į pirmąjį karininko laipsnį.

1928 m. rugsėjo 1 d. į Karo Mokyklos raoną Panemunėje pradėjo rinktis jaunuoliai. Viso atvyko apie 150. Atvykę registravosi K.M. raštinėje ir kiekvienam buvo paaiškinta, kad Karo Mokykloje teks išbūti 2-3 dienas, kol paaiškės priėmimo klausimas. Kas nori, gali nakvoti K.M. patalpose. Mityba savo pačių. Šalia mūsų prašymų įstoti į Karo Mokyklą, apskričių policijos vadai siuntė savo atestacijas apie kandidato tinkamumą būti karininku. Keletas kandidatų at-

krito dėl policijos atestacijos.

Pirmadienį, t.y. rugsėjo 1 d., susirinkę kandidatai laiką praleido daugiausia mokyklos sporto aikštėje. Oras buvo gražus, tad vieni žaidė futbolą, kiti užsiiminėjo mankšta, o dar kiti, grupelėmis sustoję, šnekučiavosi. Į aikštę atvyko kpt. Austas ir įsimaišė į kandidatų tarpą. Paaiškėjo, kad jis buvo Karo Mokyklos futbolo komandos vadovas ir ypatingą dėmesį kreipė į futbolistus ir kitus sportininkus. Ir štai, kpt. Austas pastebi, kaip vienas kandidatas spyrė futbolą iš, maždaug, 25-30 metrų atstumo ir 45 laipsnių kampu, ir futbolą — tiesiai pro vartus. Kpt. Austas bėgte pribėgo prie to kandidato ir draugiškai užklausė jo pavardės. Kandidatui pasakius — J. L. — kpt. Austas užsirašė ir jam pasakė, kad jis bus priimtas. Pamatė kitą kandidatą, praleidžiant vieną pakopą, atsidūrusį kopėčių viršuje, vėl paklausė pavardės (V. G.), kpt. Austas užsirašė ir jam pasakė: “Tu priimtas”. Ir taip, užsirašęs dar keletą pavardžių, kpt. Austas išnyko iš aikštės.

Antradienį, rugsėjo 2 d. vyko sveikatos tikrinimas. Komisiją sudarė gyd. plk. Janulevičius, du Karo Mokyklos karininkai ir, žinoma, sanitarijos viršila Petkus. Tikrino: ūgį, svorį, širdį, klausą, regėjimą ir t.t. Rugsėjo 3 d. ryte aikštėje susirinko apie 70-80 kandidatų. Po sveikatos tikrinimo, kai kurie apleido Karo Mokyklą. Buvo pranešta rinktis į klasę, vokiečių kalbos egzaminams. Tema laisva — ką nori, tą rašyk.

Rugsėjo 3 d. pavakaryje buvo iškabintas, prie K.M. raštinės durų, sąrašas į Karo Mokyklą priimtųjų kandidatų. Jų buvo 52. Tą pat vakarą priimtieji buvo surikiuoti pagal ūgį su 1927 metų priėmimo kariūnais ir taip buvo sudaryta XII laida. Vėliau vyko uniformų, batų pritaikymas. Čia dalyvavo mūsų 2-ros kuopos vadas kpt. Dulksnys, vyr. kuopos karininkas kpt. Urbšas ir būrio vadas ltn. Daugelis. Kuopos ūkvedys buvo Jurgis Zauka. Gavę uniformas, vėl buvome rikiuojami ir išskirstyti į būrius ir skyrius. Mūsų kuopos vyr. kar. kpt. Urbšas mums pristatė žemesnįjį kadrą XI laidos, arba — iš vyresnio kurso kariūnų. Mūsų kuopos viršila buvo kariūnas Kvietinskas, būrininkai: kar. Andriūnas, Jakubauskas ir Svylas. Skyrininkais buvo paskirti 1927 metų priėmimo kariūnai. Pirmomis paruošimo savaitėmis, 1927 m. kariūnai mums atrodė žymiai prašmatnesni, negu mes, 1928 m. priėmimo. Bet, šiek tiek vėliau, visi susigyvenom ir nebuvo jokių skirtumų tarp mūsų.

Ir taip XII laida pradėjo karinį ir bendrą paruošimą, kuris tęsėsi iki spalio 25 d. 1930,

V. D. metų.

Tenka pažymėti, kad, maždaug, po 4-5 savaičių du nauji kariūnai pasitraukė iš mūsų gretų. Likome 77. Bet šiek tiek vėliau, du nauji kandidatai papildė mūsų gretas. Tai buvo iš Vilniaus krašto pabėgę, baigę 6 gimnazijos klases, jaunuoliai. Jų pabėgimo priežastis buvo ta: 1928 m. vasario 16 d., anksti rytą, jie iškėlė mūsų Trispalvę vėliavą Gedimino kalne, Vilniuje. Tie du patriotai jaunuoliai, tai Juozas Malinauskas ir Martynas Švogžlys. Po to jiedu dūmė per demarkacinę liniją į laisvą Lietuvą. Deja, jiedu po vieno metų pasitraukė iš mūsų tarpo.

Mūsų žemesnysis kadras buvo mums labai lojalus, nors kuopos viršila negailėjo dalinti mums valandų. Niekas už tai nepyko, nes ir mes prailenkdavome su mokyklos tvarka. Išgyvenus “Tėvelį Vargelį”, žengėme į pirmųjų metų pabaigą. Antruosius metus pradėjome tik 67 kariūnai. Vieni patys išstojo, kiti dėl nepakankamo pasiruošimo egzaminams turėjo išstoti. Pradėjus antrus metus mes jau buvome “vyresniaisiais” naujai priimtiems XIII laidos kariūnams.

Pažymėtina, kad XII laida buvo paruošta pėstininkų tarybai. Išimtis buvo padaryta tiems, kurie buvo baigę Aukšt. Technikos Mokyklą. Jiems buvo leista pasirinkti šarvuočių — inžinerijos tarnybas. Po kelių metų, keletas XII laidos karininkų perėjo į aviacijos ir kitų ginklų tarnybas. Kai kurie mūsų kolegos, atvykę į pulkus, per greit pamiršo Karo Mokyklos auklėjimą ir drausmę ir nukrypo į asmeninį drausmės supratimą. To pasėkoje, maždaug, 18 mėn. laikotarpyje, keturi kolegos buvo priversti apleisti karių gretas.

Šiandien, po daugelio metų, retai kur sutinkamos XII laidos karininkų pavardės. Tačiau tie, kurie seka lietuvišką spaudą, randa širdžiai artimas pavardes, nors ir retai. Daugelis mūsų tapo 1941 m. birželio 14-tos d. aukomis. Tik vienas Jonas Vabalas buvo grįžęs iš Sibiro į Lietuvą. Jo sveikata buvo palaužta ir 1978 m. gegužės 13 d. mirė Vilniuje. Apie Joną Vabalą, mūsų malonų draugą, yra gana vaizdžiai aprašyta 1978 m. “Kario” 7 nr.

Karo Mokyklos vadovybė keitėsi, taip pat keitėsi ir kuopų karininkai. Atvykę į Karo Mokyklą, jos viršininku radome plk. Jurgaitį, adjutantą kpt. Poželą, ūkio v-ku mjr. Statkevičių, bataliono vadu mjr. Kazitėną. Pirmos kuopos vadas buvo kpt. Dabulevičius, antros kuopos (mūsų) kpt. Dulksnys. Vyresnis kuopos karininkas kpt. Urbšas. Būrių vadais buvo ltn. Draugelis ir ltn. Motieka. Kiek vėliau atvyko ltn. Morkūnas ir ltn. Mickeliūnas. Karo Mokyklos viršininkai keitėsi; kei-

tėsi ir kuopų vadai. Plk. Jurgaitis perdavė K.M. vadovybę plk. Jackui; vėliau plk. Jackus perdavė K.M. vadovybę plk. Musteikiui. Inspektorius buvo plk. Juodišius.

Mūsų kuopos kpt. Dulksnys buvo pakeistas kpt. Gaušu. Kpt. Gaušas buvo pakeistas mjr. Raudonikiu. Mjr. Raudonikis ir buvo mūsų paskutinis kuopos vadas.

Mes turėjome įvairių lektorių. Dalykai, kaip statutai, ginklai, buvo dėstomi kuopos ir būrių vadų. Kitiems dalykams dėstyti lektoriai buvo iš Kariuomenės Štabo, arba specialių tarnybų karininkai. Lektoriai buvo šie: artileriją dėstė plk. Janavičius, topografiją plk. Krikščiūnas, taktiką plk. Zaskevičius, karo istoriją plk. Z. Gerulaitis, matematiką plk. Maciulevičius, minosvaidį kpt. Austas, pedagogiką ir karo psichologiją plk. Tarasienka, fechtavimą mokė Jungmeisteris, sporto vadovas buvo kpt. Požėla, transmisijas dėstė lt. Motieka. Ginklus ir statutus dėstė kpt. Dulksnys, kpt. Dabulevičius ir kpt. Urbšas. Jojimo vadovas buvo kpt. Žitkevičius. Be tų visų lektorių turėjome dar šokių mokytoją iš Valstybės Teatro,

bet pavardės neatsimenu.

Šiandien, rašant šiuos prisiminimus, galimas dalykas, kad padariau kai kurių netikslumų vardų ir pavardžių rašyme. Todėl tebūna man atleista, tik būčiau labai dėkingas, jei kas padarytų atitinkamus pataisymus.

Mokykloje man teko sėdėti viename suole su Vytu Kraniausku. Jis turėjo poetinių gabumų ir, per pirmuosius mokslo metus, laike paskaitų, nekreipdavo dėmesio į lektorių žodžius, bet viską tai rašydavo. Jis eilėmis apibūdindavo savo kolegas. Pasėkoje to, turėjo apieisti Karo Mokyklą. Anot jo, Karo Mokykloje jis tenorėjo atlikti būtiną karinę prievolę.

Visų, brangūs kolegos, atminimui, patieksiu kelias eilutes, kurias prisimenu, prisiminimui tų gražių, drauge praleistų dienų Karo Mokykloje, prisiminimui savo vadų, kazematų, klasių, budėtojo kambario, kur stovėjome valandas, prisiminimui lauko pratimų, kuriuose grūdinome savo fizines ir moralines jėgas, prisiminimui spalio 25-tos dienos, kada mes visi buvome pasiryžę kovoti ir žūti dėl mūsų tėvynės.

K U P L E T A I

P---giui duokit druskos,
kavos puodą, dvi francuskas.
Jis vargelį aptarnavo,
Tris kartus išprakaitavo.

Kai tik turniką pamato,
tuoj P---nys ausis pastato,
laužo mešką, skopkę daro —
net ir kelnės garą varo.

Pamidoras raudonuoja,
saulės spindulius vilioja —
kaip prinokęs — bus gražus,
o ir valgyti skanus.

Univerką apraudojęs
mūs N---kas atvažiuoja —
žada tvarką padaryti,
vyresnius pamokyti.

Sliekas juodžemio išsiilgęs
kūną zelteriu suvilgęs,

žada šviesa patekėti
ir šiek tiek suvyriškėti.

Pro pušaitę, pro eglaitę
R---ys vijo Nekrušaitę,
Pilipuščiuose sugavo —
duok, dūšyt, lopytę savo.

Tai tiek prisiminimų iš XII-tos
laidos gyvenimo.

Stasys Kuzmickas-Kuze
(Australija)

Seka sąrašas mūsų XII laidos karininkų. Skaitydami pavardes, manau matysite, kaip nuotraukoje, ar filme, tuos jaunos, pasiryžusius veidus

savo draugų, kurių daugelis jau yra atsisveikinę su šiuo pasauliu.

S A R A Š A S

Lietuvos Karo Mokyklos XII laida.

1. Adamonis Karolis	13. Bliudnikas Ernestas	25. Guzikas Nikodemus
2. Adomkevičius Robertas	14. Butkevičius Napoleonas	26. Ingaunis Mečys
3. Akelis Edmundas	15. Čepaitis Kazys	27. Januškevičius Antanas
4. Alimas Povilas	16. Čerka Juozas	28. Juozaitis Kazys
5. Ambroziūnas Pranas	17. Danilevičius Vincas	29. Juškevičius Andrius
6. Arnastauskas Jonas	18. Eidimtas Feliksas	30. Karalius Albinas
7. Aušrota Bronius	19. Gaigalas Adolfas	31. Keturakis Bronius
8. Bačinskas Bronius	20. Grinevičius Vladas	32. Klemka Adolfas
9. Bakaitis Vincas	21. Griškevičius Albinas	33. Klivečka Jonas
10. Balčiūnas Jonas	22. Gromnickas Stasys	34. Krasnickas Antanas
11. Beinorius Edvardas	23. Gudaitis Juozas	35. Kuzmickas Stasys
12. Būtinaitis Antanas	24. Gudynas Kazys	36. Lenkauskas Leonas

JONUŠAS RADVILAS

ALGIRDAS BUDRECKIS

(Pabaiga)

Rugpiūčio 17 d. susirinko beveik visi Lietuvos valstybės vadovaujantieji vyrai. Jų tarpe buvo lauko etmonas Vincentas Gansiauskis, Žemaičių vyskupas Petras Parčevskis, Vilniaus arkidėkanas Bialozaras, Ventos vaivada Korfas, Žemaičių seniūnas Glebavičius, Kuršių atstovas Weisenhofas, jaunas didikas Pacas ir kiti. Švedų delegacijai vadovavo Estijos gubernatorius Skytte (Šiutė).

Čia pat buvo surašytas bendras visų pasidavimo aktas, kurio pagrindiniai punktai skelbė¹⁰²:

Mes, žemiau pasirašiusieji Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikai ir luomai, pranešame ir skelbiame. Kadangi šioje didžiausioje mūsų valstybės nelaimėje dėl priešų galybės priespaudos ir dėl šviesiausios Lenkijos ginklų globos nustojimo, nelaiminga ir visai neišvengiama būtinybė mus verčia ir nelieka kito būdo išsilaikyti mūsų valstybei, kaip tik prie vieno kurio iš dviejų mus karų spaudžiančių prisidėti ir jam mūsų turtą ir laimę pavesti.

Aukščiau minėti (Švedijos karaliaus atstovai su grafu de la Gardie priešakyje) Karališkosios Didenybės malone mums pranešė ir pakvietė, kad mes save ir savo palikuonis Švedų Karališkai Didenybei iš anksto pavestume ir tam tikras sąlygas priimtume . . .

. . . visas mūsų jėgas, karines ir privačias, švedų Karališkai Didenybei atiduodame ir su kitomis Karaliaus jėgomis sujungiamo, kai tik prireikus ir susitarus abiem taryboms pasirodys reikalas, kad tik nebūtų prieš lenkų karalių ir karalystę.

. . . čia reikalaujame mums laiduoti kuo geriausiu būdu, kad Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė nebus inkorporuota į Švedijos valstybę, bet tuo pačiu būdu bus sujungta, kuriuo iki šiol buvo sujungta su Lenkijos Karalyste, kad žinoma, tauta su tauta, senatas su senatu būtų sulyginami. Tačiau teisės, nuostatai, papročiai ir teismai savi kiekvienam tepasilieka, visokios

laisvės, ypatingai gi sąžinės, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystėje tepalieka nesumažintos . . . Ypatingai tegul prižada Švedų Karališkoji Didenybė, ko kare nustota ir kas išplėsta, atstatyti ir Lietuvos Kunigaikštystei ir savininkams kuriuo nors teisėtu būdu gražinti.

Radvilas, prašydamas švedų pagalbos prieš Maskvą, pažymėjo, kad Lietuvos kariuomenė nebūsianti naudojama prieš Lenkiją, buvusią sąjungininkę, o pažadėdamas duoti aprūpinimą švedų kariuomenei pabrėžė, kad pirmoje vietoje turės būti žiūrima savosios; numatyta sukurti dvi vasalinės kunigaikštijos Radvilams: Jonušui iš Lietuvos Brastos, Volkovisko ir Gardino sričių, ir Boguslavui iš Naugarduko, Minsko ir Palenkės.¹⁰³

Be abiejų Radvilų šį aktą pasirašė Žemaičių vyskupas Parčevskis, Vilniaus vyskupijos administratorius Kazimieras Bialozaras, lauko etmonas Gansiauskis, ir dar 434 bajorai bei kariai. Šis aktas be reikalo ligšiol dažnai skelbiamas Kėdainių unijos aktu, dėl kurio Radvilas liko lenkų apšauktas išdaviku. Tiesa, šis politinis žingsnis buvo staigus, bet sąlygos reikalavo kokie nors drastiško žingsnio. Žinoma, ambicingas Jonušas Radvilas turėjo ir pašalinių motyvų (kunigaikštijos įsigijimą ar pakėlimą į didžiuosius kunigaikščius), bet pagrindinis reikalas — reikalas išgelbėti iš visur priešų suspaustą kraštą — buvo svarbiausias ir visiems aiškus. Istorikas Šapoka pastebėjo: "Dėl to tad prie to darbo dėjosi tada ir nevien Radvilo draugai bei šalininkai. Dėjosi visi, kurie dar galėjo pakęsti atsisėsti už vieno stalo su Radvilu".¹⁰⁴

Tikrasis unijos aktas iš tikro atsirado dar tik po dviejų mėnesių. 1655 m. rugpiūčio 17 d.

37. Levinas Jonas
38. Matulis Jonas
39. Mėšlius Antanas
40. Navickas Stasys
41. Norvaiša Balys
42. Nazaras Antanas
43. Oželis Antanas
44. Ožinskas Adomas
45. Panka Česlovas
36. Pavinkšnis Jurgis
47. Petrulaitis Kazys

48. Puknys Juozas
49. Ramančionis Pranas
50. Sabieckis Vincas
51. Seliokas Juozas
52. Semaška Jonas
43. Skaržinskas Antanas
54. Staugaitis Andrius
55. Šapronas Petras
56. Šimkonis Balys
57. Šukys Vincas
58. Truškauskas Juozas

59. Urniežius Liudas
60. Vabalas Jonas
61. Vaitiekūnas Antanas
62. Valiulis Jonas
63. Verksnys Antanas
64. Virškevičius Juozas
65. Zablockis Antanas
66. Zaluba Antanas
67. Zienius Zenonas.

aktu Radvilas stovėjo už pasidavimą, bet ne už besąlyginį pasidavimą. Dėl to į šį aktą buvo įtrauktos visos vienuolika de la Gardie anuose lapuose surašytų sąlygų, tačiau jų kiekviena buvo apipinta rezervais, paimtais iš dar Vilniuje Radvilo paruošto projekto. Tie rezervai užtikrino Lietuvos interesus.

Atvykusį į Kėdainius generolą de la Gardie Jonušas Radvilas iškilmingai priėmė ir visiems susirinkusiems iškėlė puotą. Jonušas Radvilas tikėjosi pats valdyti Lietuvą, ypač kada švedai pradžioje jam aiškiai davė suprasti iškelsią jį Jono Kazimiero vietoje. Sakoma, kad jisai jau ėmė pasirašinėti *Magnus Dux Lithuaniae*, leido įvairius potvarkius ir projektavo naujas konstitucijas (įstatymus).

Bet rugpiūčio 17 d. aktas de la Gardie buvo nepriimtinas, kadangi sugriovė jo visas paruoštas sąlygas. De la Gardie reikalavo visiškos kapituliacijos ir, svarbiausia, teisės jam dabar panaudoti Lietuvos pajėgas ir išteklius kare su Lenkija, kurioje švedai visur žygiavo triumfališkai. Radvilas reikalavo palikti nepaliestą visą Lietuvos santvarką, teises bei privilegijas, o vykdomosios valdžios prieky pastatyti vietos žmogų. Aišku, jis tikėjosi pats tokiu karaliaus vietininku tapti.¹⁰⁵

Nesusikalbėdami su Jonušu, švedai nutarė apeiti didįjį etmoną ir kreiptis tiesiog į bajoriją. Rugsėjo vidury į Kėdainius buvo sušaukta Žemaičių, Upytės, Kauno, Ukmergės ir Brėslaujos pavietų bajorai. Su jais derybų vesti atvyko de la Gardie padėjėjas Estijos gubernatorius Skytte. Jis tuojau pastebėjo, kad katalikiškoji bajorija yra labai nepalanki kalvinui Radvilui, ir pasistengė tas nuotaikas išnaudoti. Tokiu būdu, gudriam Skytte pavyko išpešti tokią sutartį, kokios norėjo de la Gardie. Tai buvo Kėdainių sutartis ar unija.

Istoriografijoje Lietuvos bajorų 1655 m. spalio 20 d. Kėdainiuose pasirašyta sutartis su Švedijos atstovais yra vadinama *Kėdainių unija*.¹⁰⁶ Visos Lietuvos luomų vardu buvo atsisakyta valdinių priesaikos DLK Jonui Kazimierui ir didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu buvo pripažintas švedų karalius Karolis X. Kėdainių sutartis nutraukė unijos ryšius su Lenkija (t.y., panaikino Liublino uniją) ir užmezgė panašius ryšius su Švedija. Šis įvykis dar ir šiandien sukelia kontroversiją.

Istorikas Adolfas Šapoka šitaip apibūdino Kėdainių sutarties istorinę kontroversiją¹⁰⁷:

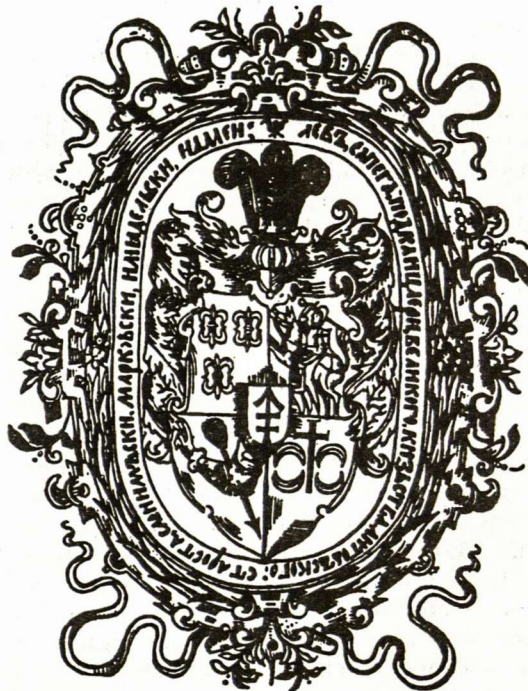
Lietuvių spaudoje . . . iškeliama kaip reikšmingas ano meto Lietuvos savarankiškumo pareiškimas, o len-

kai tiek tada, tiek ir dabar tai vadina "Radvilos išdavyste". Skubėjimas įvykius vertinti moraliniu požiūriu yra įnešęs daug painiavos pačius įvykius aiškinti. Dar neturime nei vienos spausdintos studijos, kurioje visa įvykių eiga būtų atvaizduota teisingai. Ilgai iš šio įdomaus politinio epizodo tebuvo žinoma tik pora dokumentų. Nebuvo žinomas net pagrindinės sutarties tekstas, o išvados buvo daromos iš atsitiktinai į literatūrą patekusių antraeilių dokumentų bei projektų arba vienos pusės pasirašytų, o antros pusės nepriimtų aktų, o labiausiai iš amžininkų pasisakymų laiškuose, arba publicistinėje literatūroje. Dažniausiai būdavo cituojamas 1655 m. rugpiūčio 17 d. Lietuvos bajorų pasidavimo aktas — *instrumentum ditionis*, paskelbtas Rudawskio, pakartotas Gronskio ir dar perspausdintas kartu su nevykusiu vertimu P. Sinkūno, visur neteisinga data — VIII.18. Bet tai yra dokumentas, kurio nesutiko priimti švedai, kuris buvo vėliau pakeistas tikruoju Kėdainių sutarties aktu.

Net ir Kėdainių sutarties laikotarpyje trūksta duomenų spręsti, kad platesnėse masėse būtų buvę manoma skirtis nuo Lenkijos. Iš politinės istorijos žinome, kad ir tų pačių Lietuvos bajorų buvo tokių, kurie kartu su lenkais Jonušą Radvilą laikė tėvynės išdaviku, o ta tėvynė buvo suprantama unijos ryšiais surišta Lietuvos ir Lenkijos valstybė.¹⁰⁸

Spalio 20 d. švedai privertė lietuvius pasirašyti naują sutartį. Lietuvos santvarka, luomų

Sapiegų herbas

ir tikybos laisvės paliekamos, Karolis X Gustavas skelbiamas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, bet neįsipareigodamas čia gyventi, skiria savo vietininką (juo jau buvo numatytas švedas), Lietuvos kariuomenė naudojama ir prieš lenkus, sudaroma krašto taryba. Šita sutartis buvo Jonušo Radvilo pralaimėjimas. De la Gardie, atvykęs į Kėdainius prieš derybų pabaigą, karaliaus vardu Radvilui dovanuoja Šiaulių ekonomijos dvarus. Bet apie Radvilo kandidatūrą į karaliaus vietininkus Lietuvoje tuo tarpu negalėjo būti nei kalbos.

Nusivylęs Jonušas Radvilas unijos akto nenorėjo net pasirašyti. Jisai teisinosi, jog pasidavimo aktą jau seniai pasirašęs (rugpiūčio 17 d.). Tačiau de la Gardie jį privertė pasirašyti. Su juo dar pasirašė Žemaičių vyskupas Parčevskis, Vilniaus vyskupo vardu kan. Bialozoras ir 1134 bajorai.¹⁰⁹ Dažnai klaidingai rašoma, kad pasirašęs ir Boguslovas Radvilas. Iš tikrųjų jo tada net nebuvo Kėdainiuose. Jis buvo Palenkėje, kur kovojo prie konfederatus Tikocino srityje.

Ši "Kėdainių unija" atidarė tikrą Pandoros dėžę Lietuvoje ir ne laiku sunaikino Jonušą Radvilą.

12. VIDAUS KARAS LIETUVOJE

Švedijos karaliui Karoliui X nerūpėjo Lietuvos pažadai ir prašymai. Švedų karalius net nepatvirtino sutarties, nes jo siekimas buvo ne Lietuvą globoti, bet ją paversti protestantiškąja Švedijos provincija, švedų ir vokiečių karinių kolonistų ruožu.

Dar prieš "Kėdainių uniją" Jonušas Radvilas jautėsi nusivylęs. Radvilas jaudinosi, kad švedų kariuomenė nepajudėjo, kai maskoliai užėmė Anykščius, kur buvo sustoję jų kiek stambesnės jėgos. Iš ten jų raiteliai pasiekdavo net Radvilo Biržus. De la Gardie nusiuntė tik 700 vyrų įgulą į Biržus (pagal rugpiūčio 17 d. aktą Biržų ūkio administravimas buvo rezervuotas Radvilui), o kitos švedų jėgos sustojo iš pradžių Nemunėlio-Radviliškio, o paskiau Pasvalio stovykloje. De la Gardie tuomet vis laukė, kaip reaguos į švedų operacijas Lietuvoje caras Aleksiejus, viešėjęs dar Vilniuje.

Generolas de la Gardie prieš Maskvą nepajudėjo, tik slapta pranešė carui apie Lietuvos pasidavimą, reikšdamas vilčių, kad jo karaliaus užimtų žemių maskoliai nelies, bet kita vertus, jų iš Vilniaus ir kitų sričių pasitraukti neprasė. De la Gardie buvo svarbu tik saugiai valdyti Maskvos neužimtąją Lietuvos dalį. De la Gardie nieko nedarant, Kėdainiuose kilo nepasitenkinimas, prasidėjo priekaištavimai Radvilui. Vilniaus

Patranka prie Biržų pilies vartų

vyskupas J. Tiškevičius, saugus Prūsuoje, iš pradžių pritaręs deryboms su švedais, pasisakė prieš sutartį.¹¹⁰ Taip pat prieš sutartį stėjo keli įtakingi didikai — Glebavičius, Pacas ir Judickas. O lauko etmonas Gansiauskis, kuris rugpiūčio 17 d. aktą pasirašė, bet iš karto dairėsi, kaip iš Radvilo stovyklos išsprukti. Gansiauskis pareikalavo sau iš švedų dvarų, nes daugelis sutartį pasirašiusių už savo nuostolius, kaip atlyginimą, gavo dvarų. Kartu jis pradėjo slapta derėtis su caro atsiųstais pasiuntiniais. Apie tai sužinojęs didysis etmonas Radvilas Gansiauskį ir Judicką suėmė. Radvilas turėjo perduoti Gansiauskį de la Gardie kaip belaisvį. Vėliau Gansiauskis, iš nelaisvės pabėgęs, prisidėjo prie konfederacijos prieš Radvilą.

Įsitikinęs, kad maskoliai nepuls švedų, de la Gardie nusprendė, kad jau gali su kariuomenės dalimi išvykti pas Karolį X į Prūsus. Lietuvą valdyti jis paliko baroną Skytte.

Prie barono Skytte buvo sudaryta Lietuvos pavietų atstovų taryba — po 3 nuo kiekvieno pa-

vieto. Pats Radvilas neįėjo į tą tarybą ir net nepasirašė jos skyrimo rašto. Šios tarybos vaidmuo buvo menkas: turėjo tvirtinti viską, ką Skytte ir vėliau pats de la Gardie įsakinėjo. Švedų 8000 vyrų kariuomenė be pasipriešinimo okupavo Lietuvos teritoriją. Krašte buvo įvesta karinė okupacinė valdžia. Mokesčius rinko švedų karininkai. Švedų kariuomenė, visai nesiskaitydama su vietinės valdžios reikalavimais, saivaliavo, po pavietus rinko mokesčius ir engė gyventojus. Iš miestų švedai ėmė didžiausias kontribucijas, grobė kultūrinės vertybes ir gabeno jas į Švediją.¹¹¹

Jonušo Radvilo pastangos mokesčius panaudoti Lietuvos kariuomenei išėjo niekais. Jis pats jau buvo be lėšų ir kariuomenės iš savo kišenės nebegalėjo išlaikyti.

Netrukus prasidėjo piliečių karas. Lietuviai dalinosi į dvejus stovyklas. Su Radvilu ėjo daugiausia jo dvariškiai, asmens kariai, protestantai ir svetimšaliai. Ypač aršūs Radvilų priešai buvo lauko etmonas Gansiauskis ir žiaurusis Vitebsko vaivada Sapieha.¹¹² Jiedu ne tiek kariavo prieš maskolius, kiek niokojo Jonušo dvarus. Savaimė aišku, jog tokie didikų, ir dar karo metu, vaidai, neišėjo Lietuvai į gerą.¹¹³

Po Kėdainių sutarties atsigaukęs Lenkijos karalius Jonas Kazimieras bandė sukelti Lietuvos katalikus bajorus prieš Jonušą Radvilą, dėl sutarties su švedais paskelbdamas jį išdaviku. Da-

lis Lietuvos kariuomenės Jono Kazimiero raginama, ėmė persekioti Jonušo pulkus, ir su karaliaus sutikimu ir žinia plėšė Radvilo dvarus ir juos išgrobstė.¹¹⁴

Anksčiau į Užnemunę nužygiavusi Gansiausio divizija nebeatėjo į Žemaičius. Ji ten susikondfederavo ir išsirinko savo vadovybę. Tie lietuvių pulkai turėjo dengti kelią prieš tolimesnį maskolių veržimasi į pietus. Tačiau jie ketino kovoti prieš Radvilų šalininkus Balstogėje ir Tikocine. Sukilėliams vadovavo plk. Goratkevičius ir Jokūbas Kmita. Bet Palenkėje stovėjo Boguslovas Radvilas su savo pulkais. Jis susirėmė su konfederatais, veltui laukdamas dėdės, Brandenburgo kurfiursto kariaunos. Radvilų jėgos jau buvo labai susilpnėjusios. Be švedų pagalbos jie sukilėlių negalėjo nei sulaukyti, nei sunaikinti. Jonušas Radvilas bijojo apleisti Kėdainius ir pusbroliui ateiti į pagalbą, nes kiti sukilėliai galėjo atžgiuoti į jo centrą. Jonušas nervinosi ir tužo dėl švedų delsimo, o švedai, matydami, kad kaip tik jis daugiausia kliudo jų planams, jo susilpnėjimu net buvo patenkinti. De la Gardie net svarstė, ar nevertėtų iš didžiojo etmono visą kariuomenę atimti. Atsidūręs tokioj aplinkoj Jonušas pasikvietė savo pusbrolių pas save.

Radvilas bandė laiškais perkalbėti Povilą Sapiehą, bet anas grąžino laiškus be atsakymo. Lauko etmonas Gansiauskis pasiskelbė Kėdainių pirmą

Totorių vartai Vilniuje XVII a. (Archit. J. Kamarausko rekonstrukcija, 1897 m.)

rašta pasirašęs suvedžiotas, o smulkieji bajorai buvę Radvilo priversti jį pasirašyti. Varydamas tokią propagandą, Sapieha didino savo kariuomenę savanoriais sukilėliais ir pabėgėliais nuo Radvilo kariuomenės.

Tuo tarpu maskolių okupuotoje Lietuvoje gyventojai žiūrėjo į Radvilą, kaip į Lietuvos Gideoną, Samsoną, Išgelbėtoją, kuris atžygiuosiąs su švedais.

13. MIRTIS TIKOCINE

Radvilo kariniai daliniai pradėjo maištauti prieš jį. Pavyzdžiui, pačiuose Kėdainiuose buvo sukilę vengrų ir dragūnų pulkai. Net svetimtaučiai samdiniai perėjo į Povilo Sapiehos pusę. Radvilas buvo priverstas perduoti savo kariuomenės likučius švedų vadovybei. Praradęs autoritetą krašto valdyme, Jonušas Radvilas 1655 m. lapkričio mėn. patraukė paskui generolą de la Gardie už Nemuno į Palenkę. Maskolių karvedžiui Chovanskiui nesikišant, švedai buvo atgavę Tikocino pilį nuo konfederatų. Dabar Jonušas užsidarė Tikocino pilyje, kur buvo palikta švedų įgula iš 300 pėstininkų ir 100 lengvosios kavalerijos. Išsiuntęs žmoną ir dukterį į Tauragę, Jonušas tūnojo Tikocine. Jis laukė laukę pusbrolio Boguslovo grįžimo iš Tilžės su prūsų kariniais daliniais.

Tuo tarpu, Vitebsko vaivada Povilas Sapieha buvo karaliaus Jono Kazimiero paskirtas vadovauti Lietuvos kariuomenei, kurią vaivada savo lėšomis atstatė. Povilas Sapieha stovėjo Lietuvos Brastoje ir laukė įvykių raidos.

1655 m. pabaigoje padėtis Žečpospolitoje pasikeitė. Švedams užėmus Žemaitiją ir neokupuotą Aukštaitiją, maskoliai toliau į vakarus nesiveržė. Kaunas ir Neries kairysis krantas buvo Zolotarenkos karių rankose, bet Zolotarenkai buvo įsakyta nepradėti kovų su švedais. Tuo pačiu metu lenkų liaudis, ponų apleista, pati griebsi ginklo. Didvyriškas Čenstachovos vienuolyno apgynimas nuo švedų antpuolio įtikino lenkus, kad priešas nėra toks galingas. Lenkų didikai ir bajorai pradėjo organizuoti konfederacijas prieš švedus. Karalių Joną Kazimierą rėmė Lenkijos didysis etmonas Reweras Potockis, lenkų lauko etmonas Lanckoronskis, Kijevo kaštelionas Steponas Čarnieckis, Lietuvos Povilas Sapieha, Lietuvos kraičius kunigaikštis Mykolas Radvilas ir Černigovo vaivada Kristupas Tiškevičius. Lenkų ir lietuvių kariniai daliniai vienas po kito atsimetė nuo švedų ir pasisakė už Joną Kazimierą. Lenkijos karalius grįžo iš užsienio. Prasidėjo visuotinis tautinis sukilimas prieš švedus Lenkijoje.

Kai Jonas Kazimieras paskyrė Povilą Joną Sapiehą Lietuvos didžiuoju etmonu ir Vilniaus vaivada, jo kariuomenė Lietuvos Brastoje šūkavo: "Vivat defensor patriae! Vivat defensor patriae!", kai naujasis etmonas pasirodė su savo bulavu (didžiojo etmono buožė). Gansiausio ir Nesvyžiaus kunigaikščio Mykolo Kazimiero Radvilo kareiviai, kaip ir pabėgėliai bajorai iš Maskvos okupuotos Vilnijos, plaukte plaukė į Sapiehos išvaduotišką kariuomenę. Lietuvių partizaniniai būreliai ėmė sistematingai naikinti mažus švedų dalinius Lietuvoje.¹¹⁵

Tada Sapieha apsisprendė nudėti Jonušą Radvilą ir puolė Tikociną.¹¹⁶ Jonušo Radvilo mirtis Tikocine yra apgaubta legendomis. Draugų apleistas, veik vien švedų saugomas, Tikocine mirties patalė gulėjo Jonušas. Kentėdamas sąnarių skausmus ir nuo karščio trokšdamas, jisai mirė 1655 m. gruodžio 31 d. Nenorėdami Sapiehai pasiduoti, švedai išsprogdino tvirtovę. Po to, Sapiehos kariuomenė pasuko į Lenkiją, prisijungdama prie lenkų kovų prieš švedus.

Jonušo Radvilo lavonas išbuvo Tikocine apie metus, kada jį drauge su jo turto likučiais atsiėmė amnestuotas Boguslovas Radvilas ir slapta palaidojo Siedlcuose.

14. RADVILO ĮVERTINIMAS

Bendrai imant, Jonušo Radvilo charakteristika nesiskyrė daug nuo kitų XVII a. Lenkijos ar Lietuvos didikų. Jisai buvo savarankiškas, arogantiškas, išdidus, valingas ir politiškai ambicingas. Lenkų istoriografijoje ir šiandien jo vaidmuo, kaip Lietuvos savarankiškumo reiškėjo, ir jo dalyvavimas Kėdainių aktų sudaryme yra laikoma "Radvilo išdavyste". Lenkų istorikų nuomonę ir įvertinimą vaizdžiai pagavo lenkų rašytojas Sienkevičius. Henrikas Sienkevičius savo romane apie kazokų, Maskvos ir švedų karus, "Tvano" vardu, išpopuliarino labai neigiamą, šmeižiantį vaizdą apie Lietuvos didikų etmoną. Nors "Tvanas" yra istorinis romanas, jo nuotaikos, nors ir ne faktai, atitinka lenkų istorikų nuosprendį apie Jonušą Radvilą. Atseit¹¹⁷:

Nuo tų laikų Kėdainiuose, kada jis siekė karūnos, pasikeitė taip, kad neatpažintum. Plaukai ant galvos pražilo, aplink akis atsirado raudoni apvadai, jo veidas ištinges ir išsipūtęs, tad atrodo dar baisesnis, bet tai jau buvo leisgyvis. Veidas paženklintas mėlynomis plėmėmis ir baigia pragariško kentėjimo išraiška. O vistiek, nors jo gyvybė jau buvo galima skaičiuoti valandomis, jis gyvenęs per ilgai, nes pragyveno ne tikrai pasitikėjimą savimi, savo laimės žvaigžde, ne tikrai pasitikėjimą savo viltimi ir apskaičiavimais, kadangi jo nuosmūkis buvo toks gilus, kad kai

jis žvelgė į bedugnę, jau nebe norėjo savimi pasitikėti. Viskas jį suvedžiojo: įvykiai, išskaičiavimai, sąjungininkai. Jisai, kuriam neužteko būti galingiausiu Lenkijos ponu, Romos imperijos kunigaikščiu, didžiuoju etmonu ir Vilniaus vaivada, jis, kuriam visa Lietuva negalėjo pasiekti to, ko jis geidė ir troško, uždarytas buvo dabar vienoje, ankštoje pilaitėje, kurioje laukė ar mirties ar nelaisvės. Ir kasdien stebėjo duris, kad matytų, kuri iš tų dviejų dievaičių pirma įžengs paimti jo sielą ir tuo labiau jo pragaištą kūną.

Iš jo žemių, iš jo valsčių ir seniūnijų neseniai buvo galima žymėti vasalinę karalystę, dabar nebuvo nė Tikocino mūrų ponu. Vos prieš keletą mėnesių dar traktavosi su kaimyniniais karaliais, šiandien vienas švedų kapitonas klauso jo įsakymų su nekantravimu ir su pasityčiojimu ir drįsta palenkti jo valią savajai.

Esą, išdaviką Radvilą prieš mirtį nukamavo sielvertas, kodėl užuot gynęs Žečpospolitą iki paskutiniųjų, perėjo į priešo pusę.

Kėdainių unija buvo Jonušo ir Boguslovo Radvilų politinis planas, sukurti iš Švedijos ir Lietuvos didelę rytų Europos imperiją, kuri galėtų atsispirti Maskvos agresijai. Deja, švedai tuo planu nesidomėjo. Karolis X Gustavas net po Kėdainių sutarties gautojo didžiojo Lietuvos kunigaikščio titulo niekad nenaudojo. Jam tik rūpėjo ištizėlio Jono Kazimiero sutriuškinimas. Nors ir suktas, de la Gardie buvo siauro akiračio politikas. Jis tik žaidė Radvilų, jį viliojo tol, kol išjungė iš Lietuvos valstybinio gyvenimo. Kėdainių sutarties aktas jo akyse buvo tik pasidavimas Karolio X valdžiai. Nors aktas buvo surašytas visos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vardu, švedai juo nebesirėmė. Jie valdė Lietuvą, kaip užkariautojai.

Tikras Žečpospolitos išdavikas buvo Jonas Kazimieras Vaza, kurio nevykęs valdymas ir siaura politika privedė prie kazokų sukilimo ir Maskvos agresijos. Prie prapulties jisai privedė Žečpospolitą sukurstydamas naują karą su Švedija. Jo viešpatavimo galybės ranga. Ne kiek geresni buvo siauraregiai Lietuvos didikai, kurie opo navo Radvilams. Gansiausio-Gonsievskio nesantaika su etmonu Radvilu sabotavo Lietuvos pasirošimą gintis prieš Maskvos invaziją. Vitebsko vaivada Povilas Sapieha irgi nerodė ypatingų karinių ar politinių gabumų, o daugiau užsiiminėjo Radvilų turtų plėšimais. Net išsilavinęs ir gabus Boguslovas Radvilas čia pasireiškė daugiau, kaip intrigantas. 1656 m. pavasarį sukilo žemaičiai prieš švedus okupantus.

Tas anuliavo Kėdainių sutartį, tačiau gausūs Jonušo Radvilo priešai vis išskeldavo Kėdainių uniją ir Jonušo Radvilo "išdavystę". Net ir Jonušo

bendradarbis Boguslovas Radvilas buvo karaliaus Jono Kazimiero amnestuotas. Visa "moralinė" atsakomybė ir kaltė už Lietuvos atskyrimą nuo Lenkijos buvo suversta ant mirusio didžiojo etmono galvos. Kitiems lenkams buvo atleista. Lenkų pakanclerio Radziejovskio, vaivados Opalinskio ir kitų Didlenkijos magnatų išdavikiški darbai kažkodėl lenkų istorikų yra pateisinami. Vien etmonas Jonušas Radvilas liko lenkiškoje historiografijoje su dėme.

Išnašos

1. W. Konopczynski ir K. Lepszy, "Akty ugody kiej-danskiej, 1655 r." *Ateneum Wilenskie*, Vilnius, 1933. Recenzija žr. *Lietuvos Praeitis* I, 1 sąsiuvinys, Kaunas, 1940.
2. Edward Kotlubaj, *Galerja Nieswiezka portretow Radzi-wilowskich, Życie Janusza Radziwilla*, Vilnius, 1859, p.p. 21-26.
3. Vanda Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, Či-kaga, p. 200.
4. A. Šapoka, "Prieš tris šimtus metų", *Tėviškės Žiburiai*, 1955.XII.8.
5. E. Kotlubaj, *Życie Janusza Radziwilla*, p. 69.
6. Vincas Trumpa, "Jonušas Radvilas", *Lietuvių Enci-clopedija*, XXIV, Bostonas, 1961, p. 380.
7. "Gruntow od Jezuitow przy Wiliopoliu dla Boga strzedz i bronic pilno, prawem i lewem". *Archeograficeski sbornik dokumentov k istorii Severo-zapadnoj Rusi*, Tomas VIII, Vil-nius, p. 366.
8. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, p. 201.
9. Ten pat, psl. 202.
10. LTSR Mokslų Akademija, Istorijos institutas, *Lietu-vos pilys*, Vilnius, 1971, psl. 255.
11. Ten pat, p. 255
12. Andrzej Gruszecki, *Bastionowe zamki w Malopolsce*, Varšuva, p. 23.
13. *Lietuvos pilys*, p. 255.
14. Ten pat, p. 255-256.
15. Ten pat, p. 256.
16. Ten pat, p. 256-257.
17. Ten pat, psl. 256.
18. Jonušo Radvilo 1640.III.31 laiškas iš Liubeco L. Kochanskiui. *Lietuvos pilys*, psl. 254.
19. Ankeris — inkaras, naudojamas dviem pastato konst-rukcijos elementams sujungti.
20. *Lietuvos pilys*, psl. 257.
21. Ten pat, psl. 257.
22. Ten pat.
23. Stanislovo Albrechto Radvilo memoriale 1636.IX.9, žr. Konstantinas Avižonis, "Bajorai valstybiniame Lietuvos gyvenime Vazų laikais", *Riktiniai raštai*, I, Roma, 1975, psl. 324. Europos protestantizmo istorijos studentai turbūt aišku, kad jaunas įsikarščiavęs Jonušas Radvilas lenkų se-natoriui Opalinskiui darė užuominą apie ano amžiaus Pra-hos garsią defenestraciją. Atseit, 1618 m. gegužės 21 d. Bohemijos protestantai deputatai išstūmė pro langą Hrad-šino pilies Habsburgo imperatoriaus pasiuntinius, kaip pasi-piktinimo prieš ultimatumą ženklą. Laimė, imperatoriaus Mo-tiejaus pasiuntiniai išliko gyvi, nes įkrito į kiemo mėšlyną. Šis įvykis pavadintas Fenstersturz arba defenestracija. Šiuo incidentu prasidėjo 30-ties metų karas (1618-1648 m.).
24. Edward Kotlubaj, *Życie Janusza Radziwilla*, priedai, p. 324.

25. "Yra žinomi faktai, kad žymesnieji didikai taip pat atvirai reiškė pretenzijas į sostą, kaip pvz., Jonušas Radvilas". Avizonis, psl. 44.
26. Wladyslaw Konopczynski, "Geneza 'liberum veto' ", *Przegląd historyczny*, Tomas I, Varšuva, 1905, psl. 320.
27. Ten pat, psl. 334, pastaba 1; Avizonis, psl. 145.
28. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija po 1569 metų unijos*, Kaunas, 1938, psl. 257.
29. Lenkų istorikas Kubala, remdamasis Lvovo Osolinskių bibliotekos archyvine medžiaga, priėjo išvadą, kad už Upytės Sicinskio veto stovėjo Jonušas Radvilas ir Lietuvos kancleris Stanislovas Albrechtas Radvilas, turėjęs savo privačių interesų. Kubala, "Pierwsze 'liberum veto' ", *Szkice historyczne*, serya II, Lvovas, 1880, psl. 104.
30. Kubala, psl. 105; Avizonis, psl. 153.
31. LTSR Mokslų Akademija, Istorijos Institutas, *Lietuvos TSR Istorija*, I Tomas, Vilnius, 1957, psl. 267.
32. Ten pat, psl. 267.
33. Avizonis, psl. 403
34. *Lietuvos pilys*, psl. 257.
35. Michailo Gruševskij, *Istorija Ukraini*, Kijevas, 1912, psl. 310; George Vernadsky, *Bohdan, Hetman of Ukraine*, New Haven, 1941, psl. 67.
36. Vernadsky, psl. 67.
37. Avizonis, psl. 403-404.
38. Vernadsky, psl. 67-68.
39. Šapoka, psl. 208.
40. Vernadsky, psl. 88.
41. V. Trumpa, "Jonušas Radvilas", psl. 380.
42. Vernadsky, psl. 88-89.
43. Šapoka, psl. 211.
44. *Lietuvos istorijos šaltiniai*, Tomas I, psl. 308-309.
45. Algirdas Budreckis, "Lietuvos didieji etmonai", *Karys*, Nr. 3 (1971 m. kovo mėn.), psl. 83.
46. L. Kubala, "Wojna moskiewska 1654-1655", *Szkice historyczne*, Serya III, Varšuva, 1910.
47. V. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, psl. 202.
48. *Aktyi odnosjaščiesja k istorii južnoj i zapadnoj Rossi*, XIV Tomas, Sanktpeterburgas, 1889, psl. 131.
49. Avizonis, psl. 212.
50. Kazimierz Bartoszewicz, *Radziwillowie*, Varšuva, 1928, psl. 44.
51. Kubala, "Wojna moskiewska", *Szkice historyczne*, psl. 247-266.
52. Avizonis, psl. 218.
53. Josef Wolff, *Senatorowie i Dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego, 1386-1795*, Krokua, 1885, psl. 74 ir 151.
54. Thomas Chase, *Story of Lithuania*, New Yorkas, 1946, psl. 142.
55. LTSR Istorija, psl. 265.
56. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, psl. 195.
57. Kubala, "Wojna moskiewska r. 1654-1655", *Szkice historyczne*, psl. 228.
58. Vanda Sruogienė, *Lietuvos istorija — Lietuva Amžių Sākury*, Čikaga, 1956, psl. 573.
59. Avizonis, psl. 372-373.
60. "W artylerzey tesz wielkie a zwyczajne u nas zawsze mancamenta, y zgola tak dzial, iako y wszystkich requisitorum totalis defectus", Čartoriskų Archyvas, Teka Naru. szewicza (įvairios archyvinės medžiagos nuorašai ir jų rinkiniai), 148, dokumentas 26.
61. "Armaty zle i blahe, pusszarke zli, w czasie szturmujeden tylko granata do miasta trafil. W rekvizytach braki wielkie, nawet petardy nie masz. Gdyby byla, jużbysmy w miescie byli. Wojska coraz więcej ubywa, powiatowe cho-
ragwie rwą się". Kubala, "Wojna moskiewska", *Szkice historyczne*, psl. 278.
62. AVISONIS, PSL. 372.
63. V. Sruogienė, *Lietuvos istorija, Lietuva amžių sākury*, psl. 572.
64. Ten pat, psl. 573.
65. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida.
66. Sruogienė, *Lietuvos istorija, Lietuva amžių sākury*, psl. 574.
67. Chase, *Story of Lithuania*, psl. 141.
68. Adolfas Šapoka, *Lietuva ir Lenkija po 1568 metų Liublino unijos*, psl. 42.
69. L. Kubala, "Wojna moskiewska", psl. 265-266.
70. Sruogienė, *Lietuvos istorija, Lietuva amžių sākury*, psl. 574.
71. L. Kubala, psl. 264.
72. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija*, psl. 43.
73. Chase, psl. 143.
74. Ten pat, psl. 143; Šapoka, *Lietuva ir Lenkija*, psl. 44.
75. Avizonis, psl. 146.
76. Sumušęs kazokų vadą Nebabą, Radvilas buvo atvykęs į 1649 m. Varšuvos seimą, kaip triumfatorius, išdidžiai metęs karaliui po kojų 40 paimtų vėliavų. Čia pat buvo atvesta daugybė belaisvių. Dabar 1655 m. Radvilas pakartojė šį demonstratyvų prieš karalių afrontą.
77. Chase, psl. 143.
78. Ten pat; Sruogienė, *Lietuvos istorija*, psl. 576.
79. Chase, psl. 143.
80. Vincas Trumpa, "Jonas Kazimieras", *Lietuvių Enciklopedija*, IX, Bostonas, 1956, psl. 459.
80. V. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida.
81. Adolfas Šapoka, *Senasis Vilnius*, Brooklynas, 1963, psl. 248.
82. Norėdamas užbėgti rusams už akių, Karolis užėmė Daugpilio tvirtovę.
83. L. Kubala, "Wojna moskiewska", psl. 288.
84. Šapoka, *Senasis Vilnius*, psl. 249.
85. "Extrema necessitas extremis nititur rationibus".
86. Šapoka, *Senasis Vilnius*, psl. 192; LTSR istorija, I Tomas, p. 266.
87. Be Radvilo ir Gansiausio dar turėjo savo pinigais samdytos kariuomenės Vitebsko vaivada Povilas Sapieha, kuris veikė atskirai nuo didžiojo etmono ir pasitraukė į Lenkiją.
88. Zr. Konopczynskio ir Rudawskio komentarus prie Lepszio straipsnio Ateneum wilenskie, X Tomas.
89. Dubinski, psl. 229-230.
90. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, psl. 196.
91. Sruogienė, *Lietuvos istorija, Lietuva amžių sākury*, psl. 578.
92. Šapoka, *Senasis Vilnius*, psl. 231.
93. Kubala, "Wojna moskiewska", psl. 289-291.
94. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, psl. 198.
95. Chase, psl. 144.
96. Sruogienė, *Lietuvos istorija, Lietuva amžių sākury*, psl. 580.
97. Vincas Trumpa, "Jonas Kazimieras", *Lietuvių Enciklopedija*, IX Tomas, Bostonas, 1956, psl. 459.
98. Chase, psl. 133; Adolfas Šapoka, "Kėdainių sutartis", *Lietuvių Enciklopedija*, XI Tomas, Bostonas, 1957, psl. 320.
99. L. Kubala, "Wojna moskiewska", psl. 284. Lietuviškas vertimas pas V. Sruogienę, *Lietuvos istorija*, psl. 577.
100. A. Šapoka, "Kėdainių sutartis", psl. 320.
101. Kėdainių skotų ateiviai buvo lojalūs Radvilams.
102. Tekstas pas V. Sruogienę, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, psl. 199.

TREČIAS PASAULINIS KARAS

B. BALČIŪNAS

(Pradžia "Kario" Nr. 1)

Su kiekviena nauja diena NATO vadovybei atėjo naujos galimybės. Štabe dideliu įkarščiu vyko strateginio priešpuolio planavimas. Tačiau, rugpiūčio 13 d. pabaigoje, centriniame sektoriuje padėtis tebebuvo sunki ir neaiški. Trys korpai ir aštuonios divizijos (naujai atvykę rezervai) atkakliai laikė Kasselis — Wuerzburgas ruožą, kiekvieną valandą laukdami naujų, sunkių rusų puolimų, naujais ir sustiprintais rezervais. Šiame ruože, daugiau negu kitur, rusai naudojo raketas, kurios ypatingai daug žalos darė gynybos gilumoje, kur artilerijos ugnis negalėjo pasiekti, trukdydamos rezervų judėjimą ir tiekimą; tas ypatingai sunkino "aktyvios" gynybos veiksmus. Be to, naujam puolimui šiame sektoriuje, rusai papildė savo jėgas naujomis divizijomis iš penktos ir septintos šarvuotų armijų, esančių Gudijos karinėje apygardoje. Pagal naują puolimo planą, priekiniame skaidinyje esantys daliniai, numatytoje naujo puolimo kryptyse, sudaro tarpus, pasitraukdami sparinėn gilumon, tarpuose palikdami mažus dalinius, sąlytyje su priešu; nauji daliniai, pro paliktus tarpus, puolimą vykdė dviem

skaidiniais — priekiniame šarvuotų pėstininkų divizijos, sekamos dviejų tankų divizijų, apie dvidešimties kilometrų gilumoje — antras skaidinys susidedantis iš trijų tankų divizijų. Visos tos jėgos, su 103 desantininkų divizija, sustiprinta artilerija, raketsvaidžiais ir pagalbinais daliniais sudarė naują 28 armiją, su uždaviniu, be atodairos pralaužti centrinio sektoriaus frontą. Rusų praktikoje numatyta, po penkių — septynių puolimo dienų pirmųjų skaidinių divizijas pakeisti naujomis, tačiau, šiame ruože rusai dėl ankstyvesnių kautynių dalinių nekeitė, bet papildė iš užnugario rezervais ir priemonėmis (amerikiečių praktikoje — daliniai keičiami po vienų kautynių). Numatyta rugpiūčio mėn. 15 dienos puolimui, 13-14 d. naktį, 28 armija pradėjo keisti, gerokai apnaikintą, aštuntą rusų armiją. Nukreipti armijų pasikeitimo dėmesį centriniame ruože, rugpiūčio 14 d. ryte, rusai, šiauriniame sektoriuje tarp Neuss ir Roermond, po stipraus artilerijos parengimo ir aviacijos bombardavimų, telkinėmis jėgomis puolė II anglų korpą ir tuo pačiu metu, 15 km anglų gynybos gilumoje, išmetė sustiprinto bata-

103. Gansiauskis irgi slapta raštu sau reikalavo nedaug mažiau žemių ir grafo titulo.

104. A. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija*, psl. 182.

105. A. Šapoka, "Kėdainių sutartis", psl. 321.

106. Apie sutartį žr. Wl. Konopczynski ir K. Lepszy, "Akta ugody kiejdanskiej 1665 roku", *Ateneum wilenskie*, X Tomas, Vilnius, 1935, psl. 172-224; P. Gronski, "Instrumentum Lituanicae deditionis anno 1655 die 18 "gusti", *Tauta ir Žodis*, II, 1924 psl. 81-97; L. Kubala, *Szkiece, serya III*; A. Šapoka, "Jonušas Radvila ir Švedija", *Židinys*, Nr. 8-9, Kaunas, 1939.

107. A. Šapoka, "Kėdainių sutartis", psl. 318-319.

108. Avizonis, psl. 479.

109. Šapoka, "Kėdainių sutartis", psl. 321.

110. Sruogienė, *Lietuvos istorija, Lietuva amžių sakury*, psl. 582.

111. *LTSR istorija*, Tomas I, psl. 267.

112. Kotlubaj, *Žycie*, psl. 213-215.

113. Avizonis, psl. 400.

114. Kubala, psl. 253-291; Avizonis, psl. 401-402.

115. Chase, psl. 146.

116. Gruodžio 25 d. Sapieha buvo toks tikras, kad Tikocinas greit kris, kad jisai pasitraukė į Tyšovcus, palikdamas apgulimo vadovavimą Askierkai. - A.B.

117. "Od owych czasow kiejdanskich, w ktorzych po koronę sięgal, zmienil się od niepoznania. Wlos na glowie

zbielal, naokolo oczu poczynily się czerwone obwoki, twarz mu obwisla i nabrzękla, więc wydawala się jeszcze ogromniejszą, ale byla to twarz już poltrupia, naznaczona błękitnymi piętnami i straszna przez swój wyraz piekielnych cierpien. A jednak, lubo życie jego niemal na godziny się już liczyć mogło, przecie żył za długo, bo przeżył nie tylko wiarę w siebie, w swoją pomysłną gwiazdę, nie tylko nadzieję swoje i zamiary, ale tak głęboki swój upadek, że gdy spoglądal na dno przepasci, do której się stoczył, sam sobie wierzyć nie chciał. Wszystko go zawiodło: wypadki, wyrachowania, sprzymierzenicy. On, któremu nie dosc było być najpotężniejszym panem polskim, księciem państwa rzymskiego, wielkim hetmanim i wojewodą wileńskim, on, któremu Litwa cala byla nie do miary pragnien i požadliwosci, zamknięty był teraz w jednym ciasnym zameczku, w ktorzym czekala go tylko albo smierc, albo niewola. I patrzył codziennie we drzwi, która z dwoch strasznych bogin pierwej wejdzie wzięsc jego duszę i prze pol juz rozpadajace się cialo. Z jego ziem, z jego wlosci i starostw mozna bylo niedawno udzielne królestwo wykroic, dzis nie był panem nawet i murów tykocinskih. Przed kilkoma zaledwie miesiacami z sąsiednimi królami jeszcze traktowal, dzis jeden kapitan szwedzki z niecierpliwoscią i lekcewazeniem sluchal jego rozkazow i wolę jego smial naginac do swojej". Henryk Sienkiewicz, *Potop*, II Tomas, Varšuva, Panstwowy instytut wydawniczy, 1974, psl. 378-379.

liono dydžio oro desantą, tikslu užpulti korpo vadovavimo centrus, suardyti ryšio priemonės ir sunaikinti tiekimo centrus. Rusų desantą greitai likvidavo vokiečių vietinės rinktinės daliniai.

Trisdešimties kilometrų pločio barą, rusai puolė trimis šarvuotomis divizijomis, kiekvienos priekyje turėdami po pagalbinį tankų pulką, lydimą šarvuotos artilerijos grupės su prieštankinių ir priešlėktuvinių raketų baterijomis, taip pat daugiavamzdžiais raketų laidytojais. Puolimą rėmė taktinė aviacija ir tiesioginės paramos helikopteriai. Šį barą tarp Maas ir Reino upių, gynė gilumon išsidėstę keturios anglų divizijos, su tankiais išdėstytais minų laukais, ginamais įsitvirtinusių atsparos postų, su pėstininkų prieštankinėmis raketomis, stambaus kalibro kulkosvaidžiais, lauko artilerijos ir raketų baterijomis. To viso priedui prisidėjo taktinė aviacija, su Belgijoje esančiais rezervinės aviacijos daliniais. Rezervai — šarvuoti pėstininkų ir tankų daliniai. Čia sąjungininkai, taktinės aviacijos priedangoje, panaudojo sunkią artileriją ir minų laidytojus, o priešpuoliuose — šarvuotus tankų naikintojus.

Tuo pačiu metu I olandų korpo rajone, rusai taip pat vykdė beatodairinį puolimą, persikeldami per Reiną ir, nežiūrint olandų, vokiečių ir belgų divizijų priešinimosi, 14 dienos vakare pasiekė Maas ir Waal upių dešinį krantą, tarp Venlo ir Rotterdamo. Anglų II korpas rusų prasisiveržusius kylius, stipriais rezervų priešpuoliais, sustabdė. Nežiūrint teritorinių laimėjimų, nuostolingos rusų puolimo pastangos, vakarop sugniužo.

Paderborno rajone, Hanoverio kryptimi, susidarė didokas fronto įlinkimas šiaurės rytų link. NATO vadovybė nusprendė toje vietoje vykdyti strateginį priešpuolį Osnabruecko — Bremeno kryptimi, tikslu atkirsti Olandijon įsiveržusias rusų jėgas. Tam tikslui į pietus nuo Paderborno telkiamos jėgos iš amerikiečių penkių šarvuotų divizijų ir vienos brigados, vienos anglų ir vienos sustiprintos vokiečių divizijų, sustiprintos kanadiečių grupės (divizijos lygio) ir keletos kitų surinktų dalinių, kurie prilygo divizijai. Šiam priešpuoliui vykdyti buvo reikalingas JAV prezidento sutikimas, kad neišprovokavus rusų branduolinės energijos ginklų panaudojimo.

Reikia pastebėti, kad nuo pirmų karo dienų, kariniai transportai laivais ir lėktuvais iš JAV Europon ir Anglijon, dideliais kiekiais, buvo siunčiami be sustojimo. Rusai dėjo visas pastangas povandeniniais laivais ir lėktuvais amerikiečių tiekimą per Atlantą sužlugdyti. Nežiūrint stiprios transportų apsaugos, apie ketvirtadalis transporto

laivų su tankais, šarvuotais pėstininkų vežimais, šarvuota artilerija, automatinėmis raketomis (cruise missiles), pėstininkų prieštankinėmis ir priešlėktuvinėmis raketomis, elektroniniais aparatais, pėstininkų ginklais ir šaudmenimis, maisto ir aprūpinimo reikmenimis ir kit., buvo paskandinti. Transportas lėktuvais buvo sėkmingesnis, tačiau, nustota apie aštuntadalis lėktuvų su krūviais. Šalia ginklavimo ir išteklių, vien tik į Angliją buvo iškelta virš 70,000 kovotojų si visu kautynėms reikalingu aprūpinimu.

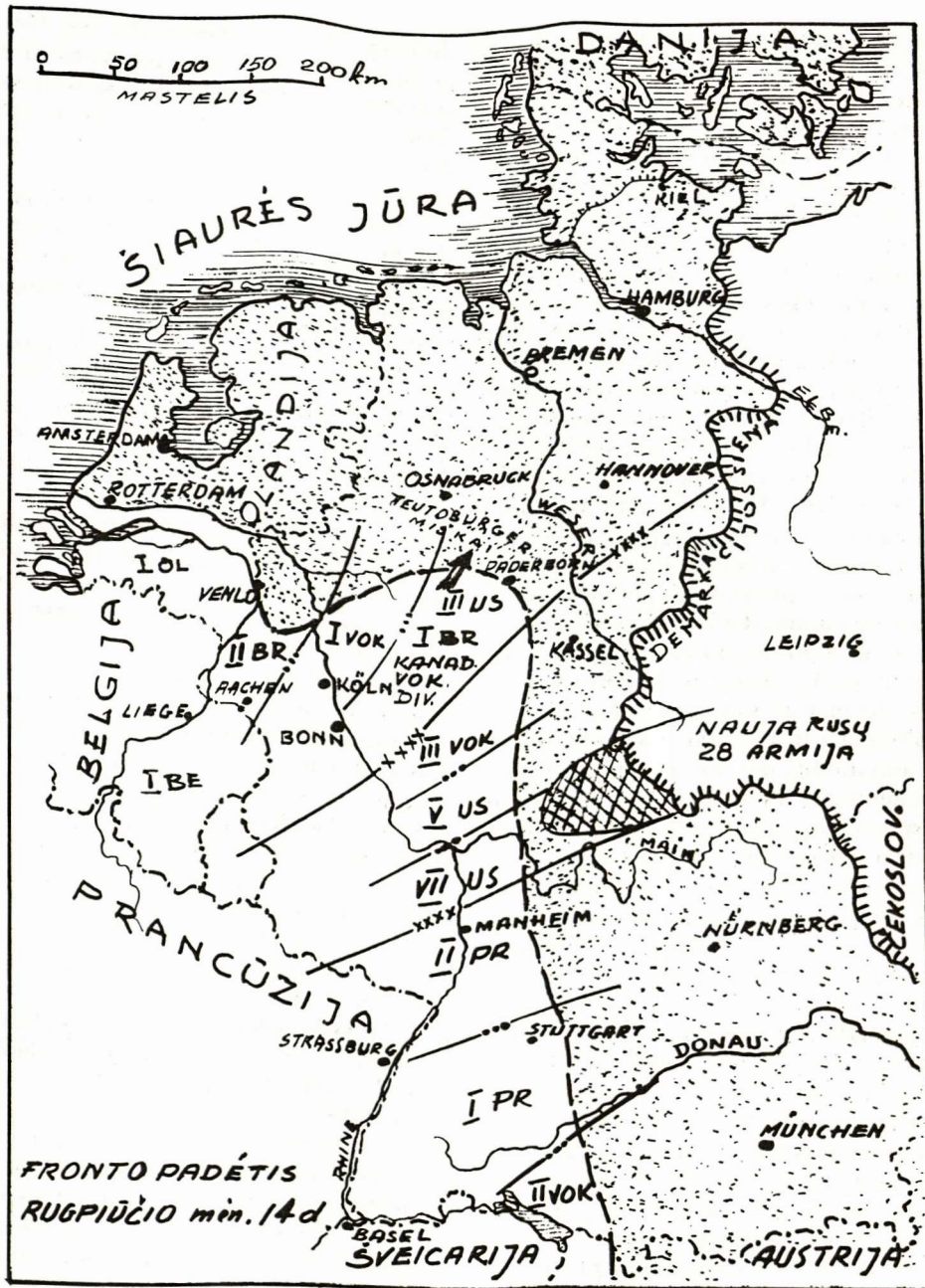
Kad priešas greitai nesusektų ir nesusptėtų suorganizuoti pasipriešinimo, minėtam priešpuoliui buvo telkiamos jėgos daugiausiai naktį. Puolimo pradžia numatyta rugpiūčio 15 dienos rytą.

Centriniame NATO sektoriuje naujos rusų divizijos galingais smūgiais spaudė sąjungininkų jėgas, nugara atsirėmusias į rytinį Reino krantą. Nauji rusų puolantieji daliniai, nors ir būdami pilno sąstato, kautynėse dalyvavo pirmą kartą, naudodami jau pažįstamą sąjungininkams taktiką, kai tuo tarpu, NATO jėgos jau turėjo kautynių "krikštą", kuris šiuo atveju davė ryškaus pranašumo. Išskirtina ryšiai: sąjungininkai įprato greitai surasti priešo radijo trukdymo stotis, kurias tuojau ir sunaikindavo (dažniausiai panaudojant artileriją, kitu atveju — taktinius lėktuvus), arba, panaudodami jų radijo trukdymo bangą, tomis pačiomis bangomis siųsdavo klaidinančius įsakymus arba informacijas. Dėl to priešui ryšis pasidarė netikras; nežiūrint kodų ir slaptažodžių, siunčiamus ir gaunamus įsakymus reikėdavo tikrinti, naudojant skirtingas priemones. Rusai naudojo mažesnio dažnumo bangas ir rečiau jas keisdavo; sąjungininkų radijo ryšiui buvo naudojamos didesnio dažnumo bangos ir jų ilgis buvo keičiamas neperiodiniai, bet pagal sutartą kodą. (čia išryškėja svarba pažinimo priešo taktikos, ginklavimo, karinių tradicijų, asmeninių vadų ir kovotojų įpročių, jų kultūros, o ypačingai prieš kalbos mokėjimo).

Rugpiūčio 14 d. išvakarėse, tarp Maino upės žiočių ir Manheimo rusams iki Reino upės teliko 100 km., blogiausiu atveju — dviejų dienų puolimo tarpas.

Šiuo metu pietiniame sektoriuje prancūzų I ir II korpai naujai užėmę fronto ruožą su vokiečių II korpu dešiniame sektoriaus sparne, gynė Wuerzburgas — Kemptenas fronto liniją.

Rugpiūčio mėn. iš 13 į 14 d. naktį, visi Prancūzijos ir Belgijos keliai, ypačingai stiprioje oro jėgų priedangoje, buvo užgrūsti transportų, einančių šiaurės kryptimi, su aprūpinimu priešpuoliui skirtoms divizijoms, kurias sudarė šešių

valstybių rinktinė. Centrinio sektoriaus šiaurinis sparnas buvo sustiprintas, iš JAV lėktuvais atgabentomis, šarvuotomis divizionomis su šarvuota artilerija, priešpuolio grupės dešinio sparno apsaugai, nuo galimų rusų prasiveržimų centriniame sektoriuje. Medžiagų tiekimui buvo panaudoti civiliniai transporto lėktuvai ir vietinės motorizuotos priemonės. Prancūzų penktoji taktinė lėk-

tuvų grupė buvo pilnoje parengtyje Belgijos aerodromuose, papildymui antros ir ketvirtos vokiečių ir amerikiečių taktinių lėktuvų grupių. Visos trys buvo skirtos priešpuolio paramai.

Rugpiūčio 14 diena baigiantis, NATO vadovybė gavo iš JAV prezidento leidimą priešpuoliui, su tam tikrais apribojimais ir, jau sutemus, rinktinė pajudėjo Paderborno kryptimi, su užda-

viniu 15 dienos ankstų rytą pradėti puolimą Osnabruecko — Bremeno kryptimi. Tuo pačiu laiku, dar prieš vidurnaktį, desantinė brigada, stiprioje naikintuvų priedangoje, užėmė Bremeno aerodromą, neutralizuodama visus, tuo metu ten buvusius taktinius rusų lėktuvus. Sudarę stiprų aerodromo gynybos žiedą, paruošė transporto lėktuvams apgadintus nusileidimo takus, kuriais, jau ryto aušroje, pradėjo leistis lėktuvai su kovotojų ir medžiagų papildymais.

Dar neprašvitus 15 dienos rytui, be artilerijos parengimo, helikopterių ir taktinių lėktuvų priedangoje, pirmas sąjungininkų strateginis priešpuolis, penkių divizijų sąstate, pajudėjo Osnabruecko — Bremeno kryptimi. Tuo pačiu laiku, gerai ginkluotos ir kovingos britų ir vokiečių specialios paskirties brigados, helikopteriais iškeltos priešo užnugarin, sėkmingai puolė rusų vadovietes, ryšių ir tiekimo centrus. Pirmas sąjungininkų didesnio masto priešpuolis atsidūrė prieš stiprų rusų pasipriešinimą. Dėl sutrikusio vadovavimo ir ryšio (kurį sąjungininkams pavyko laiku suardyti), po trumpų kautynių, rusų daliniai pasimetė ir diena baigiantis sąjungininkams pavyko pasiekti Osnabruecką ir Weserio upės kairį krantą. Bremeno aerodrome iškeltos sąjungininkų jėgos grupavosi puolimui pietų link, pagal Weserio upės kairį krantą ir blokavimui kelių mazgų, kuriais vyko rusų transportai.

Varšuvos pakto vadovybei sąjungininkų priešpuolis sudarė daug nenumatytų sunkumų, ypačingai grąšinimas atkirsti šiaurinį fronto sektorių. Padėties negerino stiprus sąjungininkų pasipriešinimas ir kituose sektoriuose, kur žymiai sustabdė rusų puolimus. Negeriau sekėsi ir tolimame šiaurės fronte — Norvegijoje, kur rusų dalinių puolimą sustabdė vietiniai norvegų daliniai ir paskubomis pasiūstos anglų žemės, oro ir jūrų jėgos. Danų civilinės apsaugos daliniai su rezervine kariuomene, padedant anglams iš jūros, sėkmingai sulaukė okupacinių jėgų pastangas užimti visą Daniją. Berlyne buvusios sąjungininkų įgulos, remiamos vietinių gyventojų, užėmė eilę rytinio miesto kvartalų, kuriuose buvo rusų vadovavimo centrai. Aprūpinimas ir papildymai buvo pristatomi lėktuvais, taktinės aviacijos priedangoje.

Nuo Baltijos jūros iki Karpatų kalnyno, Gudijos apygardon buvo sutelkta 20 rezervinių rusų divizijų, kurios rugpiūčio 16 dienos išvakarėse pajudėjo vakarų link, pagrindinių puolimų kryptimis, priekinių skaidinių dalinių pakeitimui ir rezervų papildymui Vokietijos fronte. Centriniam sektoriuje, galutiniam smūgiui, rusai sutelkė 40

divizijų, iš jų 15 tankų divizijų. Jei Norvegijoje rusams ir nepavyko, tai pietiniame sektoriuje rugpiūčio 15 dienos išvakarėse jie pasiekė Frankfurtą — Stuttgarto priemiesčius ir pietinio spamo priekinio skaidinio daliniai, iš tolo, jau matė Bodo ežerą.

Jugoslavijoje, Slovėnijos civilinio karo priedangoje, rusų ir vengrų daliniai, iš trijų pusių supo amerikiečių desantinius dalinius, kuriems iš Graikijos lėktuvais buvo pristatomas aprūpinimas ir taktinių lėktuvų parama.

Rusų laivynas iš Juodosios jūros, per Bosforo ir Dardanelių sąsiaurius, nežiūrind turkų smulkių dalinių daromų trukdymų, išplaukė į Viduržemio jūrą, grąšindamas amerikiečiams ir remdamas rusų dalinius Jugoslavijoje ir Italijoje.

Užtikrinę šiaurės ir pietų sektorius Vokietijoje, rusai pasiryžo telktiniu smūgiu centriniam sektoriuje galutinai palaužti NATO gynybą, perkertant frontą pusiau, užkirsti tiekimą iš Prancūzijos šiauriniam ir pietiniam sektoriams ir tada pasiūlyti paliaubas.

Rusams sutelkus apie 80 divizijų Vakarų Vokietijos fronte intensyviai ir trumpam puolimui, palyginamai siaurame ruože, reikėjo suorganizuoti nenutrūkstantį tiekimą, kurio pagrinde buvo geležinkeliai, vakarų Europoje skirtingo pločio negu Rusijoje. Tiekimą sunkino ir sąjungininkų aviacija, blogi keliai ir jų mažas tinklas, ypatingai per Gudiją ir Lenkiją, kurie ėjo netinkama kryptimi. Tiekimą sunkino, jau pirmomis karo dienomis mažai laukta aplinkybė, tai užnugariniai partizanų veiksmi, kurie pirmiausia pasireiškė Lenkijoje ir Čekoslovakijoje, vėliau ir Vokietijoje. Vos kelioms dienoms praslinkus nuo pirmųjų karo šūvių, užnugaryje partizanai darė tiek daug kliudymų transportams, kad reikėjo atitraukti kautynių dalinius kelių, tiltų, tiekimo, ryšių centrų ir vadoviečių — štabų apsaugai ir kovai prieš partizanus. Aeroflotas, kuris dar taikos metu buvo paruoštas panaudoti karo meto transportams, dabar, dėl didelio perkrovimo ir eilės techniškų priežasčių, reikalavimų patenkinti negalėjo. Atsirado sabotажų pakrovėjų ir reikmenų paskirstymo personalo tarpe — klaidinami reikmenų pavadinimai, paskyrimo vietos, dalinių numeriai ir kt.; prie skubotumo ir didelės apyvartos tai lengva padaryti, nes būna maža kontrolė. Vienur kitur kilo gaisrai išteklių sandėliuose, keliuose ir geležinkelių linijose sprogdinami nedideli tiltai, ardomi bėgiai ir t.t. Ryšium su tuo, daugelyje vietų nukentėjo apylinkių gyventojai, dėl to nepasitenkinimas plėtėsi ir vietomis perėjo į viešas demonstracijas, kurios buvo beatodairiniai tramdo-

mos — šaudant demonstruojus vietoje. Nukentėjo ir fronte esančių karių šeimos, kurios stengėsi apie nuoskaudas pranešti fronte esantiems. Kovotojų tarpe atsirado atvirų pasisakymų dėl jų šeimoms daromų nuoskaudų, taip pat prieš karą su buvusiais sąjungininkais. Antruose fronto skaidiniuose pradėjo skliti diversinės žinios ypatinai Rytų Vokietijos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos karių tarpe. Patys rusai pradėjo savais nepasitikėti, ypatinai pasunkėjus tiekimui ir atsiradus ginklų, šaudmenų, maisto, medicinos reikmenų ir kt. trūkumui. Kovotojai pamatė, kad jiems įkalta į galvą nesustabdoma, greita ir užtikrinta pergalė, jau pirmomis dienomis pasirodė visai kitoje šviesoje. Kapitalistų eilėse kovėsi buvę sąjungininkai ir prieš 40 metų buvę priešai vokiečiai, kurie dabar buvo daug kietesnis riešutas, negu anuomet. Nežiūrint, kad Amerika politinėje propagandoje buvo juodinama, bet apie JAV kviečius, jų pastatytus fabrikus Rusijoje, išsikėlimą ant mėnulio, apie pabėgėlius “anapus”, apie laisvę, gerą gyvenimą ir eilę kitų kapitalistinės santvarkos gyvenimo “blogybių”, beveik visi kovotojai žinojo ir po rugpiūčio 8 dienos, kai puolimas nėjo “pagal planą”, ypatinai centriname sektoriuje, Varšuvos pakto jėgose blogos nuotaikos sklido spontaniškai.

Šiaurėje — Danijoje, Olandijoje ir Norvegijoje, tuojau pat po užėmimo, rusų administracija, su saugumo daliniais, pradėjo įvesdinėti socialistinę santvarką; pradėjo sauvaiiauti komunistinis elementas. Ir čia visur pasireiškė rusai, kaip darbo liaudies pirmūnai, save statydami pirmon vieton. Prieš “išlaisvintojus” ir naują santvarką prasidėjo judėjimas, kuris su kiekviena nauja diena didėjo.

Rusų puoselėta “masės ir tūrio” doktrina, pasirodė šiuo atveju netinkama — reikėjo milžiniško kiekio, labai aprėžtoje vietoje ir trumpame laiko tarpe, kuro ir šaudmenų išteklių, kad

“pagal planą” nustatytų veiksmai būtų išlaikyti iki nustatyto tikslo. Kas praktikoje, atrodė, buvo galima Sinajaus pusiasalyje, kur veiksmų plotas buvo mažas ir ribotos jėgos, Varšuvos pakto plotas ir ginkluotos jėgos buvo visai kitos skalės. Didelės sudėties jėgos priklauso nuo išteklių ir jų pajėgumas silpnėja esant nepritekliui (II Pas. karo patirtis).

Rusų numatytas “žaibinis” masinių jėgų prasilaužimas neįtvirtintos gynybos sistemon, nepavyko — judrios gynybos taktika pasirodė sėkmingesnė negu gelžbetoniniai įtvirtinimai. Jau rugpiūčio 12 d. Varšuvos pakto vadovybei paaiškėjo reikalas pergrupuoti savo ginkluotas jėgas, tačiau dėl susidėjusių aplinkybių ir nelankstumo vadovavime, tai padaryti buvo pavėluota. Laikas jau veikė sąjungininkų naudai.

JAV prezidentas, davęs sutikimą vykdyti priešpuolį šiauriniame sektoriuje, išpėjo NATO ginkluotų jėgų vadovybę, kad nevykdytų gilių įsiveržimų, nes rusai, matydami galimą pralaimėjimą, gali panaudoti strateginius, atominius ginklus (Korejos ir Vietnamo aidas). Priešpuolius vykdyti tik iki tokio laipsnio, kad susilpnintų priešpuolimo pajėgumą.

Rusai, pastebėję sąjungininkų ruošimąsi priešpuoliui Hagen — Paderborn rajone, rugpiūčio 14 d., į šiaurę nuo Osnabruecko, atgabeno keturias naujas divizijas, orientuotas pietų kryptimi ir dalį tų pajėgų išskyrė link Bremeno, tikslu sustabdyti sąjungininkų desantų puolimus. Rugpiūčio 15 d. pabaigoje, sąjungininkams, pro apsikusius tankus ir artilerijos ugnį, toliau Osnabruecko — Minden linijos prasiveržti nepavyko. Sąjungininkų desantiniai daliniai iš Bremeno bazės pajudėjo Hanoverio kryptimi, blokuodami rusų žemės transportus iš Rytų Vokietijos link Olandijos, taip pat, pajudėjo Osnabruecko kryptimi, puolimui naujų rusų rezervinių jėgų iš šiaurės.

(Bus daugiau)

Vakarų Vokietijos
pėstininkų
šarvuotis

1940 METŲ BIRŽELIS

(Prisiminimai)

P. M.

1940 m. birželio 15 d., vidurdienyje, per radiją sužinojau, kad tą dieną, 15:00 val., prasidės Sovietų Sąjungos kariuomenės įžygiavimas į Lietuvos teritoriją ir jos okupavimas.

Birželio 15 d., 16:25 val., pamačiau nuo Geliadnės stoties į Pabradės stotį įvažiuojantį Sovietų Sąjungos traukinį. Kadangi tuo metu Lietuva neturėjo geležinkelio susisiekimo su Sovietų Sąjunga, tai geležinkelis per sieną buvo išardytas — pertrauktas. Sovietų Sąjungos traukinys, aprūpintas geležinkelių bataliono kariais, kurie sutvarkę geležinkelių bėgius, atvyko į Pabradės stotį be jokio pranešimo, bei įspėjimo. Tai griežtai prieštaravo Susisiekimo Ministerijos Eksploatacijos taisyklėms ir sudarė pavojų traukinių eismui.

Traukiniui sustojus, išlipo apie 10 sovietų karininkų, kurie kreipėsi į mane, reikalaudami telefono ryšio su Sovietų Sąjungos komendantu Vilniuje. Kai telefonu buvome sujungti, jam pranešiau, kad gali kalbėtis. Tuomet jis paklausė, per kokias telefono centrines yra sujungta. Aš pasakiau, kad per Vilniaus geležinkelių stotį ir per Vilniaus st. lietuvių komendantūros centrinę. Aš pats buvau kalbėjęs su lietuvių st. komendantu Valiu. Tada sovietų karininkas, kapitonas, atsisakė telefonu naudotis, pareikšdamas, kad nesant tiesioginio ryšio su sovietų komendantu, jis negalys netiesioginiu ryšiu naudotis, ir išėjo iš stoties į traukinį. Vėliau išvyko atgal į Geliadnės stotį.

Kitą dieną, tuo pačiu geležinkeliu, atvyko kariškas traukinys, kuriame buvo daugiau tūkstančio, pilnoje kautynių aprangoje, kareivių. Jie pareikalavo išleisti traukinį link Vilniaus. Nuo to laiko, kasdien, praeidavo po keliasdešimt traukinių, pilnų įvairios ginklų rūšies kariuomenės, bei kariškų krovinių.

Atvykusieji komisarai-politrukai, įsakė surasti patalpą, kurioje galima būtų įrengti raudonąjį kampelį mitingams. Iškelus tarnautojus, vienas gyvenamas namas ir buvo paskirtas tam raudonajam kampeliui. Tada įsakė, po tarnybos, sušaukti tarnautojus į agitatorių-politrukų paskaitas. Man įsakė kasdien rašyti žinias į sieninį laikraštį, apie tarnautojų apsileidimus bei jų padarytas paklaidas, arba net sabotažą. Politrukai visuomet reikalaudavo net sieninio laikraščelio su žiniomis apie tarnautojus ir stoties įvykius. Pasiteisi-

nimui sakydavau, kad jokių ypatingų įvykių nebuvę, o tarnautojai atlieką savo pareigas pagal nustatytą tvarką.

Visa Lietuva tapo okupuota Sovietų Sąjungos. Kasdien atvykdavo įvairūs komisarai-politrukai ir labai daug visokios rūšies pareigūnų. Tie pareigūnai duodavo savo įsakymus, įvesdami Sovietų Sąjungos diktatūrinę tvarką. Pagal jų įprastus metodus pradėjo savystoviai, griežtai ir grubiai šeiminkauti. Raudonajame kampelyje ant sienų iškabino Stalino ir visų kitų 13-kos Sovietų Sąjungos politbiuro vadų paveikslus su įvairiais komunistiniais šūkiiais.

Atvykdavo į stotis politrukai, vyrai ir moterys, ir reikalaudavo sušaukti darbininkus į raudonąjį kampelį išklausti atvykusio paskaitos ir vedamos agitacijos. Po to, duodavo įvairius klausimus — kas, kuo, ar kaip nepatenkintas. Jei kas iš darbininkų esąs prieš — tas sabotuojąs komunistinę veiklą ir jį, kalbėtoją.

Pasipildavo įvairių skundų. Kas tik turėjo kokį asmenišką kerštą kam, bandydavo suvesti sąskaitas. Sovietų politrukai, išklausę tokius skundus, pranešdavo apygardos geležinkelių politiniam viršininkui Vilniuje. Viršininkas tuos skundus registruodavo ir sudarydavo kiekvieno pareigūno bylą. Vėliau šaukdavo tuos kaltinamuosius pas save į raštinę politiniam tardymui. Tada siųsdavo bylas į aukštesnes geležinkelių valdybos instancijas, uždėjimui neužtarnautos pabaudos.

Kas trys mėnesiai, arba dažniau, geležinkelių valdybos viršininkas Lakmatovas ir jo pavaduotojas Gončarovas šaukdavo į Vilnių visus ruožų, depo ir kelio statybos viršininkus, o taip pat I, II ir III kl. stočių viršininkus. Į minėtus suvažiavimus atvykdavo Lakmatovas, Gončarovas, direktoriai arba jų pavaduotojai. Tai vadindavosi operatyvinis suvažiavimas. Salėje stovėdavo prezidiumo stalas, prie kurio sėdėdavo Lakmatovas, Gončarovas ir direktorių viršininkai ar pavaduotojai. Pirmosiose kėdėse — ruožų ir stočių viršininkai. Tai užimdavo apie pusę salėje esamų kėdžių, kurių būdavo apie 200. Kitą pusę kėdžių užimdavo slaptosios policijos pareigūnų gauja, kurie dėvėdavo civiliniais drabužiais: paprasta kepurė — “kiepka”, švarkas — “fufaika” ir dengiamos kariškos spalvos viršutiniai marškiniai. Po “fufaika” ant marškinių kariškas diržas, ant ku-

rio kabodavo pridengtas naganas. Šiųjų skaičius buvo toks pats, koks ir suvažiavusių geležinkeliečių pareigūnų. Atvykstantieji geležinkelio pareigūnai turėdavo pasirašyti ant prezidiumo stalo padėtame lape. Tad, NKVD, žinodama, kiek yra atvykusių pareigūnų, tiek atsiųsdavo ir slaptosios policijos, visokeriopam kiekvieno sekimui.

Po kiekvieno pareigūno (geležinkeliečio) paaiškinimų, iš užpakalinės kurios eilės pašokdavo slaptasis milicininkas ir stengdavosi sukompromituoti kalbėjusį, apkaltindamas melavimu, paaiškinimo neteisingumu — puldavo kaip šuo. Ypač daug nukentėdavo eksploatacijos dalių inž. L. Jagminas, kuriam būdavo sumetami nepamatuoti kaltinimai. Į visus jo paaiškinimus nekreipdavo dėmesio, tik pasityčiodavo ir pajuokdavo. Visus Lietuvos geležinkeliečius enkavedistai iškoliudavo, išvadindavo smetonininkais, fašistais, "šaulisais", sabotaznikais bei liaudies priešais.

Operatyvinis suvažiavimas prasidėdavo 14 val. ir tęsdavosi iki 3 val. naktį. Kiekvienas atvykusių pareigūnų turėdavo tame suvažiavime teisingai ir teisintis prezidiumui.

Po kiekvieno tokio suvažiavimo prasidėdavo griežti geležinkeliečių tardymai.

Vyr. prokuroro raštinė buvo Vilniaus stotyje II aukšte. Į ją šaukdavo asmeniškais pasiaiškinimams. Paaiškinimus prokuroras užsirašydavo, bet spėsdavo vėliau, savo nuožiūra. Tokiu būdu visai be pagrindo areštuodavo ir į kalėjimą siųsdavo nenusikaltusius tarnautojus. Vieną tokią naktį buvo suimta net 70 geležinkeliečių, jų tarpe generalinis patarėjas Jankevičius, vyr. gelež. dir. inž. Vytautas Račkauskas, eksploatacijos dir. inž. Leonidas Šniukšta, dir. pav. inž. Leopoldas Jagminas, tarptautinio sk. v-kas Antanas Narakas, asm. sk. v-kas Neniškis, Kėdainių st. v-kas Mikas Danisevičius, Kėdainių kelio ruožo v-kas Corickas, Vilniaus st. v-ko pav. Jurgis Gobis, Pabradės st. raštininkas Vasiliauskas, iešm. Svirbriavičius ir daug kitų geležinkeliečių, kurių pavardžių nebeatsimenu.

Įvedus Sovietų Sąjungos valiutą, prasidėjo materialinis skurdas. Trūko drabužių, maisto ir visokių kitų kasdieninio vartojimo reikmenų. Už butą mokesčius padidino daugiau 50%. Pav., aš mokėjau, litais, už butą 10% mėnesinės algos, užėmus sovietams, už tą patį butą, turėjau mokėti 205 rublius, gaudamas 400 rublių mėnesiui.

* * *

1941 m. birželio 10 d. apie 13 val., atėję į mano butą keturi komjaunuoliai, 15-18 metų žydukai, paklausė, kas čia gyvena? Su savim jie turėjo Pabradės miestelio gyventojų, o taip pat

Pabradės apylinkės žmonių sąrašus. Aš pasakiau, kad čia valdiškas namas ir, kad geležinkelių valdyba žino, kas šiame bute gyvena. Žinias duoti atsisakiau ir paprašiau juos tuojau iš buto išeiti. Tada jie pagrasino apskūsią mane Pabradės miesto sovietui.

Minėtiems komjaunuoliams vadovavo Pabradės miestelio med. dr. Roževskio, žydo, sūnus, apie 22 m. amžiaus, tuo laiku neva studentavęs. Jis buvo paskirtas politiniu komisaru — pabaisa, Pabradės rajone.

1941 m. birželio 12 d. apie 19 val. Pabradės stotyje buvo gautas Geležinkelių valdybos, Tvarkymo skyriaus įsakymas, kad iš Vilniaus į Turmantą einančio keleivinio traukinio, prie kurio buvo prikabinta grupė prekiųjų tuščių vagonų, kiekviena stotis atsikabintų nurodytą skaičių tuščių vagonų. Vagonai turi būti atkabinti stotyje, traukiniui sustojus, po to, rankiniu būdu numanevuoti į pakrovimo rampą, be garvežio pagalbos. Pabradės stotiai buvo paskirti 6 vagonai. Pagal Tvarkymo skyriaus nurodymą, toks vagonų skaičius buvo atkabintas ir numanevuotas prie pakrovimo rampos. Atkabintų prekiųjų vagonų "liukai" buvo aklinau uždaryti ir apkalti spygliuota viela.

Tą dieną, tas keleivinis traukinys, pro Pabradės stotį praėjo su vienos valandos pavėlavimu. Stoties pareigūnai supratome, kad vyks žmonių areštai ir sodinimai į tuos vagonus. Vagonų grindyse buvo padarytos skylės išvietėms.

Birželio 13 d., t.y. sekančią, man atėjus į stoties raštinę apie 8 val., tuojau atvyko keturi enkavedistai, raudonais kantai apvestom mėlynom kepurėm, raudonu lanku kepurės apatinėje dalyje ir mėlynom kelnėm, tokiais pat viršutiniais marškiniais ir rudais diržais, prie kurių kaboję naganai. Rankose jie turėjo papkes su žmonių sąrašais. Susėdę aplink mano rašomą stalą jie skaitė sąrašus. Vėliau vienas paklausė mane žinių apie tris asmenis iš jų turimo sąrašo. Kadangi aš tokių pavardžių nebuvau girdėjęs, pasakiau, kad aš tokių žmonių nepažįstu, ir nežinau kur jie gyvena. Po kelių minučių jie išėjo ir nuėjo prie rampos, kur stovėjo atkabinti prekiniai vagonai, o prie jų jau keli kariški sunkvežimiai su areštuotais žmonėmis. Apie 10 val. ir aš pats, tarnybos sumetimais, nuvykau prie rampos. Suimtųjų tarpe pamačiau daug pažįstamų: Pabradės valsčiaus sąskaitininką Panavą, Pabradės stoties raštininką Vasiliauską ir daug kitų, kurių pavardžių jau neatsimenu. Jie buvo vieni lenkų kilmės, kiti lietuviai, gyvenę lenkų okupuotoje Lietuvos dalyje.

Kuomet vagonai buvo pripildyti suimtųjų — senų ir jaunų, vyrų, moterų ir vaikų, tą patį vakarą traukinys buvo išsiųstas į N. Švenčionėlių stotį. Sudarytas virš 50 vagonų traukinys, kuris vėliau buvo vežamas pro Pabradės stotį iki N. Vilnios ir toliau į Meldėnų, Molodečnos stotį.

Enkavedistai vengė duoti dokumentus į kurią stotį ir kiek žmonių vežama. Reikalavimus pareiškėdavo žodžiu, pagal vagonų palydovų nurodymus ir skaičius. Tų palydovų buvo apie kelios dešimtys. Prie vagonų nuolat stovėjo kariška sargyba. Kai kas iš pašalinių žmonių paklausdavo, kas tie vežamieji? Sargybiniai atsakydavo — nepatikimas elementas.

Nuo birželio 13 d. raudonieji okupantai pradėjo Lietuvoje masinį Lietuvos gyventojų suimtinumą, kankinimą, žudymą ir deportavimą. Nuo 13, iki 24 d. birželio mėn. vien tik per Pabradės stotį buvo pravežta nuo 500 iki 1000 žmonių — vyrų ir moterų, vaikų ir senelių, inteligentų ir darbininkų. Vežami buvo prekiniuose, žmonėms nepritaikytuose vagonuose. Kiekviename vagonė buvo sugrūsta po 40 ir daugiau asmenų. Vagonų durys buvo užsuktos stora viela arba sąvaržom. Vagonų "liukai" užkalti geležinėmis štangomis, arba spygliuota viela. Traukiniai buvo lydimi stiprios sargybos. Ant platformų ir ant garvežių "tenderio" buvo pastatyti kulkosvaidžiai. Traukinio gale, stabdžių aikštelėje, stovėjo sargybinis su automatu.

Arti vagonų, pašaliniams žmonėms buvo draudžiama prieiti. Priėjusieji arčiau rizikavo savo gyvybe arba laisve — galėjo būti įvartytas į vagoną ir kartu su suimtais išvežtas.

Iš ruožų Obeliai-Panevėžys, Turmantas-N. Vilnia stočių, žmonės buvo suvežami į N. Švenčionėlių stotį, kur sudarydavo traukinių transportus ir siųsdavo per N. Vilnią, Molodečnos link ir toliau į Sovietų Sąjungą.

Esu matęs, kaip žmonės buvo masiniai varomi į vagonus ir durys aklinais uždaromos. O tai buvo karštas vasaros metas. Girdėjau žmonių verkimus ir šauksmus, prašymus vandens bei maisto.

Prekinių vagonų grindyse buvo išviečių skylės, tad, drąsesnieji tremiamųjų draugai, giminės, ar šiaip pašaliniai žmonės, girdėdami vaitojimus ir prašymus vandens ar maisto, sargybiniams nematant, palįsdavo po stovinčiu traukiniu ir pro išviečių skylės, paduodavo. Esu pats tai matęs.

Suimtųjų tarpe buvo ką tik pagimdžiusių moterų su naujagimiais kūdikiais, kurios toje vagonų grūstyje labai kentėjo. Buvo ir kitokių liūvairaus amžiaus ligonių. Silpnesnieji, nepakel-

dami sąlygų, vagonuose mirdavo. Mirusieji būdavo iš vagonų išnešami ir, čia pat, prie geležinkelio pylimo iškasamose duobėse, laidojami.

Pavardžių nežinau, išskiriant Pabradės kooperatyvo buvusią vedėją, kurią pažinau. Ji buvo suimta vos dvi dienas po gimdymo ir tremiama su naujagimiu. Pakeliui į N. Vilnią ji vagone mirė. Pagal pasakojimus, ta mirusioji buvo palaidota N. Vilnios stotyje, prie geležinkelio pylimo. Neteko sužinoti kas nutiko su jos likusiu naujagimiu kūdikiu.

Pabradės kareivinėse buvę Lietuvos karininkai ir kareiviai prieš birželio 12 d. buvo išvežti į poligoną "pratimams". Ten jiems nuvykus, buvo duotas įsakymas vykti į aikštę miške. Nuvykus į nurodytą aikštę, visi buvo išrikiuoti, apsupti sovietų politrukų ir kariuomenės, kurie ten buvo jų belaukią, ginkluoti kulkosvaidžiais ir automatais. Buvo įsakyta lietuviams atiduoti ginklus. Nuginklavus, jie buvo susodinti į kariškus sunkvežimius ir išvežti į geležinkelio stotį, ten susodinti į prekinis vagonus ir išvežti į Sovietų Sąjungą. Iš tų karininkų pažinau kelis: kpt. Zelianaką, kpt. Pluką, vyr. ltn. Sprindį, vyr. ltn. Vaitiekūną, plk. Laur. Statkevičių ir daug kitų, kurių pavardžių dabar jau neatsimenu.

* * *

Birželio 21 d. buvo gauta iš Vilniaus vyr. politinio komisaro telegrama, kuria visiems stočių viršininkams įsakoma, Vilniaus-Turmonto ruože, birželio 22 d. 10 val. atvykti į komisaro raštinę, posėdžiui. Nuvykus tą dieną apie 8:30 val. į Vilnių, teko iš geležinkelio pareigūnų Vilniuje sužinoti, kad praeitą naktį vokiečių lėktuvai bombardavo Kybartus, Kazlų-Rūdą, Alytų, Merkinę, Marijampolę. Atvykę į raštinę komisaro laukėme gerą valandą. Pagaliau atvykęs apie 11 val., komisaras pasakė, kad posėdis atšaukiamas ir mes visi turime grįžti į savo tarnybų vietas, toliau vykdyti savo pareigas. Vėliau gausime nurodymus.

Džiaugdamiesi gautomis žiniomis, sėdom į pirmus pasitaikiusius traukinius ir grįžome į savo vietas.

Birželio 23 d. iš Daugpilio, Latvijoje,ėjo prekinis traukinys Vilniaus kryptimi. Tai buvo sąstatas 60-ties platformų, pakrautų kariškais pontoniniais laivais, tiltų statybai per upes, esant persikėlimo reikalui karo metu. Tas traukinys buvo vokiečių lėktuvų užpultas apie 10 val. tarp N. Švenčionėlių ir Pabradės stočių. Lėktuvai, puldami žemu skridimu, pavertė niekam tinkamu visą pontoninį platformų krovinį. Lėktuvų kulkosvaidžių šūviai pataikė į traukinio oro stabdžių sujungimo rankoves ir traukinys turėjo sustoti

tarpstotyje. Sutvarkius stabdžių oro rankoves, traukinys atvyko į Pabradės stotį. Traukiniui atvykus, apie 11 val., vokiečių lėktuvai pakartojo traukinio apšaudymą, po kurio traukinys buvo išleistas Vilniaus link, į jo turėtą paskirtį. Rytojaus dieną, t.y. birželio 24, tas pats 60-ties platformų traukinys, buvo gražinamas atgal, Daugpilio link. Tuo pačiu traukiniu važiavo buvęs Vilkaviškio stoties sovietų komendantas. Jis, atėjęs į mano raštinę, kalbėjosi telefonu su Daugpilio stoties komendantu, pareikšdamas, kad sąstatą su pontonais gražina atgal, kaip netinkamus naudojimui. Tą pačią dieną traukinys ir buvo išsiųstas Daugpilio link.

Dar birželio 20 d. buvo gautas iš Geležinkelių Valdybos potvarkis apie prekinį traukinį iš Vilniaus į Pabradę, 60-ties vagonų sąstato tuščių, dengtų platformų. Šiam traukiniui atėjus į Pabradės stotį, pagal įsakymą jis turėjo, ne vėliau birželio 21 d. 5 val., būti Pažeimėnės sustojimo vietoje, kariško ešelonu pakrovimui. Kadangi Pažeimėnės sustojimo vieta buvo priskirta prie Pabradės stoties, tai man buvo pavesta prižiūrėti ešelonu pakrovimą. Ešelonu pakrovimo laikas buvo nurodytas iki 12 val. Po to traukinys turėjo būti išsiųstas į Lydavėnų-Tauragės ruožą. Nuvykus man su traukinio sąstatu į Pažeimėnę, ten jau radau, prie pakrovimo ramos, sunkiosios artilerijos pabūklus. Prie ramos tilpo tik 16 vagonų-platformų. Kiti vagonai stovėjo ant svarbaus kelio. Sunkiosios artilerijos pabūklams pakrauti buvo naudojami galingi traktoriai, kurie savo jėga suardė grindinį prie ramos. Grindinys buvo grįstas lauko akmenimis. Tas grindinio suardymas labai sunkino pakrovimą. Užvežus sunkiąsias patrankas ir traukiant jas išilgai platformos, atsitikdavo, kad, sulūžus grindims, patranka įkrisdavo iki stebulių. Visos platformos buvo sovietų geležinkelių — supuvusiomis grindimis. Įkritusią patranką iškelti reikėjo dankratų ir storių, stiprių lentų. Kadangi kariškiai neturėjo nei dankratų, nei reikiamų lentų, tai buvo naudojami garvežio dankratai ir atsarginės vakarietišku platformų lentos.

Dėl suminėtu kliūčių, pakrovimas užsitęsė iki 21 val. Pavėluota daugiau 9 val. Pagaliau ešelonas išvyko iš Pažeimėnės — į Pabradės stotį, iš kur turėjo vykti pagal paskyrimą, į Lydavėnų-Tauragės ruožą ir ten užimti poziciją. Tuo pat metu Pabradės stotyje buvo kitas traukinys su vežimais iš Lietuvos suimtaisiais.

Karinio ešelonu komendantas reikalavo jo traukinį išleisti pirmuoju, nes jau ir taip buvo 9 val. pavėluota pakraunant. Turįs skubiai užimti

poziciją. Suimtųjų ešelonu vadas, enkavedistas, reikalavo gi, kad jo ešeloną pirmiau išleistų, kad jis turįs pirmenybę, nes suimtieji yra pavojingi saugumui, nepatikimas elementas.

Kilus tarp jų ginčui, buvo atsiklausta Geležinkelių Valdybos tvarkymo skyriaus nurodymų, bet tas skyrius irgi nesugalvojo, kas turi pirmenybę. Pasiūlė, kad traukinių komendantai susisiektų telefonu su Maskvos vyriausiu, Stalino, štabu, iš kur gausią nurodymus. Abu ešelonų komendantai išsišaukė telefonu Maskvą, iš kur gavo nurodymus; kad pirmoje eilėje reikia išleisti karišką ešeloną Lydavėnų-Tauragės ruožo link. Taip ir tapo padaryta.

Tokių ir panašių ginčų tarp traukinio komendanto ir stoties budėtojo Rusijos plotuose yra buvę nemažai Pirmojo Pas. karo metu. Įsikarščiavęs kariškis nušaudavo vietoje stoties budėtoją ar viršininką, motyvuodamas tuo, kad stoties personalas sabotuoja. Žinau tikrų faktų, kurių neišminėsiu.

1941 metais birželio 24 d. raudonoji armija — Maskvos budelių atsiųstos gaujos ir NKVD, traukdamiėsi nuo vokiečių puolimo, drauge varu varėsi ir Lietuvos karius. Lietuviams nesutinkant vykti į sovietijos gilumą, buvo vietoje žudomi. Tą dieną Pabradėje, prie kareivinių, buvo nužudyti trys Lietuvos kariai — subadyti durtuvais. Esu pats tai matęs. Pažeimėnės poligone, karo gydytojui Žiniui nutraukta koja. Nebuvo kas teikia jam pagalbą, tik jo žmona, sudraskiusi savo baltinius, suveržė koją, kad nenutekėtų kraujas. Bet vis tiek gyd. Žinius mirė, nes pagalba nebuvo pakankama. Buvo palaidotas Pažeimėnėje. Trys anksčiau paminėti kariai buvo palaidoti Pabradės kapuose. Esu girdėjęs, kad tą pačią dieną buvo nužudyti dar 8 civiliniai Pabradės gyventojai, kurie taip pat buvo palaidoti Pabradės kapinėse.

Birželio 23 d. Vilniaus stotyje, enkavedistai nušovė gelež. pareigūną Olbiką, kilusį iš Radviliškio.

(Bus daugiau)

Senam, nuo jaunystės dienų draugui

A.A. PETRUI ŠEŠTAKAUSKUI

mirus, jo žmoną Janiną, jos seserį Valę Vitkuvienę su sūnumi Edvardu ir kitus gimines bei artimuosius nuoširdžiai užjaučiu

Vladas Mieželis

Ginkim Šali Lietuvos

VARGO POETA

Tempo alla marcia

A. ALEKSIS

Prie - šas mū - šų je - gas trau - kia, nor mu - mis jis su - tram - dyt,

bet vi si va - lio! va - lio! va - lio! mes šau - kiam, lau - kan

prie - šas reik iš - vyl! Ei, pr - myn, pr - myni! Ei, pr - myn, pr - myni

drau - gai nar - sie - ji gin - kim ša - li Lie - tu - vos! ša - lio, ša -

in, ša - lio! Prie - šai pik - tie - ji, me - nu - lenk - si - me gal - vosi

agitato
Kul - kos lak - sto švi - na lie - tos, žiūb pro an - sis kert ša - kas

grave
lūš - ta prie - šo šar - vas kie - las, jis ka - pus pas mus at - ras.

energico
Ei, pr - myn, pr - myni! Ei, pr - myn, pr - myni! drau - gai nar - sie - ji, gin - kim

ša - li Lie - tu - vos! ša - lio, ša - lio, prie - šai pik -

tie - ji me - nu - leis - kim vė - lia - vos! Va - lio! va - lio! va -

lio! drau - gai nar - sie - ji, gin - kim ša - li Lie - tu - vos!

Arėjas Vitkauskas

DAINOS "GINKIM ŠALĮ LIETUVOS" ISTORIJA

Savo archyvuose radau šį 1923 m.
gruodžio 4 d. spausdintą laišką:

ATVIRAS LAIŠKAS
Piliečiui kompozitoriui
A. Aleksai, Amerikoje
(Dėl mano "Ginkim šalį Lietuvos")

"Ginkim šalį Lietuvos", ir t.t. — žodžiai parašyti mano, man dar Lietuvos kareivijoj tebetarnaujant, ir pirmiausia tos eilutės tilpo mano įsteigtame ir vestame 9-to pėstininkų pulko laikraštyje — "Tėvynės Gynėjuje". Vėliau tos eilutės to mano pulko kareivių buvo savotišku motyvu dainuojamos kaip kariška daina, kuopoms "į koją" einant. Vėliau jos ir Amerikos "Darbininke" tilpo.

Pirmą kartą "Ginkim šalį Lietuvos . . .", ne kareivijoj dainuojant, aš išgirdau būdamas Škotijoj, kur vietinio lietuvių choro toji daina vienam koncertėly buvo sudainuota. Išgirdęs aš nežinojau ir stebėjau: kaip ir iš kur tie, mano dar Lietuvos kareivijoj būnant parašytieji žodžiai pateko į vartojimą chorui, ir dar kur — ne Lietuvoj, ne kareiviams, nes maniau — niekas tos dainos nė nežinojo kaip tik mano pulko kareiviai, jai ir savotišką motyvą sudėję (skirtingą nuo pil. A. Aleksos kompozicijos) buvo.

Tuomet parodė man ir pil. A. Aleksio mano parašytųjų žodžių kompoziciją — teisingai, kur tai kampu tyje parašyta: "Vargo poeta" ir kad A. Aleksio komponuota. O aš nė nebuvau pirma girdėjęs, kad kas nors ir kur nors būtų tuos mano "Tėvynės Gynėjuje" tilpusius žodžius muzikai pritaikęs.

Stebėjau, kad iki to laiko nieko, o nieko apie tai nežinojau. Tuomet tai prisiminiau, kad ir dar man kareivijoj tebebūnant ir vėliau man pačiam prisieidavo skaityti Amerikos lietuvių laikraščiuose, tai skelbimuose minimus žodžius — "Ginkim šalį Lietuvos . . ." (tarpe sąrašų parduodamų kompozicijų), tai prisieidavo rasti minimą tos dainos užvardinimą ir aprašymuose Amerikos lietuvių kolonijose surengtų vakarų, koncertų ir t.t., pavyzdžiui: ". . . Buvo padainuota — 'Ginkim šalį Lietuvos' ", ir t.t. Tuomet aš skaitydamas ir pagalvo-

O tas "Vargo Poeta taip atrodė tais laikais, būtent 1919 m.

davau: "Ar tik ne mano žodžiai, ir ar tik ne mano pulko kareivių dainuojamoji daina čia yra?" O mat, tik paskiau sužinojau.

"Ginkim šalį Lietuvos" — dainuoja ir Lietuvoj — lyg ir Šaulių Sąjungos ar kur tai ji (ta daina) himnu esanti; tik aš negaliu gauti jos kompozicijos, o visgi — kaip vistik turinčiam šį tą sąryšį su ja, man norėtųsi tą kompoziciją turėti.

Taigi šiuo ir kreipiuosi į gerbiamąjį pilietį A. Aleksį — jeigu gali — ir kiek tik gali daugiau, atsiųsti man tų kompozicijų, nes Lietuvoj, matyt, jos sudaro tik atskirus egzempliorius pas kai kuriuos piliečius, o pirktis sau laisvai kur knygyne — to nėra galima.

Šiuo prašymu, tikiuos, niekuo pilietį Aleksį neužgausiu, ir laikiu.

O taip pat ir kitų Amerikos lietuvių prašau, irgi — kas tik galit ir kiek tik galit daugiau, prisiųsti man kompozicijos — "Ginkim šalį Lietuvos", už ką visiems labai dėkoju.

Vitkauskas Arėjas

"Lietuvos Žinių" redaktoriaus pagalbininkas,
Kaunas, Laisvės Aleja, 60 nr.

A. A.

Ltn. MEČIUI KRIŠČIŪNUI

mirus, nuoširdžiai užjaučiame žmoną ir sūnų
okupuotoje Lietuvoje

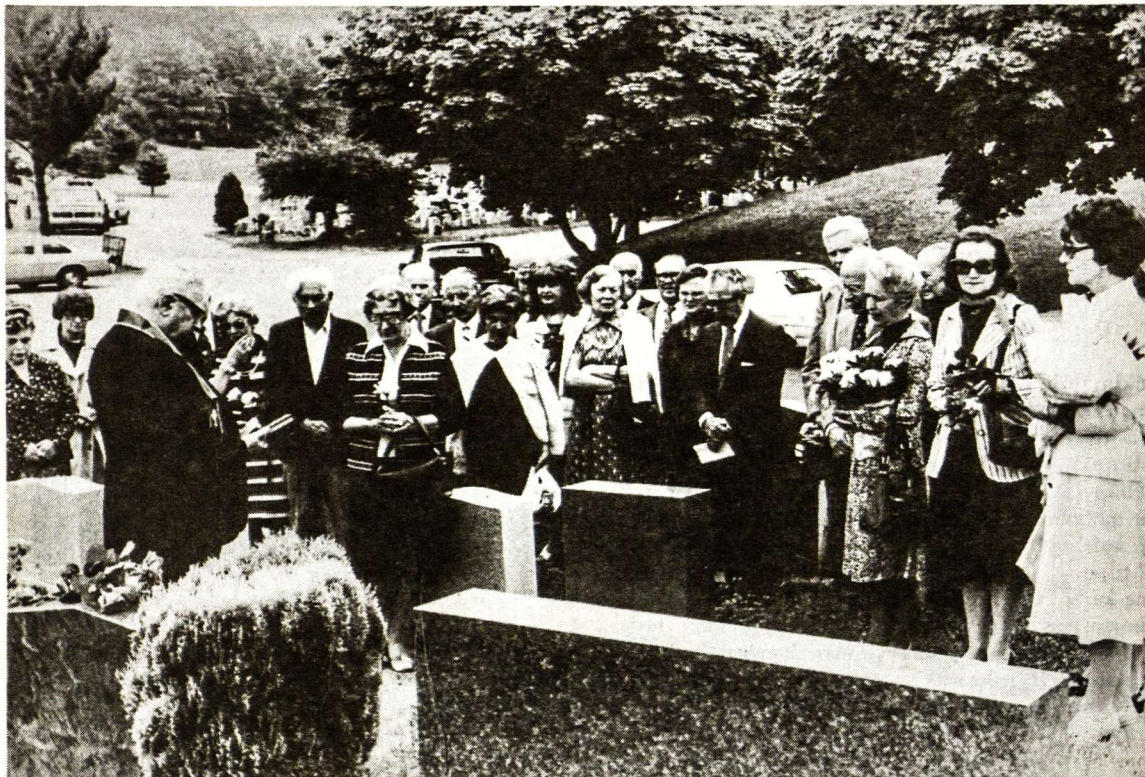
XVIII Karo Mokyklos Laida

A. A.

KAZIMIERUI GRUZDUI

okupuotoje Lietuvoje mirus, brojį Juozą, mūsų
mielą šaulį, nuoširdžiai užjaučiame ir drauge
liūdime.

"Aušros" šaulių kuopa Floridoje

New Yorko ramovėnai gegužės 31 d. lanko mirusių savo skyriaus narių kapus — Cypress Hills kapinėse, Brooklyne.

Virš.: Tėvas Viktoras Gidžiūnas, OFM, skaito maldas prie a.a. kpt. A. Kirkylos kapo.

Apač., po kapų lankymo, Kultūros Židinyje, sėdi: kpt. J. Kiaunė, J. Zaruskas, V. Sutkuvienė; stovi: V. Šližienė, B. Sutkus, W. Mickeliūnienė ir J. Šližys.

Nuotraukos L. Tamošaičio

Šarvuotas traukinys "Gediminas" kautynėse su lenkais 1920 m.

(Ištrauka iš leidžiamos A. Rukšos knygos "Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės")

Spalio mėn. 3 d. lenkai puolė Perlojos ir Varėnos kryptimis. Varėną puolė iš Zervynų rajono išilgai geležinkelio 205 savanorių pėst. pulkas, Perloją iš Paūlių — 202 savanorių pėst. pulkas.

Lenkai pradėjo pulti apie 6 val. ryto 6 kuopos bare. Tuojau nutrūko šios kuopos ryšys su štabu. Padėti 6 kuopai, į Mergežerį buvo išsiųstas 3 kuopos puskuopis, ryšiui — raiti žvalgai. Žvalgai su 6 kuopa nesusirišo. Susidūrę su lenkais, jie lėkė su pranešimu į stotį. Paskui juos sekė lenkų raitininkai, netrukus pasirodė ir pėstininkai. Lenkai į šarvuotą traukinį ir į stotį paleido ugnį.

Šarvuotas traukinys "Gediminas" spalio 2 d. išvažiavo iš Varėnos Gardino link. Dar išvakarėse buvo pastebėti apylinkėje lenkų žvalgai. Be to, 5 km pavažiavus, buvo pastebėtas miške dešinėje nuo geležinkelio dulkių debesys. Iš to galima buvo spręsti, kad artėjo sustiprintos jėgos. Varėnos stotis buvo apsupta iš visų pusių miškų, tad lengva buvo ją užpulti ir paimti su visais traukiniais. Šarvuoto traukinio vadas karininkas, vėliau plk. ltn. ir gen. ltn. Juozas Kraucevičius vakare telefonu prašė pulko vado leisti atitraukti į Valkininkus Varėnoje stovėjusį "Gediminą", jo bazę iš apie 12 vagonų ir du tuščius prekinis traukinius. Buvo gautas atsakymas likti vietoje dėl moralinės pėstininkų paspirties.

Lenkai visą naktį slankinėjo po miškus. "Gediminas" buvo pasiruošęs kovai: ir artileristai, ir kulkosvaidininkai visą naktį sėdėjo prie ginklų. Lenkams pulti sąlygos buvo patogios: prieš stotį nebuvo nei apkasų, nei ištisos fronto linijos. Priešakyje tebuvo tik atskiros sargybos.

Nepasitikėdamas pėstininkų apsauga, šarvuotas traukinys iš vakaro išstatė savo sargybas ant geležinkelio 1 km prieš stotį, kur buvo svarbiausias telefono ryšys, be to, po mišką aplink stotį patruliavo savi kareiviai.

Naktis praėjo ramiai, bet prieš švintant pasigirdo šūviai. Sargyba pranešė, kad daugybė lenkų eina mišku į stotį. Vadas įsakė kovos daliai užimti savo vietas, prekiniais traukiniais ir savo bazei — tučtuojau, nesilaikant nustatytų geležinkelio taisyklių, sprukti į Valkininkus. Bazės komentantu jis paskyrė savo adjutantą ltn. Pašį.

Dar nepastebėjęs aiškiai, kad lenkai puola (dar buvo tamsoka), Kraucevičius nubėgo į pulko štabą sužinoti apie padėtį. Ten buvo patirta, kad telefono ryšys su vyriausia sargyba (3 km priešakyje) nutrauktas. Raitieji žvalgai pranešė, kad per visą mišką plačiu frontu slenka lenkai.

Vos prašvitus, visu frontu pasigirdo šaudymas. Traukinio vadas įsakė artilerijos lėkštvaioniui ir abiem kulkosvaidžių vagonams sekti priešą ir prireikus laikyti ugnį. Jis pats su karininku mechaniku įlipo į garvežį. Vadovaudamas garvežio judesiams, jis tuo pačiu galėjo vadovauti ir visam

LIUDAS VASARIS

Žydinčiai jaunystei

*Puoškis, JAUNYSTĖ, pirmaisiais žiedais,
puoškis rasa sidabrine! . .*

*Ir pilna sklidinai — širdimi ir jausmais
nušviesk horizontus TĖVYNEI.*

*Jei tamsūs šešėliai ar audros jausmų
prislėgtų TAU sielą ir protą, —
kovok ir tikek! — Nes laimėti gražu,
JAUNYSTĖ juk tam dovanota.*

*Įžiebta ugnis — liks gyva visada,
tik dirbk, nuo pradžios iki galo! . .
Dabar TAVO laikas, dabar valanda,
kol skaitūs veidai neišbal.*

*JAUNYSTĖ, — kaip vėjas, ar sapnas saldus
prabėgs ir negriš niekad . . .
Nors alyvos žydės ir pavasariai bus,
bet džiaugsmo to nieks neatstos.*

*Puoškis, JAUNYSTĖ, pirmaisiais žiedais!
Puoškis rasa sidabrine! . .
Skubėk, — išsiūgę jau laukia TAVES, —
laukia Žemė, Dangus ir TĖVYNĖ!*

Los Angeles, CA

traukiniui. Nei telefono ryšio, nei šviesinės signalizacijos traukinys neturėjo.

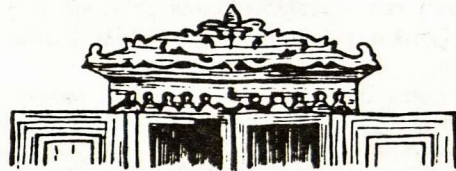
Netrukus lenkų šautuvų ir kulkosvaidžių ugnis pradėjo koncentruotis į traukinį. Prabilo ir "Gediminas" savo pabūkle ir kulkosvaidžiais. Abiejuose kulkosvaidžių vagonuose buvo 8 kulkosvaidžiai, tik jie ne visi galėjo veikti. Iš dešinės ir kairės veikti kliudė miškai. Tatai labai palengvino priešui priartėti prie stoties.

Iš abiejų pusių buvo smarkiai šaudoma. Nors "Gediminas" buvo silpnai šarvuotas, dėl savo galingos ugnies jis galėjo ilgai laikytis. Lenkai negalėjo ne tik pagrobti traukinio, bet ir paimti stoties. Lenkams beliko tik apsupti stotį ir atkirsti kelią traukiniui trauktis. Jie tad ir pradėjo vykdyti šį manevrą.

Norėdamas geriau matyti savo užnugarį, traukinio vadas traukėsi Valkininkų link, už kelių šimtų žingsnių nuo Varėnos stoties, ten, kur baigėsi iešmų plotas. Priartėjęs prie iešmų galo, jis pamatė, kad ant geležinkelio linijos gulėjo apverstas prekinis vagonas. Traukinio vadas su karininku mechaniku pribėgo prie nuversto vagono apžiūrėti užversto kelio. Bėgdamas tenai, jis iš susijaudinimo nesuskubo apie tai pasakyti savo

pavadootojui. Grįžęs prie garvežio, jis pamatė, kad artilerijos lėkštvaгонio įgula jau pasitraukė nuo traukinio ta kryptimi, kur prieš dar nebuvo. Vado iššokimą iš traukinio įgula suprato, kad tai buvęs ženklas apleisti traukinį. Šiuo atveju įvykęs nesusipratimas neturėjo neigiamų pasekmių, nes nebebuvo kitokios išeities traukinio įgulai, kaip tik trauktis. Traukiantis įgulai, lt. Vileniškis šaudė iš kulkosvaidžių ir tuo padėjo traukinio įgulai pasitraukti.

"Gedimino" dalis žlugo Varėnoje. Vis dėlto 2 lėkštvaгонai su prancūziškomis patrankomis ir gaubicomis, buvo prijungti prie bazės ir laimingai pasitraukė į Valkininkus. Buvo nukauti 2 kulkosvaidininkai, keletas buvo dingę be žinios, bet kitą dieną jų dalis atsirado. Karininkai visi išliko sveiki.

Žygio postovis. Pionierių Bn. būrys (būrininkas a.a. Kostas Paškevičius) 1934 m. (Iš Antaninos Budzinauskienės albumo).

RUSŲ PARTIZANAI BŪSIMAJAM KARE

B. B.

Moderniajam kare partizanų dali-
nių veiksmai išsitęs nuo frontinių
linijų iki toliausių rezervų; veiksmai
pasireišk puldinėjimais iš priekio,
šonų ir iš užnugario . . . (Fredinand
O. Mischke, "Secret Forces"). II
Pasaulinio karo metu, rusų partizana-
nai turėjo daug įtakos frontiniams
mūšiams, vykusiems plote nuo Il-
menio iki Kaukazo. Tai jie galėjo
padaryti turėdami perteklių žmonė-
mis ir veikdami savoje teritorijoje.
Partizanų veiksmai silpnėjo Baltijos
kraštuose ir visai nutrūko rusams
priartėjus vokiečių apgyventas žemes
— Vokietiją. Vakariečiai partizaninių
veiksmy n panaudojo, nors Čerčilis
ir siūlė paremti rusų partizanus, vei-
kiančius Europoje. Tačiau šiuo metu,
vakariečiai daug dėmesio skiria ga-
limiems rusų partizanų veiksams,
kad ištikus reikalui nebūtų netikė-
tumų, nes raudonoji armija ruošiama
veikti bendraujant su partizanais or-
ganizuotai ir sistematingiau, negu
buvo II Pas. karo metu (pagal S.
Whittier "Soviets Special Oper-
ations", rusai neturėjo centralizuotos
kontrolės vadovavime, aprūpinime
ir jėgų papildyme. Kur partizanų
veiksmai būdavo sėkmingi, ten būda-
vo siunčiama ir parama; nesėkmin-
gose vietose jie būdavo paliekami
jų pačių likimui). Šiuo metu šale
desantinių rusų divizijų, yra ir par-
tizaninių jėgų organizacija. Pagrin-
diniai uždaviniai panašūs į turėtus
II Pas. kare: žinių rinkimas, propa-
ganda, klaidinimas, sabotažas, diver-
sija, naikinant susisiekimo, tiekimo,
ryšių ir vadovavimo svarbius taš-
kus. Naudojant branduolinės energi-
jos ginklus, partizanų svarbiausiu
uždaviniu bus naikinti priešo ginklų
lizdus ir valdymo priemonės. Takti-
niams uždaviniams — partizanai bus
telkiami į standartinius armijos pės-
tiniųkų vienetus, pridedant jiems
pėstininkų sunkiasias ugnies priemo-
nes.

Užfrontės veiksmuose partizanai
pirmiausiai sudarys ryšį su palan-
kiaais vietos gyventojais; tai padary-
ti bus sunkiau ne rusų gyvenamo-

se žemėse; čia į pagalbą ateis oku-
puotų kraštų žmonės paimti prievarta
ir tam tikslui paruošti, arba par-
sidavėliai. Po to, maži daliniai, ry-
šininkų parengtosna vietosna bus
iškelti iš lėktuvų, sklandytuvų arba
helikopterių, priklausomai nuo vietos
sąlygų ir uždavinio. Tai bus atlie-
kama naktį arba esant blogam orui.
Toliau seks aprūpinimas papildomais
reikmenimis ir ginklais. Numatoma
mažiau pasikliauti vietiniais ištek-
liais (maisto ir kt.), kad būtų ma-
žiau pastebimi vietos gyventojų (iš-
skyrus propagandos dalinius). Tokie
dalinėliai bus judrūs ir vengs be
reikalo įsivelti į kautynes, arba ko-
kiaus konfliktus. Čia reikia pastebėti,
kad partizanai bus naudojami
paskleisti biologinius ir cheminius
ginklus, kurių rusai šiuo metu jau
turi apščiai pasigaminę.

Svarbiose kryptyse, kurios daž-
niausiai bus partizanų išžvalgytos
ir tam tikra prasme paruoštos, bus
naudojami desantiniai daliniai, kurie
šiuo metu laikomi ir apmokomi Ry-
tų Vokietijoje prie Neuruppin — aš-
tuonios specialios paskirtis divizi-
jos, prie Ruegeno — penktas ir
keturiasdešimtas parašiutininkų bata-
lionai; parašiutininkų pulkas prie
Holesov — Čekoslovakijoje; šešta
parašiutininkų lenkų divizija — Kro-
kuvoje, Lenkijoje. Šių specialios pas-
skirties divizijų permetimui šiuo
metu turima pakankamai priemonių
vienu kartu per mesti tris divizijas
1000 km. gilumon. Jų uždaviniai:
pav. lenkų Brigada Osobova Nazna-
czenia ruošiama įvairios rūšies sabo-
tažui, žudymams ir pagrobimams
svarbių asmenų, kėlimui panikos ir
klaidinimams priešo užnugaryje (pa-
našiai, kaip vokiečių specialios grupės,
vadovaujant plk. ltn. Otto Skor-
zeny, buvo naudojamos priešo už-

nugaryje, 1944 m. gruodžio 14 d.
priešpuolyje į Belgiją, prieš ameri-
kiečių pirmą armiją, vadovaujamą
gen. Hodges). Šios paskirties dali-
niai mokomi anglų, prancūzų, vokie-
čių, danų, italų kalbų, jų papročių,
elgsenos ir socialinės santvarkos, ren-
giami tų kraštų kariuomenių uni-
formomis, ginkluojami jų naudoja-
mais ginklais, apmokomi vidaus tar-
nybos, (šios rūšies dalinius rusai
naudojo 1968 metais okupuodami
Čekoslovakiją).

Reikia pastebėti, kad Varšuvos pak-
to specialių daliinių sudėtin įeina
įvairios tautos: vengrai, čekai, len-
kai, vokiečiai, ukrainiečiai, lietuviai,
latviai, estai, suomia ir kiti, kurie
gali būti priverstinai įjungti į minė-
tus dalinius. Todėl, karo atveju, jų
patikimumas gali būti abejotinas,
todėl rusams gali prisieiti vesti ko-
vas ir viduje. Be to, amerikiečių
organizacijoje yra specialūs ryšio —
žvalgybos ir informacijos daliniai,
"vidaus apsaugai ir ryšiui su NATO
turimais tos rūšies daliniais". Jų už-
daviniai: rinkimas žinių ir palaiky-
mas ryšių, išskirtiniais karo veiksmų
atvejais, organizuoti rezistencinį
judėjimą, susirišti su esamu, jį remti
ir vadovauti; organizuoti belaisvių
pabėgimus, organizuoti ir vykdyti
perversmus; infiltruoti į priešo or-
ganizaciją, tikslu klaidinti ir truk-
dyti, naudojant paštą, radio ir kitas
priemones.

Rusai ruošiasi plačiu mastu pa-
naudoti partizaninius veiksmus kaip
pagalbinę priemonę karinėms opera-
cijoms, ypatingai tam tikrose vieto-
se, kad paruoštų sąlygas desanti-
niams daliniams. Partizanų veikimo
aplinkybės, tačiau, bus skirtingos
už turėtas II Pas. karo metu.

(Pagal Military Review,
January, 1979)

A.A. Kpt. VINCUI MICKELIŪNUI

mirus, Jo laidos gyvi likę draugai, žemai nulenkia galvas
ant Jo kapo.

Ponią Eleną Mickeliūnieneę ir dukrą Živilę su šeima,
nuoširdžiai užjaučia ir kartu liūdi.

Bronius Užemis, Kostas Sėklaitis ir Verneris Lagenpušas

SKIRTINGOS NUOMONĖS

Jurgis Gediminėnas

(Pradžia "Kario" 4 nr.)

Buvo "Drauge", kad šachas iš savo generolų sužinojęs, kad tvarkos atstatymas ir revoliucijos užgnaužimas Irane kaštuotų nuo 5 iki 10 tūkstančių gyvybių, nuo to pasiūlymo atsisakė ir pasirinko išvykimą iš Irano. Labai įdomi buvo vieno mūsiškio "militaristo" nuomonė, kad jis būtų "padaręs tvarką" Teherane tik su viena kulkosvaidžių kuopa! Sako, kodėl Sov. Sąjungoje nėra jokių demonstracijų ir nepasideda revoliucija? Ir tikrai — rusai tokius demonstrantus kitaip paglostytų!

1978 m. pabaigoje, grįžęs su savo žmona iš Irano, tautietis K. Astravas "Tėviškės Žiburiuose" (1979.I.11) parašė ilgą ir įdomų laišką apie ten šacho vykdomą terorą, šaudymus, pažemintas iranėčių teises, didžiausią pasaulyje korupciją ir išnaudojimą. Visai skirtingi buvo "Drauge" dr. Adomavičiaus Irano įvykių komentarai (1979.I.23), kuris, be rods, visai nebuvo Irane ir kurio nuomonė man atrodo labiau priimtina. Šias abi skirtingas nuomones aš buvau palyginęs ir išryškinęs, kiek vėliau "Karyje" ir "Nepr. Lietuvoje". Įdomu, kokie dabar būtų tautiečio Astravo, dabar gyvenančio kažkus Kanados prerijose, komentarai apie Iraną, ir ar jam nereiktų pripažinti padariusį klaidingą įvertinimą ir patvirtinti išvykstančio iš Irano šacho žodžius, kad Irano agonijai nesimato galo!

Kanados angliškoje spaudoje dažnai pasirodo labai skirtingų nuomonių straipsniai ir skaitytojų laišakai apie dabartinės ilgio, svorio ir temperatūros sistemos pakeitimą į dešimtainę, daugumoje pasaulio kraštų naudojamą sistemą. Dabartinė sistema naudojama tik keleto atsilikusių kraštų, prie kurių dar yra prisidėjusi ir "superpower" JAV, turtingiausias ir pažangiausias kraštas visame pasaulyje, kur perėjimas į dešimtainę sistemą, atrado labai neprotingą kietasprandišką pasipriešinimą. Kanadoje, konservatorių vyriausybė pristabdė ir sulėtino perėjimą į dešimtainę sistemą, nors jau pakeitimas yra įvykdytas daugumoje pramonės įmonių, pakelėse nuotoliai jau atžymėti kilometrais ir per radiją temperatūra pranešinėjama jau Celsijaus laipsniais. Stačiai nesuprantamas yra toks neprotingas žmonių prisirišimas prie suneksnės, painesnės ir net keistos sistemos, kur, daleiskim, jardo ilgumas yra pagrįstas ilgiu nuo karalios nosies, ligi ištiestos rankos nykščio . . . arba svorio matas grain (atseit, grūdas), kurį lengvai galima sumaišyti su pelės š . . . Atsiprašau, truputį nupliaukiau!

Tuojuo po Naujų Metų vienas žinomas amerikiečių komentatorius (T.V. programoje "60 Minutes"), apžvelgė svarbesnius praėjusio dešimtmečio įvykius, įskaitant prezidento Niksono "nuvainikavimą" ir Watergate, o taip pat įvairiausias demonstracijas, pradedant nuo "taikos balandėlių" (pysnių) prieš Vietnamo karą, libes, homoseksualus ir protestuotojus prieš atominės energijos naudojimo išplėtimą ir naujų atominių jėgainių statymą. Nustebau, apžvalgos pabaigoje išgirdęs komentatoriaus išvadą, kad žymesnieji praėjusio dešimtmečio įvykiai įrodė, jog "system works", o aš buvau padaręs visai priešingą išvadą. Supratau, kad komentatorius panaudojęs terminą "system" — sistema, turėjo galvoje esamą santvarką, įskaitant JAV Konstituciją, įstatymų leidimą, dabartinį valdymosi ir gyvenimo būdą. Žinau, kad galiu būti apkaltintas nepataisomu pesimistu, bet man atrodo, kad praėjęs dešimtmetis pilnai parodė dabartinės sistemos, su perdidelėmis visokiomis laisvėmis (kurios gali privesti prie visiško laisvės nustojimo), demonstracijomis, protestais, streikais ir kitokiais keistais įvykiais, netinkamumą ir įrodymą, kad šioji sistema blogai veikia ir ilgai neišsilaikys, nes ji veda galingiausią ir turtingiausią pasaulio valstybę prie sugriuvimo ir nelaimingo tragiško galo. Čia irgi atsiras skirtingų nuomonių, bet aš patieksiu tik kurias man pritariančias nuomones ir įsidėmėtinus davinius. Nelinksmą J.A. Valstybių ateitį piešia įvairūs antikomunistai rašeivos, pav., Čikagos "Laisv. Lietuvos", o daugiausia tokiems straipsniais pasižymi antikomunistines paskaitas visose JAV skaitęs tautietis Vilis Bražėnas, kurio knygelė "Šamokslas prieš žmoniją" gali atidaryti akis kiekvienam to nesuprantančiam. Esu "L.L." skaitęs, kad užtektų Sovietų Sąjungai duoti JAV ultimatumą pasiduoti, pagrįsiant branduoliniiais ginklais, tai po to, padaroma išvada, tuojuo prasidėtų masinės demonstracijos, kurstomos visokių "taikos balandėlių", prie kurių prisidėtų pigaus populiarumo ieškančios žinomos asmenybės, kaip Kalifornijos gubernatorius Jerry Brown (o gal net Ted Kennedy!) ir kiti, o išvadoje amerikiečiai paklotų ginklus be kovos, ir be abejo, tuojuo po to sektų socialistinės JAV, ar net Kremliaus, diriguojama viena pasaulio vyriausybė . . . (čia ne iš "L.L.").

Arba paimkime 1979.XII.27 "L.L.", kur straipsnyje "Milžinų paunksmėje" paduodama V. Bražėno neseniai pasakyta kalba Miami šauliams. Patieksiu įdomesnes straipsnio ištraukas. V.B. primena, kad mažytės laisvės priešų grupės nau-

doja pilietines teises ar galias JAV pamatams išknisti, prieškomunistiniam balsui nutildyti. Čia galima įterpti, kad V.B. priminimą patvirtina tokie reiškiniai ar pačių amerikiečių nepateisinami išsišokimai, kaip kad vieno teisėjo ir kai kurių advokatų riksmas dėl Konstitucijos ir žmogaus teisių laužymo, tuojuo po to, kai buvo paskelbta numatomas kai kurių Irano studentų deportavimas... Taigi, išeity, kad Irano žilabarzdžiai senis, fanatikas Khomeini, ir jo, vadina-mieji studentai, gali laužyti visokius įstatymus ar tarptautinius nuostatus, o ne protingieji jankiai, kurie turi laikytis visokių įstatymų, ar atsilikusios Konstitucijos!

Ar ne juokinga, kad tarp tautinių įstatymų tarptautinės teisės laužymą priminė Irano užsienių reikalų ministeris ir Irano ambasadorius Jungtinėse Tautose, po to kai Kanados ambasada Teherane padėjo pabėgti 6 amerikiečiams. Arba, štai, sausio 23 d., JAV prezidentui Carteriui savo kalboje į amerikiečių tautą, (State of Union Address), paskelbus privalomą jaunimo registraciją karinei tarnybai (draft), pasigirdo piktų šauksmų, pradedant prezidentiniu kandidatu Ted Kennedy, gubernatorium Jerry Brown, o baigiant 42 "taikos ir civilinių teisių" (pysnių) organizacijomis, įskaitant ir kai kurių bažnyčių vadovybes, kurios esą labai susirūpinę labai neapgalvotu, panikos apimtu skubėjimu stiprinant karines jėgas kaip nereikalingu reagavimu į rusų invaziją Afganistane. Liberalai bažnyčių vadovai sako, kad jie privalo sąmoningai priešintis kiekvienoms neapgalvotoms pastangoms šiuo laiku naudoti jaunuomenę kaip "pawns" (įkaitus, ar kaip pėstininkus šachmatuose — nesupratau), greitai atsinaujinusiame šaltame kare. Kalifornijoj Stanford universiteto studentai jau masiniame susirinkime sudegino simbolinę karinės prievolės registracijos kortelę, o statistiniai daviniai rodo, kad senesniems amerikiečiams daugumoje pritariančiam aukščiau minėtai organizacijai, nemažiau kaip 50% karinei prievolei tinkančių jaunuolių JAV atmeta ir yra priešingi registracijai ar privalomai karinei prievolei. Štai, kaip "sistema veikia" J.A. Valstybėse ir ką reiškia perdidelė laisvė!

Tuo pačiu laiku Pentagonas (JAV gynybos ministerija) praneša, kad 1979 m. spalio 30 d. amerikiečių karinių jėgų stiprumas buvęs 40,000 mažesnis už planuotus 2,050,000 aktyvios tarnybos vyrų ir moterų, nes trūksta savanorių, kurių užverbuojama tik apie 90% numatyto skaičiaus, o iš 10 savanorių, 6 yra žemesnės negu vidutinės inteligencijos ir tokius ilgiau trunka paruošti tarnybai,

ypač kas liečia mechaninius darbus.

Grįšime prie V. Braženo straipsnio, kuriame patiekiamos ištraukos iš 3 karų židvyrio, marinių atsargos generolo Lewis W. Walt knygos "Vienuoliktoji valanda", kurioje autorius pasiryžęs pažadinti amerikiečius gresiančiam pavojui: "Faktai yra tokie, kad JAV, pačių savo civilinių vadų, yra atvestos į karinio atsilikimo padėtį. Šiuo momentu jūs ir jūsų mylimieji esate išstatyti fizinio sunaikinimo pavojun . . . Mūsų padangėse dar nėra atskrendančių raketų, kadangi sovietų vadai mano gali su kantrybe priversti mus netrukus pasiduoti . . . Aš kalbu apie vieną dieną ateinančių keturių ar penkių metų laikotarpį . . ."

Šitoks generolo pareiškimas turėtų būti smūgis ir pažadinimas, kurie jei ne žodžiais, tai bent savo veikla, ar tiksliau neveikla, sako "man nesvarbu mano vaikai, man nerūpi mano vaikaičiai, nes manęs čia jau nebebus, aš to nesulauksiu . . ." Mes, kaip ir generolas Walt, tęsia V.B., matę karo žiaurumus, labiau karo bijomės, nei koks nors apžėlęs, nei alkio, nei šalčio, nei mirties baimės nepažinęs "pasidavimo advokatas"!

Matę virš 1/3 savo tautos žuvus okupacijoj, net be dalyvavimo kare, turime sutikti su rašytoju Ernest Hemingway, kad "yra baisesnių dalykų už karą ir jie visi ateina su pralaimėjimu" . . . baigia straipsnį V. Braženas.

Televizijoj matyti paskutinio dešimtmečio įvykiai, ypač visokios demonstracijos ir protestai tikrai parodo, kaip "sistema veikia" ir tos sistemos menkystę. Demonstracijų banga prieš atominės energijos naudojimą ir naujų atominės energijos jėgainių statymą, sukėlė Harrisburgo incidentas, vadinamoje "3 Mylių Saloje" Pensylvanijoj, prie Harrisburgo, nors ten nežuvo nei vienas žmogus ir radiacijos specialistai, kaip dr. John Poston ir kiti, patvirtino, kad ten išsiveržusi radiacija buvusi visai nepavojinga, nes gyvenantieji Denver, Colorado aukštumose gauna iš dangaus daugiau radioaktyvumo, negu po incidento gavo Harrisburgo apylinkės. Nežiūrint to, žinių perdavimo tarnyba, primindama tą nelaimę nevadina "near accident", bet tikra nelaimė. Apie šį įvykį labai objektyviai aprašė (1979.IV.24) "National Enquirer", populiariausias ir didžiausias cirkuliaciją turįs JAV savaitraštis, paskyręs net 2 puslapius straipsniui, pavadintam "Atominės jėgainės krizė buvo masinė šlykšti apgavystė". Rašoma, kad tomis dienomis, kada milijonai amerikiečių sėdėjo baimės apimti, apgaulingos, pasmerkimo ar paskutinės dienos (gloom and doom) pranešimai žėrėjo televizijoje ir laikraščiuose. Šalia to ilgo straips-

nio matėsi įdėta apie tuzinas bauginančių įvairių laikraščių straipsnių pavadinimų. Rašoma, teisybė yra tokia, kad nebuvę jokios priežasties panikai, bet ypatinga bauginimo taktika, sukurta žinių perdavimo tarnybos, atominės energijos priešininkų, o blogiausia, kad prie to prisidėjo dar ir atominės priežiūros komisija, kuri incidentą išputė virš proporcijų. Tokie kaltinimai buvo patvirtinti supykusių ekspertų, susipažinusių su tikrais faktais, o jų tarpe yra L. Manning Muntzing, buvęs JAV atominės energijos komisijos direktorius, dr. James Rust, atominės energijos profesorius Georgia technikume, svaikatos fizikas Stanley J. Waligora ir kiti. Harrisburgo incidentas prasidėjo vieno vožtuvo (valve) sugedimu, bet praėjus 24 valandoms viskas buvo tvarkoje — sukontroliuota. Tačiau valdžios pareigūnai ir žinių perdavimo tarnyba nesustodami kalbėjo apie galimą nelaimę, o atominės energijos priešai dar ir dabar tebesiknisa ir tebebaugina žmones. "National Enquirer", apklausinėjęs svarbesnius atominėje srityje mokslininkus ir iš pačių patikimiausių šaltinių Harrisburgo jėgainėje, sužinojo, kad labai ištrimituotas radioaktyvių medžiagų "ištirpimas" (melt-down) per jėgainės pamatus ir tų medžiagų "pabėgimas" buvo visiškai negalimas. Taip pat nebuvę galimybės įvykti sprogimui, o jeigu toks sprogimas įvyktų, tai negalėtų pramušti 3 1/2 pėdų storumo plieno ir cemento sienas. Praslinkus 4 dienoms po incidento, 4 pačių moderniausių valdžios kompiuterių analizė parodė, kad nei ištirpimas, nei sproginimas nebuvo galimi, bet toji tiesa nesustabdė baimės ir panikos skleidėjų, kurie toliau spjaudė biaurius prasimanymus . . . Labai įtikinantis straipsnis!

Tie, kuriems nepatinka atominės energijos naudojimas, jau dabar turėtų praptintis prie mažesnio energijos naudojimo ir mažinti važinėjimą automobiliais. Gi barzdotos ir užlopytais klynais ilgaplaukius demonstrantus, kurių dauguma demonstravo prieš Vietnamo karą ir Kambodijos bombardavimą, reiktų apgyvendinti dykumoje ar miškuose, kur jie galėtų steigti tikrai laisvas komunas be jokios radiacijos (ir be elektros), ar kitokių išgalvotų pavojų, o dar geriau, kad juos Jane Fonda, ypatingai pasižymėjusi propagandiniame bauginančiame filme "China Syndrome", paimtų į Sovietų Sąjungą, kur tikrai žmonės lenčia ir priversti tylėti dėl radioaktyvumo. Ten jie galėtų pabandyti demonstruoti! Apie Harrisburgo incidentą esu rašęs "Nepr. Lietuvoje" (1979 m. 24, 25 ir 26 egz.) ilgame straipsnyje, tai nesinori tą patį kartoti.

Brangstant kūrenimui alyvai ir benzinui, visokie protestai ir riksmi lyg ir sumažėjo. Turime apsiprasti su faktu ir neužginčijama tiesa, kad nesvarbu kokį JAV prezidentą išrinkns, ar kokia partija valdys Kanadą, naftos produktai gerokai pabrangs. Neseniai "Karyje" paimitais iš "U.S. News World Report" daviniais sakoma, kad naudojant anglį pagaminti elektros srovės vieną kilovatą valandai kaštuoja 2.3 cento, naudojant alyvą — 4 centai, o vartojant atominį procesą — tik 1.5 cento, gi brangstant alyvai, tas skirtumas tarp kraštų gali padidėti.

Toliau skirtingų nuomonių paieškosime lietuviškame pasaulyje iš lietuviškos spaudos. Pradėsim nuo sovietinėje Lietuvoje leidžiamo propagandinio šlamstelio "Gimtas kraštas", kuris skiriamas užsienyje tautiečių nostalgijai sužadinti, plauti jų smegenis, patiekiant visiškai iškreiptus faktus ar vaizdus, ką galime pavadinti melų melais, tuo pačiu, kuo jie vadina laisvojo pasaulio ir išeivijos spaudą, dar vis įsikandę pravardžiavimą "dipukai", kurį jau seniai pamiršę šioje Atlanto pusėje tautiečiai, lygiai taip, kaip ir senieji šių kraštų gyventojai. Abejoju, ar daug kas sovietinėje vergijoje gyvenančių šį menką laikraštelį gauna, o šioje pusėje Atlanto kai kurie tautiečiai dažniausiai jį išmeta atmatų krepšin neskaite, nes net šlykštus skaityti komunistinius melus, faktų iškreipimus ir pasigyrimus. Labiausiai mane stebina, kad J.A. Valstybėse ir Kanadoje dar vis atsiranda nedidelis skaičius tautiečių, savo laikais giriančių šį propagandos šlamstelį, neatskirdami melo pelų nuo tiesos grūdų, o po apsilankymų pavergtoje tėvynėje, taip viskuo susižavi, kad norisi tokių klausti, kodėl jie nesikrausto į sovietinį rūjų nuolatiniam apsigyvenimui, o tada gal jie praregėtų?!

(Bus daugiau)

"Nors mes gerai žinome, kad jie melavo mums praeitėje, meluoja dabar, tačiau mes norime patikėti jiems apie ateitį". (Wall Street Journal, rašant apie santykius su sovietais: SALT II ir bnklė Kuboje)

Redaguoja —
S. Kauneliene
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

NEUŽMIRŠKIM!

Š.m. vasario pradžioj, Vasario Šešioliktosios mėnėjimo išvakarėse, Detroite, atskrido iš Los Angeles konsulas V. Čekanauskas ir su Detroito Organizacijų Centro p-ku dr. Algiu Barausku lankėsi "Detroit News" redakcijoje, kur papasakojo apie padėtį Lietuvoj. Jų pokalbio mintys buvo išryškintos ilgesnėj korespondencijoje, sekmadieninėj "Detroit News" laidoj. Buvo pabrėžta, kad tai ką išgyveno Afganistano gyventojai, kai sov. Rusijos armija įsiveržė į jų kraštą, lietuviai ir jų kaimynai latviai ir estai išgyveno 1940 metais, kai iki dantų ginkluota armija užėmė tris Baltijos valstybes. Straipsnyje priminti nekaltų pabaltiečių areštai, kankinimai, žudymai ir masiniai išvežimai į Azijos Sibirą, ar į tolimosios šiaurės arktines sritis.

Klausydami tarptautinių žinių reportažus, televizijos ekrane matydami primityviais ginklais ginkluotų, išvargusių afganistaniečių laisvės kovotojų veidus, prisiminėm savus išgyvenimus, nuolatinę baimę okupantams užėmus Lietuvą, trėmimus ir žmonių nužmoginimą.

Prisiminėm savo narsiuosius Miško Brolius, kurie kovojo iki paskutinio kraujo lašo, paskutinį šūvį pasilikdami sau. Prisiminėm tuos, kurie sunkiai sužeisti buvo išmesti į turgų aikštes, lėtai mirčiai ir išniekinimui.

Prisiminėm ir tuos, kurie protestuodami prieš Lietuvos okupaciją, susidegino, bet degdami, žiauriai kentėdami, šaukė "Laisvės Lietuvai!" Jų nusistatymas buvo tvirtas. Savo elgesiu, savo mirtimi jie atkreipė laisvojo pasaulio dėmesį į Lietuvos būklę, į lietuvių tautos kančių kelią, dvasinį lietuvių ir kitų pavergtųjų luošinimą.

Šimtai lituanistinių mokyklų mokinių šeštadieniais rašė rašinėlius "Kuo aš galiu padėti Lietuvai?"

Atrodė, kad Afganistano tragedija sutvirtins mūsų nusistatymą skelbti pasauliui apie kenčiančios tautos ir pavergtos Lietuvos tragediją. Bet,

atrodo, greit pamiršom. Nors JAV prezidentas paskelbė olimpinių žaidynių boikotą, nors daugelio automobilius papuošė šūkiu: "No Freedom, no Olympics", bet, atrodo, galvojam, kad nuvažiuoti į Lietuvą, aplankyti gimines ir draugus yra mūsų asmeninis reikalas nieko bendro nei su tarptautine politika, nei su mūsų kenčiančių brolių padėtimi neturi. Pagarbos vertos kelionių agentūros, kurios grąžino užsirašiusiems į Lietuvą važiuoti įmokėtus pinigus, nes Afganistano užėmimas papiktino tų agentūrų vadovus, nors organizavimas tų ekskursijų yra jų pragyvenimo šaltinis.

Bet mes, kurie asmeniškai išgyvenom sovietinę okupaciją, kurių visas gyvenimas 1940 m. birželio mėn. apsvirtė aukštyn kojom; mes, kurių giminės, draugai, artimieji gyvulinuose vagonuose buvo išvežti iš tėvynės, todėl, kad jie mylėjo Lietuvą, mes nelaiku subrendome ir pasejom, nes mūsų gyvenimas turėjo vystytis Lietuvoj, savoj žemėj, o ne toli už vandenynų.

Ir važiuoja vyrai, moterys, dvasiškiai ir pasauliečiai. Veža savo sunkiai uždirbtus dolerius, nes nepagalvoja, kad už tuos dolerius kalami ginklai, gaminamos bombos, kurios kris ant mūsų, mūsų vaikų ir mūsų vaikų galvų. Dieve, kokie mes naivūs, koks silpnas mūsų nugarkaulis . . .

Mūsų silpnas tautinis nugarkaulis, mūsų silpnavališkumas tarnauja okupanto propagandai. Žiūrėkit, kiek daug svečių pas mus lankosi, nežiūrėkit ką JAV prezidentas kalba, kiek daug atletų suvažiuos į olimpines žaidynes, tai reiškia, mes nesame okupantai, mes esame išlaisvintojai. Į kalėjimus, koncentracijos stovyklas ir į tremtį siuntėm liaudies ir tautos priešus. Ar pagalvojom, kad mūsų silpnavališkumas, mūsų sąmoningas ar nesąmoningas pataikavimas okupantui, neša neapskaičiuojamą žalą ne tik pavergtai tautai, bet ir mums patiems, žlugdo mus moraliai, padaro mus melagiais. Jei mes kalbam, kad Lietuva pa-

vergta, kad okupantas naikina lietuvių tautą, o apsisukę važiuojam į pavergtą tėvynę . . . , ar netar naujam okupantui?!

Pamirštam savo artimųjų ir savo išgyvenimus, "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" faktai nebesukrečia mūsų, mūsų pagrindžio "Aušros" šauksmas atsimuša į mūsų kurčias ausis. Kodėl? Ar esame tokie tikri, kad šiame krašte, už vandenynų, esame saugūs? Ar galvojam, kad širdy galime smerkti okupantą, bet savo veiksmais turime jam pataikauti?

Ar ne laikas visiems vieningai ir galingai šaukti: "Pasauli, nubusk, kad blogis neužklyptų tavęs netikėtai!"

Broliai, Sese lietuvi, būk tvirtas savo nusi-statymuose, kaip tvirti buvo mūsų tautos kankiniai, jos laisvės gynėjai. Nesilankstyk okupantui, geriau nuvažiavęs į Čikagą, nusilenk prieš didingą LŠST pastatytą šv. Kazimiero kapinėse paminklą Romui Kalantai ir kitiems lietuvių tautos didvyriams. Geriau tuos pinigus, kuriuos moki už kelionę į Maskvą ir Lietuvą, paaukok "LKBK" ir kitiems leidiniams svetimomis kalbomis leisti, kad visi sužinotų kas yra komunizmas, kaip kenčia tavo pavergti broliai ir sesės.

Mūsų veiksniai, kurie dažnai savo energiją eikvoja įrodinėdami savo atsiectus laimėjimus, ginčydamiesi kuriam veiksmui, kuri veiklos sfera priklauso, tikrai daugiau atsiectų ir savo pavergtai tėvynei ir tautai pasitarnautų, jei visas jėgas sukauptų vieningai, intensyviai kovai prieš mūsų

tautos tikruosius priešus.

Jei Vasario Šešioliktosios ir kitų tautinių švenčių progomis, vietoj leidžiamų biuletenių, kuriuose išskaičiuojami jų atsiecti nepaprasti rezultatai ir atlikti milžiniški darbai, su jau laikraščiuose matytom vadovaujančių asmenų nuotraukom, išleistų gerai dokumentuotus, populiariai parašytus leidinius apie okupantų vykdomą Lietuvių tautos genocidą anglų ir kitomis kalbomis, jei tuos veikalus per mūsų jaunimą ir jaunuosius akademikus paskleistų amerikietiškoj visuomenėj, Pietinėj Amerikoje, Australijoje, Europoje, būtų tikslingiau.

Vieningai veiklai dirva plati, tiek daug darbų. Darbo pakaks visiems. Gal už tą darbą niekas mūsų spaudoje nepaliaupsins, gal tautos priešai ir pakolios, bet mūsų sąžinė bus rami, žinosime, kad padarėme visa, ką privalėjome padaryti.

Tiems, kurie ruošiasi šiemet važiuoti į Lietuvą, šiemet, kai sukanka 40 metų, kai Lietuva kenčia žiauriai okupaciją, žodžiai iš Sibiro lietuvių poezijos, gal atvers akis, primins tautos kančias.

*Dundėjo į Rytus apkalti vagonai,
Tingiai žiovuliavo sargai . . .
O bėga ir bėga juodi ešelonai
Į šalį, kur vien tik vargai.*

*Ši pasaka tęsiasi . . . šiandieną, rytoj
Iš naujo vis gimis ir kartosis,
O žemė gimtoji iš skausmo vaitos,
Kol tu — Teisingume, atjosi.*

DRAUSMĖ IR IŠTIKIMYBĖ

Lietuvos Šaulių S-ga Tremtyje yra lietuvių tautinė, kultūrinė organizacija. Šaulių Sąjungos tikslas yra išlaikyti ir stiprinti lietuvių tautinį, valstybinį atsparumą ir dėti visas pastangas atgauti Lietuvos suvereninės valstybės nepriklausomybę. Ji yra savistovi, niekam nepriklausoma, rezistencinė organizacija. Yra būtina kiekvienam šauliui žinoti Šaulių Statutą ir jei kas nesuprantama — išsiaiškinti . . .

Šauliai privalo būti: vieningi, drausmingi, susiklausę, mandagūs, klusnūs, blaivūs, o taip pat žinoti šauliškos veiklos nustatytas gaires ir jomis vadovautis.

Šaulių S-ga yra lygi šeimai, todėl tarpusavy vienas kitą vadina broliu, sese. Jei vienas iš jų tarpo

nėra tolerantas ir nenori būti subordinuotas, toks šaulys privalo būti sudraustas, pabartas ir net nubaustas.

Iš mažos kibirkštėlės nekartą pasidaro didelis gaisras, kuris padaro neapskaičiuojamus didelius nuostolius. Taip kartais atsitinka ir organizacijose, kai pavieniai asmenys tarpusavy dėl menkų nesutarimų, ar savo ambicijos, taip toli nusivaidina, kad net pati organizacija gali nukentėti.

Geriau tebūna sveikas organizmas, negu maža pūliuojanti žaizdelė, kuri gali užkrėsti patį organizmą, todėl reikalinga laiku ją išoperuoti. Taip ne kartą pasitaiko ir organizacijose.

Dažnai kalbama ir rašoma apie vienybę. Gera, kad prisimenam. Bet mums šauliams dar to neužtenka ir mūsų tikslus atsiecti vien tik vienybės, toli gražu, per maža.

Kad šauliškus tikslus įgyvendintume, privaloma yra drausmė ir susiklausymas. Apart to, šaulys privalo būti ištikimas Sąjungai. Ištikimybės simbolis, o taip pat laisvės, yra vėliava. Todėl šauliai jas įsigyja, gerbia ir prisiectia būti drausmingi ir ištikimi . . .

Šiame laisvame ir demokratiškame krašte vėliavos ne kartą yra išniekinamos, draskomos, deginamos ir pan. Šauliai privalo būti tik vienos nuomonės, kas negerbia savos vėliavos, tas yra nevertas būti šauliu.

Valstybei netekti vėliavos, reiškia netekti nepriklausomybės. Jei Lietuvoje neplevėsuoja mūsų Trispalvė, visiems turi būti aišku, kad ten laisvės nėra.

Vėliavos yra naudojamos priesaikoms atlikti. Jos yra orumo, ištikimybės ir pažado tesėjimo simbolis. Kas negerbia vėliavos — nėra gar-

bingas.

Todėl šauliai, gerai suprasdami vėliavos reikšmę, ją gerbia ir būna ištikimi duotai priesaikai.

Šaulių Statuto puoselėjimas ir gerbimas bei ištikimybė vėliavoms yra kiekvieno šaulio svarbiausia pareiga.

Būdami paklusnūs šaulių statutui ir ištikimi šaulių vėliavai, tikrai išliksime lietuvybėje tvirti, o mūsų tėvynės kovos golgotos kelias greičiau baigsis ir priartės Lietuvai laisvės rytojui, jei tą nuoširdžiai vykdysime.

Algirdas Budreckas

IR VĒL NERIMAS

Norime ir esame pasiilgę tolerancijos, tautos gyvybės puoselėjimo, supratimo, girdėti pavergtųjų šauksmą ir atiduoti nors menką auką visom sutelktom jėgom tą jų kančią sumažinti. Bet ir vėl nerimas. Nesibraukime į savo brolio sąžinę, neprievartaukime jo, leiskime jam savąjį Dievą garbinti ir savąjį nuo-

monę turėti, eikime išmąstytu, išstudijuotu, nustatytu vienu keliu, kaip ėjo klumpėti savanoriai, o vėliau žaliųjų girių kovotojai. Šie mūsų Jaunosios Lietuvos dvasinio heroizmo elementai jau yra istoriniai, — tai didžios aukos epas ir jie turi suteikti atramos dabar vėl žygiuojant į laisvės rytmetį.

Bet ir vėl organizuotas nerimas, ir šio sąmyšio priežastis nustatyti reikia grįžti į mūsų vargingo stovyklinio gyvenimo Vokietijoje apraiškas. Kai dar iš dėdės Trumano pyrago gyvenant, atsirado grupelė be atsakomybės jaunimo, pradėjo kelti nerimą, niekinti ir kirsti medį, kurio pavėsyje ir šiandieną dar glaudžiamės ieškantieji mūsų tautos laisvės atstatymo. Jų despotinėms užgaidoms lig tartum kelią pastojų, tuomet ryškiai veikusi, Diplomatinė tarnyba ir jos pripažinimas didž. valstybių. Tai krislas akyje. Reikėjo, mat, pradėti niekinti, nuvertinti jos reikšmę ir galutinai Diplomatinę tarnybą likviduoti. Tos žalingos destruk-

cinės veiklos toji grupelė nenorėjo suprasti, kad tai vienintelis ginklas pratęsti ir plėsti kovą už okupuotos Lietuvos valstybės atstatymą pasauliniame forume. Be to, tai griovikų grupei nepatiko sudaryti gana prasmingi ir legalūs Kybartų aktai. Tuoj pradėjo plėsti propagandą, niekinti juos ir daryti beverčiais. Štai, prie ko priėjo toji valdžios ir aukso ištroškusi, pasimetusi grupelė.

Bet įvykusią tragediją supratę, tuomet ir šiandien, tą patį patvirtino tarptautinių nuostatų žinovas dr. A. Štomas, kad mūsų laisvės koncepcija, remiantis Kybartų aktais, yra daug stipresnė ir teisiškai paremta, negu kitų okupuotų kraštų.

Man būnant Tuebingene paso reikalais, konsulas dr. A. Trimakas įtekė man keletą egzempliorių aplinkraščio, pasirašyto VLIKO pirmininko prel. M. Krupavičiaus visoms lietuvių kolonijoms, kuriame išdėstė susirūpinimą dėl atsiradusios ir plečiamos suirutės ir nerimo dėl mūsų

(nukelta į 274 psl.)

“Vytauto Didž.” šaulių rinktinės pirmininkas Vladas Išganaitis ir moterų vadovė Stasė Cecevičienė įteikia knygą “Bėgome nuo teroro” dailininkui Jonui Tričiui ir knygos redaktoriui kun. dr. Juozui Prunskiui, knygos sutiktuvy proga. Nuotr. C. Genučio

SAVANORIO UŽRAŠAI

(Netolimos praeities atsiminimai)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

(Pradžia "Kario" Nr. 5)

1914 M. MOBILIZACIJA IR KARAS

Liepos paskutinę dieną man kaip tik išpuolė budėti valsčiuje po darbo valandų. Sėdėjau prie lango ir mačiau, kad atjoja policininkas su dideliu odiniu krepšiu per petį. Palikęs arklį prie tvoros, atėjo į valsčiaus raštinę. Tuojuo paklausė kur sekretorius. Tuo metu atsirado ir sekretorius. Policininkas padavė jam didelį lako antspaudais užantspauduotą ryšulį ir paprašė gavimą patvirtinti parašu. Siuntą atidaręs, sekretorius rado glėbį raudonų mobilizacijos skelbimų ir atsarginių šaukimų. Mačiau, kaip išsigandusio sekretoriaus rankos pradėjo drebėti. Paliepė tuojuo susaukti seniūnus. Kai susirinko seniūnai (starostos), sekretorius kiekvienam išdalino skelbimus ir atsarginiams šaukimus. Raudonus mobilizacijos skelbimus paliepė iškabinti viešose vietose, o šaukimus kuo greičiausiai įteikti atsarginiams. Raudoni lapeliai skelbė, kad tokių tai metų atsarginiai mobilizuojami ir 24 valandų bėgyje turi atvykti pas Ukmergės karinį viršininką. Tą vakarą niekas nesiruošė gulti, visi turėjo didelį rūpestį dėl mobilizacijos, svarstė karo galimybes. Girdėjosi moterų dejonės. Labai sunkiai išgyvenó ir mano motina. Iš mūsų šeimos mobilizacija palietė mano brolių Vladą. Jis buvo atsarginis, buvo tarnavęs caro gvardijos pulke. Ši 1914 metų pavasarį jis grįžo iš Amerikos ir tik prieš porą savaitių vedė. Motina pasiūlė nueiti pas kleboną daugiau sužinoti, nes klebonas kun. Jusius prenumeravo laikraščius iš Vokietijos, iš Karaliaučiaus. Mobilizuojamas brolis nenorėjo eiti, sakydamas, kad nebėra kada. Nuėjom su vyriausiu broliu Augustinu. Jis drąsiau laikėsi, kariuomenėje netarnavęs, likęs II-os rūšies atsarginiu.

Kleboną sutikome klebonijos kieme taipogi susirūpinusį. Į mūsų klausimą dėl mobilizacijos, kiek prisimenu, atsakė maždaug taip: mobilizacija — tai dar ne karas. Rusija nėra karui tinkamai pasiruošusi, todėl karo turėtų vengti. Vokietija geriau pasiruošusi. Rusijos mobilizacija, tai politinis žaidimas. Klebono nuomonė, kad karo gal nebus, šiek tiek nuramino, bet antrą dieną sužinojome, kad Vokietija Rusijai karą paskelbė. Aš pats dar nenuvokiau karo pasekmių.

Iš vienos pusės buvo įdomu, kaip tas karas atrodys, iš kitos — išgyvenau kartu su šeima.

Sekmadienį nuėjau bažnyčion. Po mišių klebonas pasakė ilgą pamokslą, įspėdamas žmones būti viskam pasiruošusiems. Per karą gali būti sunaikinti trobesiai, gyvuliai ir laukuose pasėliai. Žmonės labai nusiminę skirstėsi į namus. Viršaitis Purlys sutiko mane šventoriuje, išeinantį iš bažnyčios ir abu užėjome pas kleboną. Klebonas patvirtino, kad karas jau prasidėjęs ir įrodinėjo, kad ši kartą caras prakiš, nes nėra tinkamai pasiruošęs. Karo prakišimas sudarysįs gyventojams didelių sunkumų. Purlys sakė tikįs ką klebonas pasakoja. Klebono išvedžiojimus patiekiau namiškiams. Mama, sesuo ir brolienė savo nuomonės nepareišė. Brolis apsidžiaugė, manydamas, kad jo gal nebešauks į kariuomenę. Dėdė Romaldas taip samprotavo: caras gali prakišti karą, bet nebus nugalėtas, nes Rusija yra didelė.

Po poros savaitių, pašaukto brolio žmona gavo laišką iš Vilniaus, kuriame pranešė, kad jis randasi ligoninėj ir prašo atvažiuoti aplankyti. Brolienė viena nedrįso važiuoti, bijodama paklysti dideliame mieste. Pakvietė mane drauge važiuoti. Pasikinkiau savo širmį į platų vežimą, įsidėjau keliom dienom maisto ir pašaro, įsisdinau brolienę šalia savęs ir mamos palaimintas išvažiavau. Kelią žinojau: per Želvą, Giedraičius, Paberžę — tiesiai į Vilnių. Vilniuje greit susiradom ligoninę ir brolių. Jo beveik nebepažinau: trumpai apkirptas, akys raudonos, vokai lyg apšaušę. Atėjo barzdotas vyras su baltu chaltu patikrinti brolio akis. Jam išėjus, brolis pašnabždėjo, kad tai vyras, kuris už 300 rublių apsiėmė išduoti baltą bilietą. Jis būk tai nė ne daktaras, o felčeris, su viršilos laipsniu. Jis parūpino broliui ir vaistų akim raudonuoti. Brolienė pradėjo baimintis, kad neapgautų: paėmė pinigų, sugadins akis ir nepaleis. Brolis, tačiau, tikėjosi, kad paleis. Ir neapsiriko. Po mėnesio sugrįžo namo su baltu bilietu. Nesuspėjom pasidžiaugti brolio Vlado sugrįžimu, kai po savaitės gavo šaukimą vyriausias brolis Augustinas. Mūsų motina iš to didelio rūpesčio rimtai susirgo, nes Augustinas buvo viso ūkio šeimininkas.

Sugrįžęs brolis Vladas gyveno atskirai. Buvo

laikas ir man grįžti į mokyklą. Išėinąs į kariuomenę Augustinas patarė man pasilikti namuose prie ūkio. Motina sirgo ir negalėjo pareikšti savo valios. Nulėmė dėdė Romaldo patarimas. Jis sakė, kad mokyklą reikia baigti, nes paskutiniai metai. Ūkį galės perimti Vladas. Su dėdės patarimu visi sutiko. Važiuodamas pas Ukmergės karinį viršininką, Augustinas paėmė ir mane su manta į savo vežimą. Ukmergėje palydėjome į kariuomenę brolių drauge su jo žmona. Atsiskyrimas buvo nelengvas. Aš labai mylėjau brolių, kuris kartais pavadavo tėvą. Po poros savaičių gavom jo laišką iš Maskvos. Rašė, kad dirbo Sokolnikų ligoninėje kaip ūkvedys, darbas esąs nesunkus, o maisto pakankamai. Be to, esąs paskirtas vakarais lankyti felčerių kursus. Jis buvo baigęs tik pradžios mokyklą.

Mokslo metai miesto mokykloje prasidėjo be entuziazmo. Ne visi nei mokytojai tie patys, nes kai kurie buvo mobilizuoti. Per miestą dažnai žygiuodavo kariuomenė. Mūsų klasė buvo prie pagrindinės gatvės, tai mokytojai leisdavo per langus stebėti žygiuojančius. Artinosi Kalėdų atostogos. Kai gavau žinią, kad mama sunkiai serga, atostogų išvykau keleta dienų anksčiau. Atvažiavęs į namus, radau motiną ligos labai suvargintą. Kalėdos buvo nelinksmos. Tuoj po Kalėdų mirė mūsų motina, sulaukusi tik 54 metų. Sielvartas dėl šeimos pakirto ją, ypač dėl dukros Natalijos,ėjusios 18-tus metus ir manęs — 16-kos metų, likusių be tėvo globos. Savo motiną labai mylėjau, jos mirtį sunkiai išgyvenau ir apimtas didelio liūdesio nebeturėjau noro tęsti mokslą. Šio sukrėtimo metu dėdė Romaldas vėl mane padaršino. Sako, labai gaila būtų nutraukti mokslą, esant paskutinėje klasėje. Jeigu baigsi, tai išsipildys motinos noras — galėsi stoti į kunigų seminariją. Tie dėdės žodžiai ir priminimas motinos norų mane taip atgaivino, kad tuojau pasiryžau vyksti mokyklon ir baigti klasę. Kitą dieną su seserimi išvažiavau į Ukmergę.

Mokykloje visų nuotaika buvo prislėgta. Ėjo kalbos apie evakuavimą į Rusijos gilumą, nes rusų frontas, nors ir nežymiai judėjo atgal. 1915 metų pavasarį prasidėjo egzaminai, kiek anksčiau prieš nustatytą laiką. Egzaminus sėkmingai išlaikiau ir gavau 4 klasių atestatą. Mokyklos administracija siūlė mokiniams evakuotis drauge su mokykla į Rusiją per Panevėžį. Buvo pasiūlyta ir man. Aš buvau nusistatęs iš namų niekur nevažiuoti. Namuose dėdė Romaldas pagyrė mane baigus 4 klasių mokyklą ir pažadėjo paprašyti kleboną rekomenduoti į kunigų seminariją. Labai apsidžiaugė ir sesuo Natalija. Tik brolis

Vladas, naujas gaspadorius, kalbėjo, kad labai reikalinga vyriškų rankų. Taip bekalbant atvyko valsčiaus sekretorius Saladzevičius (Saladžius) ir be jokių derybų pakvietė dirbti į valsčių, kuriamė esą daugybė darbo.

Tikrai, valsčiuje darbo buvo per akis. Valsctiečiai iki vėlyvo vakaro ten lankėsi, prašydami pasų, liudijimų ir kitokių pažymėjimų. Be to, valsčius gavo įsakymą iš valdžios paruošti reikalingas knygas ir dokumentus evakuacijai, sukrauti į dėzes ir laukti įsakymo judėti. Valsčius turėjo įsakymą krauti ir valsčiaus tarnautojų asmeninį judamą turtą. Sekretorius klausė manęs, ar aš norėčiau evakuotis drauge su valsčium. Sakė, kad žemskis reikalauja paimti visus, kas valsčiuje dirba. Pasiteisinau, kad nesu etatinis tarnautojas, tik pakviestas pagelbėti sezoniniam darbui. Vieną dieną į valsčių atvežė keletą Ukmergės žemskio Štokmaro prikrautų didelių dėžių, kurias reikėjo paimti kartu su valsčiaus turtu. Iškraunant iš vežimų, viena dėžė atsitiktinai iškrito ir iširo. Pabiro laikraščiai ir žurnalai. Sekretorius tyliai pasakė: šito chlamo aš nevešiu, paliksiu valsčiuje. Žurnalus "Ogonek" gali pasiimti, jei nori. Keletą paskutinių numerių, su iliustracijomis iš karo lauko, parsinešiau į namus.

Birželio mėn. valsčius gavo įsakymą kraustyti į Panevėžį, o iš ten — geležinkeliu į Rusiją. Išlydėjom valsčių ir likom be valdžios. Išsikraustė ir policija. Kurį laiką žmonės įvairiais reikalais bandė tartis su manim. Aš negalėjau nieko paaiškinti. Patariau kreiptis pas kleboną, arba pas viršaitį Purlį, kuris dabar gyvena savo ūkyje, Martinonių kaime. Viena moteriškė įkyriai klausinėjo, ar dabar bus geri caro pinigai. Aš pasakiau savo nuomonę: auksiniai ir sidabriniai tur būt bus geri, o apie popierinius nežinau. Aiškiau tuo klausimu galėtų atsakyti klebonas. Moteriškė išskubėjo pas kleboną.

Kai valsčius išsikraustė, keletą savaičių buvo ramu. Po to pradėjo trauktis rusų kariuomenė. Dienomis ir naktimis žygiavo pėstininkai, trumpai sustodami poilsui. Atmintina barono Nachičevanskio kavalerija Balninkuose stovyklavo apie savaitę. Padarė daug nuostolių — sušėrė vietos gyventojų pašarą. Kavalerijos arkliai buvo gero kūno, tiesiog žvilgėjo. Kavaleristai irgi gerai atrodė: buvo aukšto ūgio, gražiai ir gerai aprengti. Karininkai dėvėjo žibančius antpečius ir su stekais rankose, kaip taikos metu. Brolis Vladas, tarnavęs caro kavalerijos gvardijoje, sakė, kad šita kavalerija nėra mačiusi fronto, dėlto taip gražiai ir gerai atrodo.

Kai Nachičevanskio kavalerija pasitraukė, kitą

dieną į Balninkus ir į dvarą atvyko 1 ir 2 Umanės kazokų pulkai. Kazokai buvo žiaurūs su vietos gyventojais. Prievarta išvarė iš namų miestelio žydus į Rusiją. Kai kurios žydų šeimos, iš anksto sužinoję, kad bus tremiami, pasitraukė į kaimus. Frontui persiritus jos sugrįžo į savo namus. Miestelio gyventojams kazokai paskelbė įsakymą pasitraukti iš namų, nes miestas bus karo zona prieš vokiečius. Rugių gubas, kurių ūkininkai nespėjo iš lauko pasiimti, paliepė sudeginti. Vietos gyventojai, palikdami namus apytuščius, savo geresnį turtą iškraustė į kiemus, bijodami namų gaisro. Tą patį padarė ir mūsų šeima. Dvi spintas su rūbais ir kitais daiktais išgabeno į sodą ir sustatė po vaismedžiais. Mane paliko namų prižiūrėti. Paliko taipogi ir arklį ir vežimą, kad reikalui esant, galėčiau išvykti į artimesnį sodžių pas gimines, kur buvo apsi-stojusi mūsų šeima. Ištuštintas ir be gyventojų miestas, atrodo, labai patiko kazokams. Jie grupėmis trankėsi po namus ir kiemus, graibstydami daiktus, kurie jiems patiko. Atėjo trys kazokai ir į mūsų namus. Sode rado tas dvi spintas. Viena iš jų buvo užrakinta. Liepė atidaryti. Pasakiau, kad neturiu raktų. Tuomet vienas šautuvo buože trenkė ir durys bematant iškrito. Čia buvo sukabinti rūbai. Pavartė, pavartė ir nieko neėmė. Kitoje spintoje buvo indai: puodynės, dubenys ir kitkas. Vienas kazokas pasiėmė baltą puodelį ir metalinį pasidabruotą šaukštą.

SUSIŠAUDYMAS SU VOKIEČIAIS

Kitą dieną vokiečiai apšaudė miestelį ir dvarą lauko artilerija. Sviediniai krito šen ir ten, bet nuostolių nepadarė. Keletas sviedinių nukrito į ežerą, nutrenkdami nemaža žuvų. Kai prasidėjo apšaudymas, aš nubėgau į klebonijos kieme esantį apkasą. Iš apkaso su klebono žiūronais mačiau, kaip sviediniai krito į ežerą ir į dvarą, kur stovyklavo kazokų štabas. Kazokai į vokiečių artileriją neatsakė. Artilerijos apšaudymas truko gal 20 ar kiek daugiau minučių. Po poros valandų, jau savo sode stovėdamas, pamačiau vieškeliu iš Karališkių sodžiaus atjojant vokiečių raitelių būrį su smailomis kepurėmis. Būrys apsi-stojo miestelio viduryje, prie buvusio monopolio namų. Aikštelėje priėjo arklius prie tvoros. Ilg poilsiu. Vienas priėjo prie namų. Ant pakautytų durų buvo pakabinta spyna. Vokietis pamatęs mane bestovintį prie kiemo vartų, pamoko ranka. Kai prisitartinau, prašė "Schluessel". Supratau, kad nori raktų. Mat, miesto mokykloje mokiausi vokiečių kalbos. Atsakiau, kad raktų neturiu. Prašė paieškoti kokį įrankį. Suradau dė-

dės nedidelį kirvelį. Su juo numušė spyną ir atidarė duris. Namu viduje rado porą stalų ir kėdžių. Išnešė stalus į namo aikštelę ir sustūmė greta vienas kito. Man liepė išnešti kėdes. Tuojau susidėjo savo katiliukus ir pradėjo užkandžiauti. Pan paliepė eiti namo.

Iš savo sodo aš iš toliau stebėjau, ką jie ten veiks. Po kurio laiko pasigirdo keletas šūvių iš dvaro pusės. Užkandžiautojai tuojau nuėjo prie arklių. Tuo tarpu zovada atjoję trys raiteliai kažką pasakė, visi užšoko ant arklių ir išdūmė Karališkių sodžiaus link. Vakare buvo ramu, tai nuėjau į daržinę pamiegoti.

Ankstyvą rytą mane nubudino kažkoks neaiškus triukšmas. Prie mūsų namų buvo sena liepa. Palypėjęs į ją, pamačiau atjojant kazokų būrį nuo Karališkių pusės, kaip tik iš ten, kur vakar vokiečiai raiteliai nuėjo. Kazokai sustojo aikštelėje prie valsčiaus namų. Valsčius buvo mūsų daržo gale ir aš per tvorą mačiau kas ten darėsi. Kazokų tarpe stovėjo vokiečiai su smailu šalmu, atsirėmęs tvoros. Kazokai vėl nuėjo Karališkių link. Man buvo labai įdomu pamatyti vokiečių. Kai kazokai nuėjo, prisėlinau prie valsčiaus tvoros, kur gulėjo vokiečių kareivis, tik jau be šalmo, bet su baltu, krauju permirkusiu tvarsčiu ant galvos. Nepatyrčiau — buvo miręs, ar dar gyvas. Jis pragulėjo ten visą dieną. Tik sutemus kariškam vežime atvažiavo du kazokai. Ką jie ten darė — nesimatė, todėl ir vėl pasukau į daržinę ilsėtis, bet miegas neėmė. Tik paryčiais kiek nusenūdau. Rytą nubudęs tuojau nubėgau į sodą pasižiūrėti, kas atsitiko su sužeistu vokiečių kareiviu. Daržo gale pamačiau iš dviejų lentgalių sukaltą kryžių. Ranka cheminiu pieštuku užrašyta pavardė, vardas ir data. Atsimenu pavardė buvo Knopf. Tačiau žuvęs belaisvis nepasiliko po šiuo kryžium ilsėtis. Dar karui tebesitęsiant, 1916 metais į Balninkus buvo atvykęs jo tėvas. Pasamdė vietoje darbininkus ir atkasė kapą. Belaisvį rado palaidotą be karsto, tik įvyniotą į karišką brezentą. Jo galva buvo perskelta. Tėvas suprato, kad jis galėjo būti nužudytas. Ant rankų tebesilaikė pirštines. Kai pirštines nutraukė, ant piršto rado žiedą su vardo ir pavardės inicialais. Paaiškėjo, kad tikrai čia yra atvykusiojo sūnus. Palaikus sudėjo į metalinę karstą ir išsivežė į Vokietiją.

Bet grįžkime į karo pradžią. Po šio belaisvio laidotuvių, kazokai vėl atsirado Balninkuose. Kai kas iš vietos gyventojų buvo sugrįžę į savo sodybas, todėl kazokai vėl pradėjo jas tikrinti.

(Bus daugiau)

(Nerimas iš 270 psl.)
laisvės kovos organizavimo, vedimo ir vykdymo, nes neatsakingas elementas, nesuprasdamas žalos, landžioja prie alijantų pareigūnų visoje trijose zonos.

Toliau aiškiai pabrėžė, kad politinė veikla turi būti vedama visos tautos sudaryto veiksnio VLIKo, kuriame suburti paruošti, žinomi, garbingi lietuviai, tad visus pasitarimus Lietuvos vadavimo reikalu atlieka tik VLIKas ir tik jo kompetencija daryti viešus pareiškimus okupacinės valdžios atstovams. Be to, VLIKas turi artimus ryšius su mūsų Diplomatinė tarnyba. Taigi, po tokio trumpo ir aiškaus pareiškimo toji grupelė tada aprimo.

Bet, štai, dabar vėl, anot Maiorionio, "slavaui sukilo nuo Juodmarių krašto", pradėjo niekinti, griauti mūsų vedamos kovos egzistencijos gyvybės siūlą — VLIKą ir ALTą, senus, tvirtus veiksnius, įėjusius į mūsų laisvės kovos istoriją.

Tad visi patriotai stipriai, nepalūžę, laisvės kovos idėjos apimti ir jos siekiantieji, žinodami mūsų tautos beldimąsi į pasaulio sąžinę, turime veikti ne tik prieš okupantą, bet ir prieš tuos, kurie užsikrėtę, ar užkrėsti agentų, "tiltų statyba", sumizernėję dvasioje, turi būti identifikuoti sulig Jurgio Bielinio testamentu.

Tautos šauksmas įpareigoja, padėtis rimta, veiksmų darbas griauamas, destruktinė veikla plečiama, nes siauraprotyškumas dėl "valdžios" ir noras dominuoti bei diktuoti kitiems, nerišama su pareiga. Mūsų kovos misija — visos tautos misija. Todėl laikas nustatyti gaires, kad nevarstyti visi Baltųjų Rūmų ir įtakingų politikų duris, kad savo energijos neeikvotume, bet sutelkę jėgas jas veiksmingiau išnaudotume.

Laisvės kovą veda ir organizuoja VLIKas. Šauliai remia jį, kaip vienintelį pasaulinio mąsto veiksnį. Šaulys remia ir stiprina esamą ir vykdomą VLIKo laisvės kovą ir atsiirboja nuo dabartinių grupinių peštynių ir visokių pavienių asmenų veiksmų, griaušančių mūsų vienybę tame šventame darbe. Šaulys yra rezistencinės dvasios stiprintojas ir tautos vadavimo darbų rėmėjas.

Kl. Čeputis

50 METŲ

Gegužės 4 d. Klevelando lietuviai pagerbė kompozitorių, visuomenininką, Čiurlionio Ansamblio vadovą ir įkūrėją Alfonsą Mikulskį — jo 50 metų muzikinės kūrybos ir lietuvių tautinio meno Čiurlionio Ansamblio 40 metų — sukakčių progą.

Minėjimą rengė specialiai sudarytas komitetas, kuriam pirmininkavo Jaunutis Nasvytis. Nariai: LB apylinkės p-kas Jurgis Malskis, BALFo direktorė ir ALTos skyr. vicepirmininkė Ona Jokubaitienė, Vilties djos p-kas dr. Danielius Degesys ir "Tėvynės Garsų" radijo valandėlės vadovas Juozas Stempužis.

Pagerbimo minėjimas prasidėjo pamaldomis šv. Jurgio parapijos šventovėj 10:30 val. ryte. Koncelebracinės mišias atnašavo: klebonas kun. B. Ivanauskas, kun. Alf. Babonas iš Detroito, tėv. T. Žiūraitis ir Vašingtono, kun. A. Goldikovskis ir vyskupo paskirtas naujas šv. Jurgio parapijai, kun. Juozas Bacevičius. Giedojo Čiurlionio ansamblis, pritariant kanklių orkestrui, muz. Alf. Mikulskio mišias už kenčiančią Lietuvą. Pamokslą pasakė svečias iš Vašingtono kun. T. Žiūraitis. Jis iškėlė didelius muzikų Alfonso ir Onos Mikulskių nuopelnus lietuvių tautai.

4 val. p.p. Dievo Motinos parapijos auditorijoje įvyko akademija ir koncertas. Akademiją atidarė rengimo k-to narys J. Malskis ir pakvietė kun. G. Kijauską, S.J., sukalbėti invokaciją. Sekė čiurlioniečių pristatymas, kiekvienam įteikiant specialius diplomus. Pagrindinę kalbą pasakė rašyt. Stasys Santvaras iš Bostono.

Sukaktuvinininką sveikino vietos ir tolimesnių vietovių įvairių organizacijų p-kai ar jų atstovai. Visi sukaktuvinininkui linkėjo ilgiausių, sveikiausių metų ir toliau tęsti savo kūrybinį darbą. LB Kultūros Tarybos p-kė Ingrida Bublėnė įteikė sukaktuvinininkui Kultūros Tarybos skirtą premiją — 1,000 dolerių. Premijos mecenatas — Lietuvių Fondas.

Vakaro programą gražiai pravedė Violeta Žilionytė-Leger. Po visų sveikinimų ir linkėjimų, žodį tarė pats sukaktuvinininkas muz. Alf. Mi-

kulskis. Padėkojo k-tui už pagerbimo suruošimą, kalbėtojams, sveikintojams ir dalyviams. Žadėjo, jei sveikata ir jėgos leis, ir toliau dirbti kultūrinį-visuomeninį darbą.

Akademijai-koncertui pasibaigus, svečiai rinkosi į parapijos žemutinę salę vakarienei. Vakarienei vadovavo šventės komiteto nariai Ona Jokubaitienė ir Juozas Stempužis. Šventė, pradedant pamaldom šv. Jurgio parapijos bažnyčioje ir baigiant vakariene, praėjo labai gražiai.

Baigiant, norisi trumpai paminėti kai kurias tėv. T. Žiūraičio pamokslų mintis. Prieš penkiasdešimt metų Vilniuje, muz. komp. Alf. Mikulskis suorganizavo šaulių rinktinės chorą, kurį vėliau pavadino Čiurlionio Ansambliu. Penkiasdešimt metų gyvenime, atrodo, nėra jau taip baisu, bet penkiasdešimt metų dirbti tą patį darbą, tam pačiam asmeniui — yra didelis, didelis dalykas.

Per penkiasdešimt metų keitėsi choro sąstatas, vieni išstojo, kiti įstojo. Nuo šaulių rinktinės choro įsisteigimo dienos iki dabar, chore, vėliau ansambly, dainavo, šoko ar grojo virš 800 jaunų mergaičių, moterų ir vyrų. Aišku, per tą penkiasdešimties metų laikotarpį muz. Alf. Mikulskiui reikėjo praleisti nesuskaitomas valandas, ruošiant dainininkus koncertams, pasirodymams. O kiek valandų jis praleido komponuodamas muzikinius kūrinius lietuvių liaudies muzikiniams instrumentams, harmonizuodamas liaudies dainas! To niekas negali pilnai įvertinti. Dievas, anot tėv. T. Žiūraičio, apdovanojo muzikus Alfonsą ir Oną Mikulskius talentais ir energija.

Klevelando lietuvių kolonijai, o ypač Klevelando šauliams, didi garbė turėti savo tarpe muzikus Oną ir Alf. Mikulskius. Sunku įsivaizduoti Klevelandą be Čiurlionio Ansamblio, kanklių orkestro ir be Onos ir Alfonso Mikulskių. "Žalgirio" šaulių kp. ir savo vardu, linkiu Onai ir Alfonsui Mikulskiems dar daug laimingų ir darbingų metų.

E. Pranckus

L.T.M. Ansamblis "Čiurlionis" atšventė 40 metų gyvavimo sukaktuves, o jo įkūrėjas, muz. A. Mikulskis — 50 metų muzikinės kūrybos auksinį jubiliejų. Virš. Ona ir Alfonsas Mikulskiai čiurlioniečių tarpe. Apač. — Šv. Jurgio bažn. Ansamblio vadovas A. Mikulskis paduoda mišių auką kun. kleb. B. Ivanauskui, deš. šalimais kun. T. Žiūraitis. Nuotr. V. Bacevičiaus

“Vytauto Didž.” šaulių rinktinės namuose knygų “Bėgome nuo teroro” ir “Laisvės sonata” sutiktuvių iškilmių svečiai. Priekyje: kun. dr. J. Prunskis, žurnalistas Jonas Yla ir Anatolijus Kairys. Nuotr. C. Genučio

“VYTAUTO DIDŽIOJO” ŠAULIŲ RINKTINĖJE

Praėjusių metų rudenį “Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinė, Čikagoje, šventė 25-rių metų sukaktį. Buvo minėjimas ir išleistas sukaktuvinis leidinys, kuriam nušviečiama 25-rių metų rinktinės veikla. Ji buvo gyva, o dar pagyvėjo įsigijus savus namus.

Šokių ratelis “Vytis”

Prieš trejus metus, Jūratės Jasaitytės pastangomis, atgaivintas tautinių šokių ratelis, pasivadinęs “Vyčio” vardu, išaugo į stiprų reprezentacinį vienetą. Šokių ratelis išpildė programas ne tik šaulių renginiuose, bet ir kitose kolonijose: Rockforde, Detroite, Urbanoje. Ratelio pajėgumas yra toks, kad renginyje gali išpildyti visą šokių programą. Tai įrodė vasario 23 d. išpildydami visą programą specialiam renginyje, Šaulių Namuose.

Programoje pašoko 14 šokių: malūną, mikitą, mikitieneš, šitam dideliam būrį, blezdinginį ir juodąjį jonkelius, žiogelius, aštuonytį, ketvirtainį, kepurinę, lenčiūgelį ir blezdingėlę.

Du šokius dainomis palydėjo Nijolė Sparkytė. Ji taip pat dviem išėjimais, leidžiant šokėjams atsikvėpti, dainavo

po dvi dainas. Akompanavo Vida Kazlauskaitė. Programą pravedė Jūratė Jasaitytė, į pranešimus įpindama eilėraščių posmelius, programą papildė ir pajavairino.

Šokėjai šoko gražiai ir žiūrovai plojimais nebuvo šykštūs. Nekartą jungėsi prie akordeonisto plodami į taktą. Šokių programa buvo be priekaištų, tik dainininkės kabaretinis apsirengimas ir kai kurios dainos nesiderino su programos nuotaika.

Ratelis pasivadino prasmingu “Vyčio” vardu. Šokių mokytoja yra Violeta Smieliauskaitė-Atkinson. Tai gera, sumani ir gabi mokytoja ir vadovė. Jai talkina Valerija Sparkytė. Akordeonistas — Ažuolas Stelmokas.

“Vytis” išpildys programą Auroros miesto rengiamoje liepos 4 šventėje ir dalyvaus lietuvių tautinių šokių šventėje.

Vlodo Pūtvio minėjimas

“Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinė kas metai rengia Šaulių Sąjungos įkūrėjo Vlodo Pūtvio minėjimą. Kovo 2 d. rengtame minėjime atsilankė per 300 svečių. Minėjimas buvo pradėtas vėliavų įnešimu. Atidaromąjį žodį tarė rinktinės pirmininkas Vladas Išganaitis.

Apie Vladą Pūtį kalbėjo Šaulių Są-

jungos pirmininkas Karolis Milkovaitis. Gerai paruoštoje paskaitoje prelegentas išryškino šaulių organizacijos reikšmę laisvojoje Lietuvoje ir išeivijoje.

Naujai įstojusius šaulius prisaikdino rinktinės kapelionas kun. Antanas Zakauskas. Jų buvo per 60. Taip pat buvo įteikti ženklai veikloje pasizymėjusiems rinktinės nariams ir pagerbti ir apdovanoti sąjungoje išbuvę 50-tį metų. Šaulių Žvaigždės medaliu apdovanoti šie šauliai: Violeta Smieliauskaitė-Atkinson, Valerija Sparkytė, Jonas Jasaitis, Valdemaras Šadauskas, Adolfas Ramonis, Pranas Kavaliauskas ir Eufrozina Mackevičienė. 50-tį metų Sąjungoje išbuvusiems, šiem šauliams įteikti pažymėjimai: Salomėja Petrauskienei, Gaudentui Milašauskui, Broniui Ambraziejui ir Kaziu Ramanauskui. Medaliai ir pažymėjimus įteikė Sąjungos pirm. Karolis Milkovaitis ir Moterų vadovė Stasė Cecevičienė.

Meninę minėjimo programos dalį išpildė rinktinės choras. Padainavo: Kritusiems šauliams, Laisvės dainą ir Ramovėnų maršą. Pianinu palydėjo Kristina Griniūtė. Choro vadovu yra muzikas Petras Vacbergas. Choras dainavo gražiai, tačiau galėtų būti didesnis dainininkų skaičiumi. Rinktinėje yra per 900 narių ir, suprantama, kad vien iš jų tarpo

galima sudaryti stiprų chorą. Reikia, kad balsingieji įsijungtų į choristų eiles. O choras yra svarbus veiksnys ne vien rinktinės kultūrinei veiklai, bet ir visai Čikagos lietuvių visuomenei.

Knygų "Bėgome nuo teroro" ir "Laisvės sonatos" sutikimas

Kun. dr. Juozas Prunskis, žurnalistas ir daugelio knygų autorius ir redaktorius, paruošė knygą "Bėgome nuo teroro". Tai 39 autorių straipsnių rinkinys dokumentiniai rodantis, kodėl artėjant antrajai Lietuvos okupacijai dalis tautos pasitraukė iš savo krašto. Knygą išleido "Vytauto Didž." šaulių rinktinė.

Knygos sutiktuves rinktinės valdyba surengė kovo 16 d. Kartu su "Bėgome nuo teroro" buvo pristatyta ir Anatolijaus Kairio, eiliuota forma parašyta knyga apie Simą Kudirką "Laisvės sonata".

Programa buvo pradėta ištraukomis iš "Laisvės sonatos", jungiant, kad nuo ko bėgo Simas Kudirka, dešimtytūkstančių bėgo prieš eilę metų.

Apie kun. dr. Juozo Prunskio redaguotą knygą kalbėjo Agnė Kizienė. Ji vaizdžiai ir išsamiai pateikė knygos turinį. Į jos kalbą jungėsi skaitytojas Pranas Tamkus, patiekdamas knygoje rašiusių autorių rašinių ištraukas. Tai pavairino A. Kizienės paskaitą. Knygos ap-

lanką ir viršelį piešė dailininkas Jonas Tričys. Šią knygą išleisdami šaliai atliko reikšmingą uždavinį — išspausdino ir skleidžia dokumentinę medžiagą, kaltinančią Lietuvos okupantus.

Apolinaras Bagdonas kalbėjo apie "Laisvės sonatą". Jis trumpai atpasakojo knygos turinį ir nušvietė autoriaus kūrybos kelią. Anatolijus Kairys rašo scenos veikalus, romanus ir poeziją.

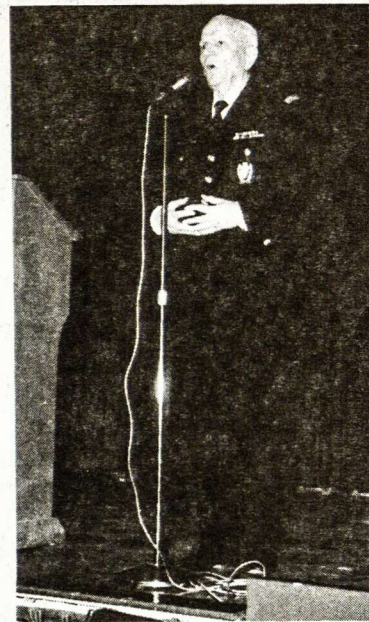
Taip pat kalbėjo abiejų knygų autoriai — kun. dr. J. Prunskis ir A. Kairys. Labai gražiai ištraukas iš "Laisvės sonatos" skaitė Rita Stukaitė, Tomas Dundzila ir Ieva Zabaraukaitė. Knygų sutikimo programą paruošė ir pravedė Jonas Jasaitis.

Knygų sutikime dalyvavo 300 asmenų. Dauguma įsigijo knygas, į kurias autoriai pasirašė. Tradicija tapo, kad iš Šaulių Namų niekas neišeina nepavaišintas. Ir šį kartą šaulės moterys susirinkusius pavaišino sumuštiniais, kava ir pyragaičiais, nors nereikėjo mokėti už įėjimą ir taip pat nebuvo renkamos aukos.

J. Alksnė

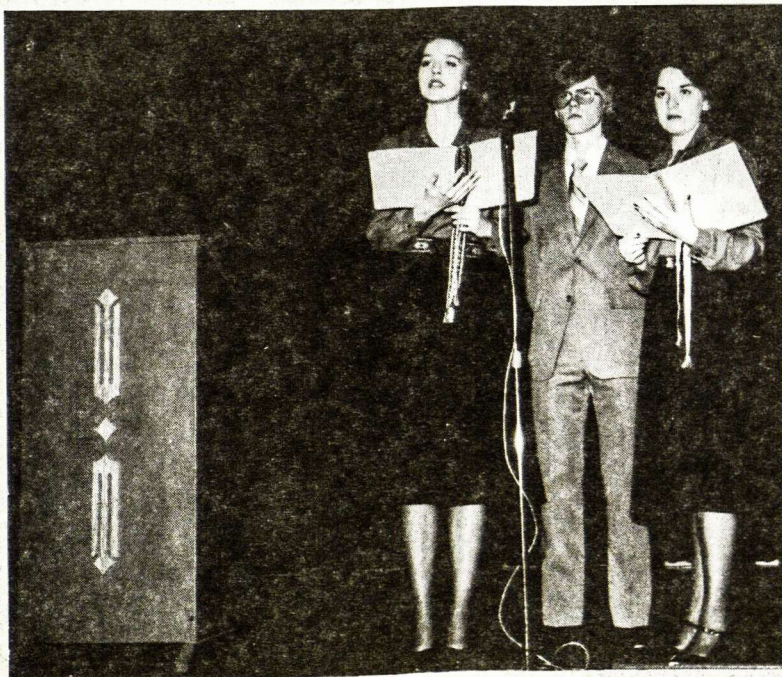
"Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pavasarinis parengimas

"Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopa š.m. balandžio 26 d., Čikagoje, Šaulių Namuose, surengė tradicinį pavasa-

"Vytauto Didž." šaulių rinktinės pirm. Vladas Išganaitis kalba knygų "Bėgome nuo teroro" ir "Laisvės sonata" sutiktuvių iškilmėse. Nuotr. C. Genučio

Knygų sutikime programos išpildytojai: Rita Stukaitė, Tomas Dundzila ir Ieva Zabaraukaitė.

rinį parengimą. Nežiūrint tą vakarą įvykusio Lietuvių Operos spektaklio ir kelių kitų parengimų, jame dalyvavo apie du šimtai šauliškosios šeimos narių, rėmėjų bei svečių. Tarp daugelio dalyvavo ir atskirus stalus buvo sudarę Venezuelos lietuvių klubo nariai, Cicero "Klaipėda" jūrų šaulių kuopos sesės ir broliai, iš Indianos specialiai atvykę p.p. Čepučiai, kanadiškis J. Astramskas ir iš St. Charles broliai J. ir A. Baltušiai su šeimomis ir savo svečiais.

Tą vakarą, atvykusius į jūrų šaulių ženklų papuoštą salę maloniai pasitiko vakaro tarybos pareigūnai V. Zinkus, A. Martinkus ir N. Martinkus, kurie nurodė besirenkantiems svečiams vietas ir jiems patamavo.

Visiems susirinkus ir pasivaišinus kuopos sesių skaniai pagamintais šaltais užkandžiais, vakaro programą pradėjo kuopos parengimų vadovas V. Utara, kviesdamas "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pirmininką E. Vengianską tarti žodį, kuris visus pasveikinęs, palinkėjo džiaugsmingos bei nuotaikingos dvasios parengime. Toliau sekė trumpa meninė programa. Ją atliko, gitarai pritariant, padainuodama keletą dainų, tautiniais rūbais pasipuošusi, trečios kartos lietuvaite Linda Ruzgaitė. Jos jausmingai padainuotos dainos su dideliu dėmesiu buvo išklausytos ir gausiais plojimais palydėtos.

“Gen. T. Daukanto” j.š. kuopos pavasariniam parengime š.m. balandžio 26 d. Čikagoje, Linda Ruzgaitė atlieka meninę programą. Nuotr. P. Malėtos

Dainininkė buvo apdovanota raudonų rožių puokšte.

Meninei programai pasibaigus, kuopos moterų vadovės A. Janušauskienės priežiūroje, sesės jūrų šaulės patiekė šeimininkės p. Kupcikevičienės pagamintą šiltą vakarienę. Ant stalų atsirado ir stipresnio gėrimėlio. Suskambėjo Ažuolo Stelmoko orkestro grojama smagi šokių muzika, sukosi poros, skambėjo klegesys, jauki jūriniai šauliška nuotaika vyravo. Vėliau, svečiai turėjo progos sušokti ir rožių valsą. Jūrų šauliai V. Uta, A. Palukaitienė ir V. Karalienė pravedė gausų laimėjimais dovanų paskirs-

“Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinės tautinių šokių grupė “Vytiš”. I eilė: Jonas Grigola, Algis Krasauskas. II eilė: Felicija Banytė, Vilija Jakaitytė, Dalia Černiauskaitė, Valerija Sparkytė ir Dana Juodytė. III eilė: Linas Martis, Marytė Pociūtė, Vida Lietuvninkaitė, Marija Donskytė, Rūta Galinaitienė, Diana Žemgulytė, Gitta Rudaitytė, Rūta Juodytė ir Algis Vaitkevičius. IV eilė: Algis Palukaitis, Linas Norušis, Jonas Miglinas, Algis Jasaitis, Juozas Milavickas ir Povilas Kritulis. Trūksta nuotraukojė: Alfredas Galinaitis, Rita Lukaitė, Rūta Lietuvninkaitė, Violeta Atkinson ir Algis Neimantas.

tymą. Tarp P. Malėtos, G. Kuzmienės, N. Martinkaus ir A. Baltušio, varžytinėse dėl žinomo dailininko (kuris prašė jo pavardės neskelbti) padovanoto puikios aliejiniais dažais tapyto paveikslo, įvyko karštos varžybos, kurias po sunkios “kovos” laimėjo G. Kuzmienė. Veikė gausus gėrimais baras, vikriai aptarnaujamas M. Gydienės, J. Utaros ir N. Martin-kaus.

Iki vėlumos užė salė, skambėjo romantiškos šokių muzikos garsai, girdėjosi ir lietuviška daina. Visi tiek įsilinksmo, kad parengimui baigiantis, nenoromis skirstėsi į namus, dėkodami daukantėms už suteiktą malonią progą — pasilinksminti su jūrų šauliais, smagioje pavasarinėje nuotaikoje.

j. š.

Šauliai — Šių Dienų Kultūrnešiai

Š.m. balandžio 13 dieną Detroito Lietuvių Namuose, Detroito Lietuvių Kultūros Klubas, “Stasio Butkaus” šaulių kp., “Švyturio” jūrų šaulių kuopa ir Lietuvių Tautinės Sąjungos Detroito skyrius, su-ruošė Lietuvių Enciklopedijos ir Encyclopedia Lituanica minėjimą.

Į minėjimą iš Bostono atskrido enciklopedijų leidėjas Juozas Kapočius.

Gyvuosius ir mirusiuosius enciklopedijų bendradarbius turiningoj invokacijoj prisiminė Šv. Antano parapijos klebonas, “Stasio Butkaus” š. kp. kapelionas, kun. Alfonsas Babonas.

Pagrindinę minėjimo paskaitą skaitė Oaklando universiteto profesorius Leonardas Gerulaitis. Apie enciklopedijų leidimo darbą, bendradarbius, rūpesčius ir džiaugsmus papasakojo leidėjas Juozas Kapočius.

Meninėj daly muzikė Asta Šepetytė fleita pagrojo keletą kompozicijų. Asta, daug žadanti muzikė, sužavėjo klausytojus. Jos žavi laikysena, gražūs tautiniai rūbai, praturtino minėjimą.

Programą pravedė “Švyturio” jūrų šaulių kuopos p-kas Alfa Šukys.

Skelbiant šį minėjimą buvo kreiptasi į visuomenę, prašant nupirkti po vieną komplektą Encyclopedia Lituanica, kad būtų galima jomis aprūpinti Detroito viešąją biblioteką ir universitetus. Gauti 8 komplektai. Vienas padovanotas Detroito centrinei bibliotekai ir randasi svetimų kalbų skyriuje. Iki šiol aprūpinti šie universitetai: Michigan, Oakland, Wayne, Bowling Green ir Kent. Netrukus bus aprūpinti dar du universitetai.

Įdomu — visus aštuonis komplektus padovanojo — po vieną, “Stasio Butkaus” ir “Švyturio” šaulių kuopos, vienas “Švyturio” kp. šaulys ir penki “Stasio Butkaus” kp. šauliai. Garbė jiems! Garbė ir minėjimo rengėjams, nes beveik visi kultūriniai renginiai Detroito neša nuostolius, bet jie taip reikalingi, kad būtume tautiniai gyvi.

Prisiminti mūsų mirusieji

Jau tradicija Detroite mirusiųjų dieną aplankyti Holy Sepulcher kapines ir jose palaidotų šaulių, bei šaulių šeimos narių kapus, papuošti juos lietuviškom Trispalvėm, už juos pasimelsti. Šiomet "Stasio Butkaus" kuopos ir "Švyturio" jūrų šaulių kuopos šauliai ir ne šauliai susirinko prie tauraus lietuvio, kun. dr. Igno Boreišio kapo. Klebonas kun. Alfonsas Babonas prisiminęs lietuvius palaidotus tėvynėj, tremty įvairiose pasaulio šalyse ir šiose kapinėse perskaitė šioj kapinių sekcijoj palaidotų "Stasio But-

kaus" kp. šaulių ir jų šeimų narių pavardes ir sukalbėjo bendras maldas. Visų jų kapai buvo papuošti kuopos Moterų vadovės Adelės Poderienės pasiūtomis trispalvėmis. Jūrininkai papuošė savųjų kapus, o šaulės: Ona Šadeikienė, Irena Laurienė ir Apolonija Skorupskienė kapus papuošė gyvomis gėlėmis. Aplankyti kapai ir kitose sekcijose ir mauzoliejuj. Visi papuošti vėliavėlėm ir gėlėm, prie visų pasimelsta.

Einant iš sekcijos į sekciją, prie toli nuo vienas kito išblaškytų kapų, ramy-

bės nedavė mintys, kodėl neatsirado organizatorių, kurie būtų ėmęsi iniciatyvos užpirti bent pora tų kapinių sekcijų, kad visi galėtų kartu ilsėtis. Detroite daug kapinių ir jose visose ilsisi lietuvių mirusieji. Šauliai aplankom tik pagrindines kapines, nes dėl didelių atstumų, neįmanoma visur suspėti, bet tikrai nors dabar pasirūpinkim, užpirkim bent vieną sekciją ir bent po mirties ilsėkimės kartu. Bendroj sekcijoj būtų įmanoma pastatyti ir didingą paminklą, ir mirusiųjų dieną suruošti įspūdingą prisiminimą.

Pauliaus J. Labanausko laiškas

"Polish Review" redaktoriui

Jūsų vertinimas dr. Konstantino R. Jurgėlos knygos "Lithuania: The Outpost of Freedom", klaidingai vadinant "An Outpost", mus apvylė.

Dr. Jurgėla nedavė Lietuvos istorijos paskutiniame savo veikale nuo jos ankstyviausių laikų, nes jis išleido plačią Lietuvos Tautos Istoriją 1948 m. Jo kiti veikalai skirti: de Lanno, Žalgirio mūšiai, Prūsų ir Livonijos Ordinams, Lietuviai Amerikoj prieš masinę imigraciją ir 1862-1864 metų sukilimas Lietuvoj nušviesti. Jo paskutinis veikalas skirtas išimtinai Lietuvos-Maskvos santykiams.

Jūsų kritikas sugestionuoja, kad II Pasaulinio Karo metu ji (Lietuva) trumpą laiką buvo kontroliuojama nacinės Vokietijos. Po to ji pateko į sovietinės Rusijos rankas. Faktas, tačiau, gerai dr. Jurgėlos dokumentais paremtas, yra, kad Lenkija, Lietuva, Latvija, Estija, Suomija ir Rumunija buvo pasidalintos tarp Stalino ir Hitlerio Ribbentropo-Molotovo paktu, pasirašytu 1939 metų rugpjūčio 23 ir rugsėjo 28 dienomis. Tos sutartys yra laikomos tarptautiniu nusikaltimu prieš taiką ir žmoniškumą. Lietuva buvo okupuota ir prijungta prie sovietinės Rusijos 1940 metais. Lietuva sukilo prieš prasidedant sovietinės Rusijos — nacinės Vokietijos karui ir buvo Vokietijos okupacijos 1931-1944 m. Po to lietuviai vedė partizaninį karą prieš sovietinį okupantą iki 1953 metų.

Kada esminiai visiems žinomi faktai iškraipomi, rimtų abejonių sukelia kiti jūsų kritiko teigimai, "kad veikalas labai subjektyvus, su emociniais niuansais, nacionalistinis, kaltinantis Sovietų Sąjungą pavergimu Pabaltijo valstybių". Ar ne tiesa, kad "Jurgėla tvirtina, kad jo pagrindinis tikslas yra apšviesti skaitytoją" ir tariamai "mums aiškiai parodyti šio meto lietuvių nepasitenkinimą". Jūsų kritikas sugestionuoja, kad autorius "galėjo tai padaryti subtiliau ir so-

fistiškesniu būdu", turėjo labiau koncentruotis į mokslinį dokumentuotą nušvietimą visų Lietuvos gyvenimo aspektų". Jūsų kritikas atmeta dokumentuotą aprašymą caristinės ir sovietinės Rusijos priepaudo ir genocidinės politikos kaip "šališką politiką", kaip "subjektyvų darbą, kurio pagrindinis tikslas sukelti simpatiją Lietuvos padėčiai . . . viešą pasipiktinimą Sovietų Sąjungai" ir toks priėjimas "sugriauna veikalą, kaip objektyvaus istorinio šaltinio, tikėtinumą". Aišku, kad jūsų kritikas neskaitė to veikalo. Anot jo, pats faktas, kad knyga išleido Lietuvos Šaulių Sąjungai Tremytje, sukelia įtarimą dėl knygos tikslo. "Kodėl?" "Pats organizacijos vardas reiškia patriotinę grupę, kurios pagrindinis tikslas yra rūpintis tautiniais reikalais". Tokia pažiūra yra fanatiška.

Jūsų kritikas kaltina, kad "dr. Jurgėlos nušvietimas žydų klausimo Lietuvoj yra per siauras". Atrodo, jis net nepasižiūrėjo į indeksą. Tačiau jis parafrazuoja autoriaus pažiūrą, kaip savo paties "Žydai buvo reikšminga mažuma, kurios įtaka viršijo jų skaičių". Jis nepamatė, kad autorius pripažino žydų įnašą svarbą ir pavadino Vilnių "Lietuvos Jeruzale", tą padarė ir kritikas. Kritikas labai šališkai tvirtina, kad autorius "nenušvietė bešališkai pronaciškų žymios lietuvių visuomenės dalies simpatijų".

Autorius yra gerai žinomas istorikas ir teisininkas. Jo dokumentinė medžiaga labai išsami ir pilna. Veikale netrūksta analitinio nagrinėjimo Lietuvos-Maskvos tarpusavio santykių — veikalo turinio, su žvilgsniais į svarbesnius istorinius faktus, kaip to reikalauja bendras ir specifinis vaizdas. Autoriaus "Boris Godunov" operos paminėjimas, kad įrodyti, jog geležinė uždanga nėra šių dienų išradimas, nėra nusigėngimas.

Siūlau duoti kitą faktinę veikalo kritiką, kad nebūtų nuskriausti jūsų skaitytojai, nes tame veikale jie ras gausybę vertingos medžiagos ir Lenkijos istorikui.

A.A. JONAS JANUŠAUSKAS

1980 m. kovo 6 d. ryto, Los Angeles, Kalifornijoje, mirė šaulys, akt. Jonas Janušauskas.

Jonas gimė 1916 m. kovo 7 d. Vilniuje. Būdamas dvejų metų neteko tėvo. Turėjo sunkų ir vargingą gyvenimą. Jį ir jo sesutę globojo motina. Buvo sunkūs laikai, nes karo okupacija nuterėjo Lietuvą. Gal dėl to turėjo nuo jaunystės jautrią širdį. Vėliau motina su mažais vaikais persikėlė gyventi į Kauną. Įsikūrė Vilijampolėje. Tuo metu buvo labai sunkus gyvenimas, nes po I Pasaulinio karo siautė badas, vokiečių kariai atiminėjo maisto produktus ir gyvulius iš ūkininkų. Motina turėjo sunkiai dirbti ir pelnyti vaikams duoną. Jonas, kiek paaugęs, buvo sumanus ir apskrus berniukas. Pasitaikius progai ir geresnėms gyvenimo sąlygoms, jis įstojo į amatų mokyklą Kaune, kurią baigė ir įsigijo staliaus specialybę. Tuo metu jis priklausė Švč. Trejybės bažnyčios chorui ir vaidybos rateliui.

Sulaukęs 21 m. amžiaus, atliko karinę prievolę 9-me pėstininkų pulke, Marjampolėje, kur jis baigė pionierių mokomąją kuopą ir buvo pakeltas į puskarininkio laipsnį ir paleistas iš kariuomenės į atsargą. Pasitraukęs iš kariuomenės, apsigyveno Kybartuose, kur pagal savo specialybę gavo darbą geležinkelio vagonų taisyto dirbtuvėje. Gavęs valdišką darbą, atsiėmė ir motiną gyventi iš Kauno. Jonas priklausė vietos chorui ir vaidybos rateliui, pas muziką Guobaitį. Jis dažnai vaidindavo pagrindinius vaidmenis. Be to, priklausė šaulių organizacijai.

1942 metais sukūrė šeimą su Irena Norvaišaitė ir laimingai gyveno iki reikėjo bėgti nuo artėjančio bolševikų siaubo, kai Rusijos raudonoji armija okupavo Lietuvą 1944 m. rugsėjo mėnesį. Jonas su šeima, kaip ir daugelis lietuvių, pasitraukė į Vakarų Vokietiją, netoli Berlyno, į Wethau miestelį, kur jis palaidojo savo pirmąjį dukrelę.

A.A. J. Janušauskas

Pasibaigus karo audroms, apsigyveno lietuvių stovykloje Schenfelde. Ten jų šeimoje gimė antra dukrelė Ina. Ten tuojau Jonas įsijungė ir priklausė komp. Broniaus Budriūno chorui ir vaidybos rateliui.

1949 m. Jonas su šeima emigravo į Australiją ir ten išgyveno 11 metų. 1960 metais persikėlė gyventi į Ameriką. Įsikūrė Los Angeles. Čia jiems daug padėjo prel. J. Kučingis. Nusipirko savo namus ir patogiai įsikūrė.

Dukra Ina baigė universitetą, ištekėjo už architekto Albino Seko ir sulaukė dviejų vaikų. Jonas priklausė Dramos Sambūriui, kuriam energingai vadovauja ilgametė režisorė Dalila Mackialienė. Jis mėgo skaityti ir deklamuoti eilėraščius per vietos radiją, parengimus, minėjimus.

Jonas visą laiką darbuosavo savo specialybėje. Darbas buvo varginantis ir sunkus. Turėjo kiekvieną dieną anksti keltis ir vykti į darbą ir vėlai grįžti namo. Savo specialybę jis mėgo. Buvo visą laiko stiprios sveikatos ir taip darbavosi keletą metų. Bet sunegalavo jo sveikata. Rado plaučiuose auglį — išoperavo. Jis po to pasijuto gerai ir nenustojo vilties pagyti. Dėl šios ligos ir kitų netikėtų priežasčių, jis labai nervinosi. Liga pasikartojė ir š.m. kovo 6 dieną jis mirė.

Jonas priklausė "Juozo Daumanto" šaulių kuopai ir 6 metus sąžiningai ėjo išdinininko pareigas. Jis buvo nuoširdus ir draugiškas. Gero būdo. Apdovanotas už nuopelnus Šaulių Žvaigždės medaliu ir pažymėjimu.

Jonas buvo palaidotas su bažnytinėmis apeigomis ir šauliškomis ceremonijomis. Daumantiečiai visuomet prisimins taurų

šaulį. Liko žmona Irena, dukra Ina, žentas Albinas, du anūkai ir kiti giminės.

Kazys Karuža

DETROITO JŪRŲ "ŠVYTURIO" KP. ŠAULIŲ JUOZĄ BRAŽIŪNĄ AMŽINYBĖN IŠLYDĖJUS

Š.m. kovo 29 d. Holy Sepulcher kapinėse atsisveikinom su Lietuvos sūnum, šauliu, a.a. Juozu Bražiūnu. Juozas gimė 1907 m. balandžio 5 d. Juodonių km., Kamajų valsč., Rokiškio apskr., nestambaus ūkininko šeimoje. Šeimoje penki broliai ir sesuo, tad Juozo gyvenimas nebuvo rožėmis klotas. Baigęs Juodonių km. pradžios mokyklą, lankė žemesniąją žemės ūkio mokyklą. 1931 m. persikėlė į Klaipėdos kraštą, kur dirbo iki 1939 m. Vokiečiams okupavus Klaipėdą, persikėlė į Kybartus, vėliau į Vilkaviškį, kur dirbo miesto savivaldybės žemės ūkio skyriuje vedėju.

1944 m. kaip ir daugelis, bėgdamas nuo raudonojo teroro, pasitraukė Vokietijon. Apsigyveno Austrijoje, Graze. Dirbo pieninėje, vėliau perėjo į lietuvių stovyklą Warzache. 1949 m. atvažiavo ir įsikūrė Detroito. Dirbo įvairiose įmonėse. Detroito priklausė Lietuvių Namų d-jai, Dariau ir Girėno klubui, BALFo 76 skyr. ir medžiotojų-meškeriojų būreliui. Daugiausia darbo ir energijos paskyrė "Švyturio" jūrų šaulių kuopai. Dažnai buvo renkamas į valdybą. Pasukiniuoju laiku buvo valdybos sekretorium. Buvo apdovanotas Šaulių Žvaigždės medaliu ir išrinktas kp. garbės šauliu. Labai daug pasidarbavo ruošiant Pilėnų stovyklą.

A.A. J. Bražiūnas

1972 m. išėjo į pensiją. Tačiau neilgai teko džiaugtis pelnytu poilsiu. Po sunkios ligos atsiskyrė su šiuo pasauliu 1980 m. kovo 25 d. Buvo pašarvotas C. Step-Stepanausko šermentinėje.

Atsisveikinimas su a.a. Juozu įvyko kovo 29 d. Rožinį sukalbėjo Dievo Apvaizdos parapijos klebonas kun. Viktoras Kriščiūnevičius. Atsisveikinimą su šaulišką tradicijom pravedė "Švyturio" kp. p-kas Alfa Šukys. Karstas buvo uždengtas Trispalvė vėliava, prie karsto stovėjo šaulių garbės sargyba. Kp. vardu reikšmingą žodį tarė p-kas Alfa Šukys, "Stasio Butkaus" kp. vardu atsisveikino kp. p-kas Vincas Tamošiūnas, Lietuvių Namų d-jos vardu — Juozas Kinčius, BALFo 76 skyr. vardu — Jurgis Baublys, Medžiotojų-Meškeriojų vardu — Vincas Žebertavičius.

Tautinė vėliava, kuri dengė karstą, uniforminė kepurė ir Šaulių Žvaigždės medalis, perduoti liūdinčiai žmonai Elenai.

Iš šermentinės, Juozas nulydėtas į Dievo Apvaizdos bažnyčią, kur mišias atšavavo klebonas kun. Viktoras Kriščiūnevičius, kun. Kazimieras Simaitis ir kun. Domininkas Lengvinas. Iš bažnyčios nulydėtas į Holy Sepulcher kapines, į amžino poilsio vietą. Kadangi velionis buvo švelnaus būdo, jo karstą palydėjo daug jo giminių, draugų ir pažįstamų. Liko liūdinčiai žmona Elena, sūnus Rimantas su šeima, Detroito brolis Pranas, du broliai Lietuvoje ir sesuo, brolis Argentinoje ir daug draugų ir artimųjų Detroito.

Ant. Sukauskas

Jūrų šaulių kp. "Švyturio" veikla Detroito

Sausio 23 d. švyturiečiai išsirinko sekančios sudėties kuopos valdybą, revizijos komisiją ir garbės teismą: Alfa Šukys — kuopos valdybos pirmininkas, Bronius Valiukėnas — vicepir., Antanas Vaitėnas — sekretorius, Vincas Rinkevičius — išdinininkas, Antanas Sukauskas — spaudos, informacijos narys, Petras Bukšnys — parengimų vadovas, Kostas Ramanauskas — parengimų vad. padėjėjas, Antanas Šturkus — Pilėnų stovyklos vadovas, Dana Žebraitienė — kultūros reikalų vadovė, Stepas Lungys — Pilėnų stovyklos administratorius, Petras Jocius ir Jonas Simpukas — Pilėnų administratoriaus padėjėjai, Angelė Šukienė — Moterų vadovė, Stefa Paulikienė — mot. vad. padėjėja, Juozas Kinčius — kuopos ūkio vadovas, kun. Kazimieras Simaitis — kuopos kapelionas. Revizijos komisija: Albertas Misiūnas — pirm., Stasys Petrauskas ir Cecilija Balsienė — nariai. Garbės teismas: Kazys Daugvydas — pirm.,

(Nukelta į 288 psl.)

— Amerikiečiai planuoja 1980 m. patatyti ir įvesti ginklaviman 110 sunkių XM-1 tankų, kurie šiuo metu, laikomi pirmajais ginklavimu ir techniškomis savybėmis prieš kitų valstybių panašius tankus.

Prieštankinei gynybai pagamino skraidantį "Cyclop", kuris su savimi nešasi įvairios paskirties raketas. "Cyclop" išmestas iš lėktuvo virš kautynių lauko, besileisdamas parašiu žemyn, "pasirenka" taikinį ir laido jį atitinkamas raketas. Taip pat, masiniai gaminami raketsvaizdžiai, kurie laido prieštankines minas, laseriu vairuojamas raketos ir kita. Šia proga reikia pastebėti, kad sąjungininkai ruošiasi prieštankinei gynybai todėl, kad rusai savo puolamoje doktrinoje numato masiniai panaudoti tankus ir šarvuotus pėstininkus.

— Brazilai pirmą kartą savo istorijoje pasigamino XIA2 lengvą tanką, bendro 19 tonų svorio; veikimo atstumas nepasipildžius kuro — apie 700 km; didžiausias greitis kelias 60 km/val. varomas 300 a.j. šešių cilindru "Scana" variklio. Įgula — vairuotojas, pabūklų taisytojas ir tanko viršininkas. Ginkluotas 90 mm pabūklų, 12 mm kulkosvaizdžiu ir šešiais raketsvaizdžiais.

— Brazilai pastatė lakūnų apmokymui dvivietį monoplaną T-27, varomą turbo-prop Pratt & Whitney variklio. Lubos — 9000 metrų. Brazilai T-27 lėktuvų numato parduoti ir kaimyninėms valstybėms.

— Prancūzai išbandė ir apginklavo "Jaguar" naikintuvus naujomis AS-30 prieštankinėmis raketomis, kurios yra valdomos laserio spinduliu. Raketos tolinas 2 — 12 km, sveria 250 kg, sprogdama 2 metrų atstumu nuo taikinio gali pramušti 5 cm tanko šarvą arba suardyti 2 metrų storio gelžbetonio sieną. Dėl didelio tikslumo, raketos numatomos panaudoti prieš tankus, sprogdinti tiltus, kauti laivus, radaro stotis ir kita.

— Švedai pasigamino naujas, didelės tolinas raketas apginklavimui torpedinių laivų, kurie turės aštuonias naujas raketas ir keletą torpedų. Minimos raketos bus pritaikytos ir lėktuvų ginklavimui, kovai prieš laivus. Naujų raketų gynybai švedai paskyrė \$150 milijonų.

— 1979 m. balandžio 7 d. amerikiečiai nuleido į vandenį naują, atomine energija varomą povandeninį laivą SSBN 726, kuris be kuro papildymo galės plaukioti devynis metus.

— Ryšiui tarp bataliono ir kuopų zvalgybos veiksmuose, anglai pagamino trumpų bangų (tarp 30 ir 76 megahertzų) radio aparatus-siųstuvus, nešiojamus kuprinės vietoje. Nesudėtinga ir stipri konstrukcija; be pakrovimo, sausos ba-

terijos be pertraukos gali veikti 15 valandų. Bangų ilgį siųstuvai gali pritaikyti iki atskirų kovotojų radijo priimtuvų, tokiu būdu palaikant ryšį skirtingomis bangomis, priešui sunkiau susekti siųstuvo vietą.

— Rusai pagamino didelius kiekius puolimui skirtų kovos helikopterų, kuriuos suskirstė į specialius pėstininkų paramos ir tiesioginės pėstininkų paramos dalinius. Daugumoje helikopteriai yra šarvuoti ir nepažeidžiami pėstininkų rankiniais ginklais ir kulkosvaizdžiais. (Paskutiniaisiais metais amerikiečiai pėstininkų apmokymą įvedė specialų kovotojų parengimą kovai su priešų kautynių helikopteriais, veikiant atskirai ir bendradarbiaujant su taktine aviacija).

— Karinėje amerikiečių spaudoje karais rašoma, kad rusų armija geriau apginkluota ir apmokyta negu amerikiečių, kad amerikiečiai dar vis tebesilauko lauko statuto 100-5 atgyvenusių nurodymų, nepritaikytų dabartiniams kautynių lauko reikalavimams. Apeliuojama į dalinių vadus, kad susipažinę su rusų dabartinėmis kautynių doktrinomis, atitinkamai perorganizuotų ir pakeistų pasenusį kovotojų apmokymą nauju, pritaikytu laiko reikalavimams.

— Tarpkontinentinių raketų apsaugai pozicijose, amerikiečiai pagamino mikro-raketas. Raketos pozicijos aplinkoje, tarp 1 ir 2 km atstumu, išdėstomi mažų raketų laidytojai, kurie trumpu laiku gali iššauti dešimtis tūkstančių mažų raketų į priešų atskrendantį lėktuvą, arba raketą. Priešo raketos ar lėktuvo skridimo kelią, balistinius duomenis ir mažų raketų paleidimo laiką, nustato radarai kompiuterių pagalba, kurie būna išsidėstę didesniuose atstumuose nuo raketų laidymo pozicijų. Mažos raketos normaliai laiduoja šimtprocentinį klaidumą ir kainuoja dešimteriopai pigiau už iki šiol turėtas.

— Paprastiesiems povandeniniams laivams, amerikiečiai pritaikė cilindrus, iš kurių, pasinėrus laivas, suspaustu oru, gali atpalaiduoti vidutinio našumo ra-

ketą su branduolinės energijos užtaisais. Cilindras su raketa, pasiekęs tris metrus nuo vandens paviršiaus, sustoja ir plūduriuoja, iki atsitolinęs povandeninis laivas, sonaro pagalba raketą iš cilindro iššauna. Raketai iškilus į orą, žemės paviršiuje esančios radaro stotys ją nuvairuoja taikinio link. Vienas povandeninis laivas gali nešti du cilindrus su MX raketomis. Kadangi raketa iššaunama povandeniniam laivui atsitolinus nuo raketos iš vandens iškilimo vietos, tai priešas negali susekti pasinėrusio povandeninio laivo.

— Į pietus nuo Briuselio, Belgijoje, kur 1815 metais prie Waterloo vyko lemiamos kautynės, šiuo metu yra NATO vadovybės būstinė. 1979 m. gruodžio mėn. viduryje, ten buvo nutarta Europos valstybių gynybą sustiprinti naujomis, branduoliniais užtaisais, vidutinės tolinas raketomis, nukreiptomis Rusijos link. Dana, belgai ir olandai tam buvo priešingi, tačiau 1980 metais, 108 amerikiečių gamybos "Pershing" II ir 464 GLCM (Ground Launched Cruise Missiles) raketos bus išdėstytos vakarų Europos valstybėse. "Pershing" II raketos neturės pastovių laidymo pozicijų, jos bus vežiojamos ant specialių platformų, nuo kurių bus galima jas ir laidyti. Visos "Pershing" II raketos bus laikomos Vakarų Vokietijoje, GLCM bus išdėstytos Anglijoje, Vokietijoje, Italijoje ir vėliau Belgijoje ir Olandijoje. "Pershing" II raketų tolinas 1000 km, GLCM — 1500 km (pastaros rūšies raketų rusai neturi). Naujos raketos Europoje papildys sąjungininkų apsiginklavimo trūkumą, kuris šiuo metu yra nemažas.

— Nuo 1980 metų amerikiečiai organizuoja strateginius oro desantus, nuo bataliono iki divizijų dydžio, kilnojamus specialiais lėktuvais, kurie galės nusileisti bet kuriame aerodrome. Sekančiais metais bus priskirtos dvi laivų grupės, viso 15 laivų, kurie bus pritaikyti vežioti ir iškrauti tankus, artilerijos pabūklus ir kitas sunkias priemones. Tokie, jau pakrauti laivai, bus laikomi strateginiuose punktuose, skubiai pagalbai.

LKVS "Ramovės" skyrių atstovų suvažiavimo posėdžių prezidiumas. Iš k.: plk. K. Dabulevičius, P. Simanauskas ir J. Citulis.

Suvažiavimo nuotraukos V. Bacevičiaus

RAMOVĖS ATSTOVŲ SUVAŽIAVIMAS

Gegužės 24-25 d.d., Clevelande Lietuvių Namuose, įvyko LKVS "Ramovės" skyrių atstovų suvažiavimas. Tikslas aptarti veiklą ir išrinkti valdomuosius centrinius organus sekantiems trimis metams.

Atstovauta 14 Sąjungos skyrių iš Amerikos, Kanados ir Australijos.

Geg. 24 d. iš ryto, po atvykusiųjų registracijos, 10 val. įvyko suvažiavimo atidarymas, po to vyko

darbo posėdžiai. Suvažiavimo posėdžiams energingai ir tvirtai pirmininkavo plk. K. Dabulevičius iš Čikagos. Kiti prezidiumo nariai buvo P. Simanauskas iš Hartfordo ir J. Citulis (sekr.) iš Clevelando.

Veiklos pranešimus darė Sąjungos centriniai organai. Centro V-bos pažymėtinas didelis darbas, pradėtas ir tebevykdomas, A. Rukšos "Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės" II tomo leidimas, talkinant "Kariui". Garbės Teismas turėjo vieną bylą (jos sprendimas paskelbtas "Kario" 5 Nr.).

Suvažiavimas atidaromas himnu. Priekyje iš k.: V. Knistautas, p. Šimoliūnas, kun. kleb. G. Kijauskas ir A. Mikulskis.

Iš "Kario" redaktoriaus Z. Raulinaičio pranešimo paaiškėjo, kad "Karys šiuo metu yra stambiausias žurnalas išeivijoj. Laikas pribrendo paversti jį ir daugiausia skaitomu.

Po skoningai paruoštų priešpiečių, tęsiant posėdį, vyko skyrių atstovų pranešimai. Buvo pabrėžta skyrių narių skaičiaus lėtas mažėjimas ir senėjimas. Tačiau, tuo pačiu buvo parodyta ir nenustojanti skyrių veikla. Didžiausi skyriai yra Clevelando ir Čikagos, abu arti 200 narių.

Ilgiau buvo sustota prie Laisvės kovų muziejaus pranešimo, kurį atliko muziejaus vedėjas V. Diminskis. Jis savo žodyje pabrėžė muziejaus auklėjamąją reikšmę ir prašė paramos pinigais ir eksponatais, leidiniais ir nuotraukomis. Jo nuomone, muziejuje turėtų būti visų Karo Mokyklos laidų nuotraukos; pulkų bei ginklo rūšių albumai ir Lietuvos kariuomenės vystymosi grafinis atvaizdavimas.

Pagaliau, buvo prieita prie, galbūt, paties suvažiavimo svarbiausio darbo, būtent, centrinių organų rinkimo. Buvo balsuojama slaptai, lapais. Kadangi į Centro V-bą kandidatavo tik vienas sąrašas — iš Clevelando, todėl, balsų dauguma buvo išrinkti į naują C. V-bą šie Clevelando ramovėnai, tokia tvarka: A. Jonaitis, J. Malskis, V. Stankus, J. Kazėnas, V. Jokubaitis, V. Knistautas, J. Virbalis. Kandidatais liko: V. Stuogis, S. Mačys ir B. Paulionis.

Panašiai buvo renkama ir Kontrolės Komisija, iš vieno clevelandiečių sąrašo; išrinkti balsų daugumos tvarkoje: A. Karsokas, K. Gaižutis ir V. Čyvas. Kandidatai — J. Skavičius ir J. Naujokaitis.

Dėl Garbės Teismo varžėsi New Yorko skyrius

su Los Angeles sk. Balsavimo keliu buvo pasisakyta už New Yorko skyrių. Balsuojant buvo išrinkti, geriau sakant, perrinktas senasis teismas: dr. E. Noakas, Z. Raulinaitis ir J. Rūtenis. Kandidatai: J. Klivečka ir A. Samušis.

Balsus beskaičiuojant buvo aptarti Sąjungos statuto reikalai. Po eilės pasisakymų, Detroito atstovui p. Šimoliūnui pasiūlius, buvo nubalsuota palikti tą patį, nepakeistą, statutą. Keletas smulkių papildymų bus atspausdinti ant atskirų lapelių ir pridėti prie statuto.

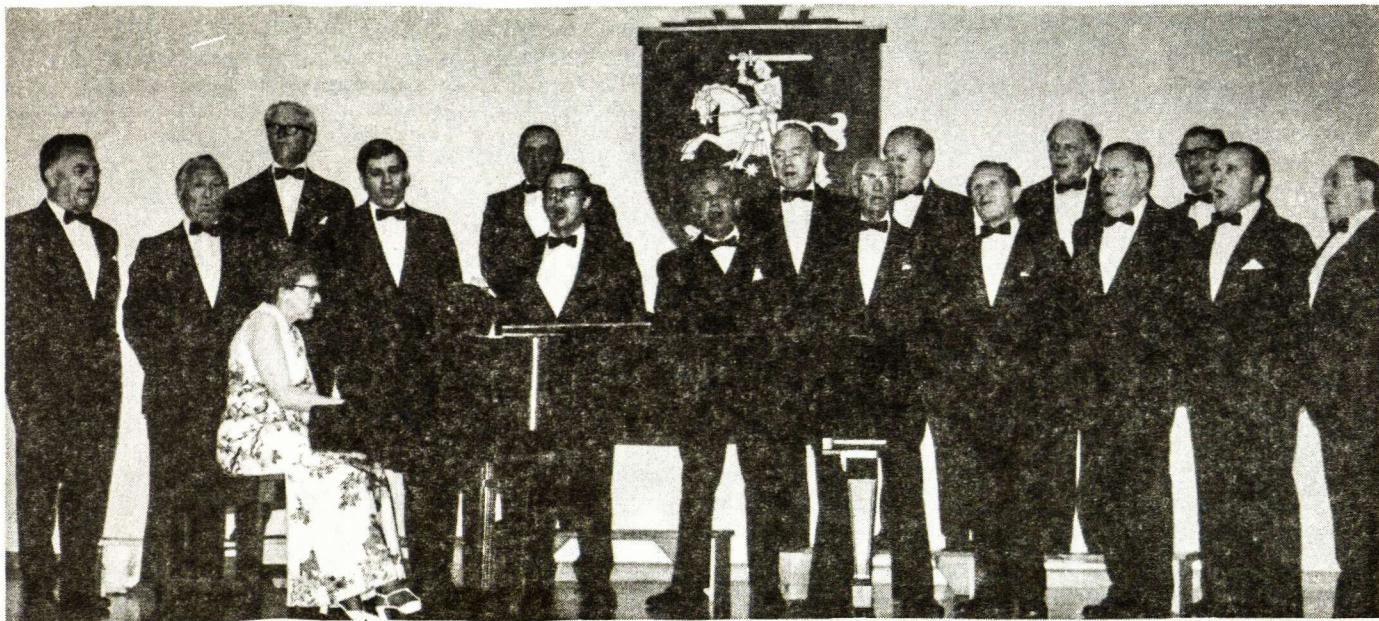
Tą patį vakarą įvyko ramovėnų susipažinimo vakaras.

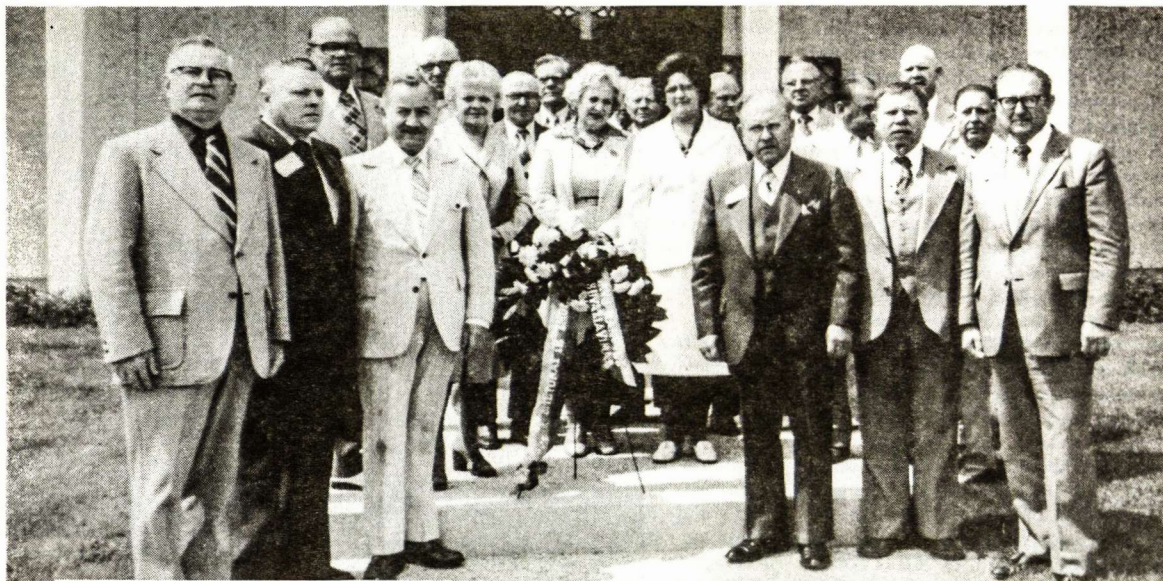
Gegužės 25 d., po apeigų prie paminklinio kryžiaus, įvyko iškilmingos pamaldos DMNP bažnyčioje. Klebonas kun. Kijauskas laikė pamaldas ir savo reikšmingame pamoksle priminė gausiems dalyviams apie vykstantį "Ramovės" atstovų suvažiavimą. Puikiai, naujas giesmes, giedojo Ramovėnų choras, J. Kazėno vedamas. Clevelandiečiai gali didžiuotis tuo savo kultūrinu vienetu.

Po pamaldų, C. V-bos pirm. A. Jonaičiui vadovaujant, buvo nuvykta į Visų Sielų, atokiai esančias kapines. Mauzoliejuje, prie prez. A. Smetonos ir S. Smetonienės kapo buvo padėtas vainikas. Žodį tarė Los Angeles atstovas A. Audronis. Kadangi tai buvo Kapų Lankymo diena, tai kapinėse plevėsavo daugybė lietuviškų mažų vėliavėlių, įsmeigtų prie kiekvieno lietuvių kapo. Neįtikėtina, kiek ten daug mūsų tautiečių rado amžino poilsio vietą!

Grįžus, 13:00 val. vėl prasidėjo darbo posėdis Lietuvių Namų didž. salėje. Plk. K. Dabulevičiui iš-

Clevelando Ramovėnų choras, vadovas Julius Kazėnas

Atstovai ir svečiai su gėlių vainiku mauzoliejuje, kur ilsisi prezidento Antano Smetonos palaikai. Iš k. antras C. V-bos pirm. Antanas Jonaitis

vykus į Čikagą, posėdžiui vadovavo P. Simanauskas, prezidentumas buvo papildytas New Yorko sk. atstovu Z. Raulinaičiu.

Neatvykus dr. J. Jakštui, kuris buvo numatęs kalbėti apie prof. A. Rukšos knygą "Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės" II ir III tomus, buvo aptarti ir vienbalsiai išrinkti šie, skyrių pristatyti S-gos garbės nariai: New Yorko skyriaus — a.a. Leonas Bileris.

Victoria, Australijoje — Vytautas Šalkūnas.

Diskusijų apie Sąjungos veiklą metu, įdomių pasiūlymų buvo susilaukta iš Los Angeles atstovo A. Audronio. Jo nuomone, pasauliniams įvykiams linkstant naujo karo linkme, dabar jau yra laikas rūpintis ir

ruoštis sekančiai Lietuvos išlaisvinimo fazei, būtent, ginklo kovai dėl nepriklausomybės. Tam tikslui jau dabar reikia telkti pinigų, savo rūšies, ginklų fondui, turėti tais reikalais ryšius su mūsų politiniu centru ir tam tikslui atstovą C. Valdyboje.

Susirinkimas, po įvairių pasisakymų, pavedė tą reikalą studijuoti naujai C. V-bai.

Suvažiavimas buvo baigtas C. V-bos pirm. A. Jonaičio padėka už darbingą, tvarkingą ir sėkmingą suvažiavimą ir tradiciniu, tvirtai, kariškai sugiedotu, Lietuvos himnu. Vakare buvo suruoštas, gausiai atsilankiusiems, banketas.

Dalyvis

VIENU ŽODŽIU - TRŪKSTA ŽODŽIŲ

Tokios mintys ateina beskaitant spaudą, kur yra liečiamas klausimas apie pajėgumą Vakarų Europos valstybių, ypač V. Vokietijos NATO sąjunginės kariuomenės, t.y., kiek ji galėtų būti pajėgi sulaikyti iš rytų besiveržiantį bolševikinį priešą. Tad, šia proga bent trumpai tektų pažvelgti, kaip bent iš šalies atrodo tokie pasirengimai.

Š.m. gegužės mėn. pradžioje Vakarų Vokietijos vyriausybė, sąryšyje su 25 metų NATO sukaktimi, nutarė surengti plataus masto Vokietijos jaunų kareivių bendrą priesaiką, dalyvaujant pačiam valstybės prezidentui ir krašto apsaugos ministeriui. Po ilgesnių pasitarimų buvo priėta išvada, kad geriausia tokios iškilnės tiktų surengti netoli Bremeno

miesto prie Vezerio upės, kur yra sportui įrengtas didelis stadionas. Ši vietovė buvo parinkta dėl to, kad iš čia yra kilęs dabartinis Vokietijos prezidentas prof. Karstens ir čia jis pradėjo savo politinę karjerą. Tektų paminėti, kad šios apylinkės gyventojai yra pasižymėję, kaip gana kairių pažiūrų. Kitaip tariant, aplinkybės tokioms iškilnėms nebuvo kiek daugiau palankios. Burmistras Košnik, taip pat priklausantis kairiesiems liberalams, nerado galimybės atsakyti surengti, t.y. uždrausti rinktis jauniems kareiviams atlikti iškilmingą priesaiką. Tada pasiūlyė iš viso krašto, kaip iš organizacijų, taip ir iš pavienių asmenų protestai, kad tokios iškilnės rengiamos ne laiku ir nevietoje. Net ir šiuo metu, kai pasaulyje vyksta neramumai, tai dėl

tokių iškilnių gali "užsigauti" Rytų komunistai ir tai gali dėl to įvykti nenumatytos provokacijos su rimtomis pasekmėmis. Čia daugiausia pasižymėjo, kaip iš spaudos matyti, "jauni socialdemokratai" (kažkas panašu į buvusius Vokietijos "Hitlerjugend").

Tačiau, paaiškėjus, kad tokie protestai nieko negelbsti — buvo kreiptasi į vyriausybę, kad būtų leista taikinga viešo pobūdžio demonstracija. Tada paaiškėjo, kiek galint intensyvesnis, įvairių padugnių veikimas, žinoma, neišskiriant ir komunistinių organizacijų. Buvo protestuojama ir prieš NATO ir prieš "kapitalizmą", neaplenkiant ir Amerikos, kuri tik nori karo, priešingai SSSR, kuri atseit, trokšta "taikos".

Taigi "taikinga" demonstracija labai

greitai užsibaigė ir ten atsirado jaunimas, apsiginklavęs pagaliais, bonkomis ir pan., ir lengvai patraukė susirinkusią minią, kuri apsiginklavo išlaužtomis tvoromis. Prasidėjo sunkiai įsivaizduojamos muštynės. Policija, kaip pasirodė, nebuvo reikiama tam pasiruošusi; dargi neturėjo ant galvos šalmų, kad neišprovokavus demonstrantų. Vietinei policijai su triukšmadariais susitvarkyti, buvo iššaukta pagalba iš Žemutinės Saksonijos. Tenka paminėti, kad valstybės prezidentas ir krašto apsaugos ministeris nebegalėjo per vartus į stadioną įeiti, todėl jie buvo atgabenti helikopteriais per "mūšio lauką".

Per muštynes buvo sužeisti 257 policininkai ir daugiau kaip 50 demonstrantų. Išaiškinta kaikurios komunistinės grupės, kiniečiai maoistai, kaip jie save vadina (gauna didesnę, ar mažesnę paramą pinigais net iš Pekino), o jų tikslas kiek galint silpninti iš vidaus NATO kariuomenę. Priemonių tam suranda. Kaip įprasta, tokiais atvejais, atsirado ir korespondentų, kurie norėjo ką nors daugiau patirti. Bet iš triukšmaujančių atsirado vienas kitas, kurie korespondentams nieko neatsakė į jų klausimus, bet visą laiką kartojo grasinimus ir NATO ir "kapitalizmui". Komentarai paliekami mielam skaitytojui, kuriam išvados nebūs lengva susidaryti.

Salietai

MIRĖ KAPITONAS VINCAS MICKELIŪNAS

Širdies atakos ištiktas, kovo 4 d. savo namuose mirė kpt. Vincas Mickeliūnas.

Velionis buvo gimęs 1905 m. gegužės 1 d. Šiaulių apskr., Stačiūnų valsč., Dargužių k. Baigė Šiaulių valstybinę gimnaziją 1924 m. ir karo mokyklą I-os rūšies gabumais 1926 m. Karinę tarnybą pradėjo 7 pėstininkų pulke jaunesniuoju karininku. 1928 m. pakeltas į vyr. ltn. laipsnį, o 1930 m. buvo perkeltas į PLP karo mokyklą, kur greta rikiuotės karininko pareigų buvo paskirtas ir kariūnų lektorium rankinių ginklų teorijai ir praktikai dėstyti. Į 1 pėst. DLK Gedimino pulką buvo iškeltas 1933 m. Čia buvo paskirtas kuopos vadu ir pakeltas į kapitono laipsnį. 1937 m. buvo perkeltas į Ukmergės apskr. komendantūrą ir paskirtas Ukmergės šaulių rinktinės vado padėjėju. 1939 m. rugsėjo 17 d. išvyko kurti X Pasienio Apsaugos batalioną Širvintų-Musninkų bare. Gi spaliu mėn. vykdė to pat bataliono likvidacinius darbus. Karinę tarnybą baigė Rokiškio apskr. komendantūroje, taip pat šaulių rinktinės vado padėjėju, bet čia ilgai nesužilo, nes 1940 m. gruodžio mė-

A.A. kpt. Vincas Mickeliūnas

baigoj, kaip nepatikimas, buvo paleistas į atsargą.

Velionis buvo pašarvotas Shalins laidotuvių kopylyčioj, Woodhaven, N.Y., kur su juo buvo atsisveikinta kovo 6. Draugų vardu atsisveikinimo kalbą pasakė, kartu su velioniu kurį laiką tam pačiam 1 pėst. pulke tarnavęs, kapitonas Antanas Rugys. Už jo sielą čia rožinį sukalbėjo Apreiškimo parapijos klebonas kun. J. Pakalniškis. Velionis buvo palaidotas Cypress Hills kapinėse kovo 7 d. Prieš laidotuves už jo sielą Apreiškimo parapijos bažnyčioj mišias aukėjo parapijos kunigai klebonas kun. J. Pakalniškis, kun. A. Račkauskas ir tėvas pranciškonas. Kapinėse laidojimo apeigas atliko kun. J. Pakalniškis.

Velionis paliko liūdinčią žmoną Elena J. Milašūtę-Mickeliūniene ir dukrą Živilę Juriene su šeima.

ar

NETEKOME VISUOMENININKO ATS. LTN. BRONIAUS UTENIO

Bronius Utenis gimė 1906.II.2 d. Vepriuose, Ukmergės apskrityje, Lietuvoje ir mirė 1980.III. 2 d. Bostone, Mass., JAV. Baigęs Vepriuose pradžios mokyklą, persikėlė į Kauną ir 1929 m. baigė Pavasarininkų Suaugusių Gimnaziją. 1930

m. baigė Karo Mokyklą ats. j. ltn. laipsniu, vėliau atlikęs pakartojimo praktiką buvo pakeltas į atls. ltn. laipsnį. 1932 m. buvo priimtas į Aukštesniąją Policijos mokyklą, kurią baigęs perėjo tarnauti į Kriminalinę policiją Kaune, Marijampolėje ir Šakiuose.

Antrojo Pasaulinio karo metu studijavo teisę Vytauto Didžiojo universitete ir vėliau Vilniaus universitete. Būdamas Vilniuje dirbo miesto policijoje ir ėjo 1-mos nuovados viršininko pareigas. 1944 m. jis su šeima pasitraukė į Vokietiją ir išgyveno apie penkis metus tremtinių stovyklose. Po to, su sūnumi Rimvydu atvyko 1949 m. į J.A.V-bes ir apsigyveno Bostone.

Taip pat iš Vokietijos į Bostoną atvyko našlė Albina Rugienytė-Šulaitienė su sūnumi Donatu. Buvo lemta sukurti naują šeimą ir susilaukti dar vieno sūnaus, kuriam duotas Algio vardas. Bronius Utenis buvo sumanus, energingas, nuoširdus ir darbštus, nenuleido rankų ir svėrėsi organizuoti biznį. Žmona Albina tam pritarė ir bendrom pastangom 1952 metais atidarė valgyklą ir delikatesų krautuve, kurioje puikiai vertėsi 16 metų. Biznį likvidavus, Bronius po poros metų įsigijo leidimą parduoti nekilnojama turtą ir su sūnumi Algiu atida-

A.A. Itn. B. Utenis

rė savo nekilnojamo turto pirkimo-pardavimo įstaigą So. Bostone.

Kiek laikas ir sąlygos leido, jis dirbo visuomeninį darbą. Jį matėme visur. Vienai kadencijai pirmininkavo LKVS "Ramovės" Bostono skyriui ir buvo valdybose, dažniausiai išdininko pareigose. Iš jaunų dienų buvo aktyvus šaulys, o baigęs Karo mokyklą buvo skiriamas šaulių daliniams būrio vadu. Kai J.A.V-se buvo atkurta Šaulių Sąjunga, jis įstojo į "Jono Vanagaičio" vardo šaulių kuopą ir daug pasidarbavo. Sąjungos vadovybė Bronių Utenį apdovanojo Šaulių Žvaigždės medaliu. Daug laiko skyrė jaunomenei ir buvo uolus jūrų skautų rėmėjas. Priklausė Amerikos Lietuvių Piliiečių Draugijai ir Lietuvių Tautinės Sąjungos skyriui Bostone.

Paslydęs sutrenkė sprando nervą, nuo ko prasidėjo apie 6 metus kankinusi liga. Apleido savo įstaigą, pasitraukė iš visuomeninio darbo. Sunkios ligos prieplokštasis atsidiūrė ligoninėje, kurioje apleido šį pasaulį, palikdamas liūdinčią žmoną Albiną, du sūnus — Rimvydą ir Algį, posūnį Donatą, du anūkus ir gimines.

Atsisveikinimas su velioniu įvyko Lubino šermentinėje 1980.III.5 d., trečiadienį, 8 v.v. Ramovėnų vardu žodį tarė Bostono skyriaus pirm. inž. Bronius Galinis. Toliau kalbėjo šaulių "Jono Vanagaičio" kuopos pirm. Povilas Tyla. Po to, atsisveikino Lietuvių Piliiečių Klubu vardu d-jos sekretorius Antanas Matjoška. Maldas atkalbėjo Šv. Petro parapijos klebonas kun. Albertas Kontautas.

Ketvirtadienį velionis buvo nulydėtas į Šv. Petro bažnyčią ir po to palaido-

tas Forest Hill kapinėse. Čia šauliai atliko laidotuvių apeigas ir tautinę vėliavą įteikė žmonai Albinai. Po to buvo sugiedotas Tautos himnas. Ponia Utenienė pakvietė dalyvius į restoraną užkandai.

Bronius Utenis iš visos širdies mylėjo šeimą, mylėjo tėvynę Lietuvą. Troško jai laisvės, ilgėjosi jos, bet nesulaukė tos valandos — jį priglaudė svetinga Amerikos žemė.

B. V. G.

A.A. KARYS PRANAS KARKA

Po sunkios vėžio ligos, gegužės 17 d., Šv. Juozapo ligoninėje, Toronte, Kanadoje, mirė karo aviacijos psk. Pranas Karka.

Jis buvo gimęs 1918 m. birželio 13 d., Panevėžyje. Kaune lankė Technikos mokyklą. 1938 m. savanoriu stojo į Lietuvos Karo aviaciją, kurioje, po apmokymo dirbo lėktuvų dirbtuvėse vyresniu mechaniku. Buvo pakeltas į puskarininio laipsnį.

Užėjus bolševikams — okupantams, kai kuriuos lietuvius iš karo aviacijos išvežė "apmokymui" į poligoną prie Minsko. Ten buvo tikra priverčiamųjų darbų stovykla. Vieną vakarą, stebuklingai, Pranui pavyko pabėgti. Jis pasiekė Latviją, kur vienas latvis, patriotas jį globojo iki prasidėjo karas 1941 m. birželio 20 d.

Puolant vokiečiams, po bombardavimo Žiemelių, prie Šiaulių, Pranas pateko į jų nelaisvę ir išbuvo beveik metus laiko, kol 1942 m. paleido.

Kaune jis dirbo "Amerikos" bendrovėje, kuriai vadovavo gen. Pečiulionis.

A.A. P. Karka

Bėgant nuo okupantų rusų, 1944 m. Pranaš, liepos 26 d. prie Tilžės paėmė vokiečiai ir nugabeno Berlyno ginti... Ten jį paskyrė prie priešlėktuvinių pabūklų. Pasibaigus karui, 1945 m. Pranas pateko į anglų zoną ir iš ten 1948 m. emigravo į Kanadą, Kvebeko provinciją. Dirbo aukso kasyklose iki 1953 m. Tada apsigyveno Toronte, kur dirbo mechaniku "Massey-Fergusson" fabrike.

Fabriko dirbant, įvyko nelaimė. Sprogimo metu Pranas neteko vienos akies ir po to užpuolė jį plaučių vėžio liga. Būdamas invalidas, gaudavo kuklią pensiją. Paradęs sveikatą, palūžo ir dvasiniai, būdavo nusiminęs, pats vienas sau "vegetavo" pasiilgęs motinos Tėvynės.

A.a. Pranas paliko nuliūdusį brolių Joną.

B. Vytytis-Vrublevičius

SEDA DEGA

SEDA DEGA, 1980 m. išleista dienoraštinė knyga. Autorius Stasys Baipšys, leidėja Laima Baipšytė. Knyga turi 136 psl., suskirstyta į 14 skyrelių, kurių pirmutinis "Seda dega", toliau — Grušlaukė, Darbėnai, Palanga-Klaipėda, Giruliai, Uoste, Smiltynė, Pažymėtinas nemandagumas, Juodkrantė, Spalio 14 d. — Nida, 1944 spalio 15 — Rasytė, Apleidžiamieji Rasytė, 1944 spalio 16, Spalio 18, 12 val. postovis pietums, Vokiečių nelaisvė, Hammelburge, Grįžimas iš nelaisvės. Vėl savo tėvynėje, Spalio 20 d., Spalio 22 d., Vormedytė — Leipzigeris, Pietų Vokietijoje, Freiburg in Brg., Lapkričio 14, Lapkričio 15, 1944 lapkričio 16, Lapkričio 17, Lapkričio 18, Lapkričio 19, Lapkričio 20 iškyla į Heuvelerio kaimą. Lapkričio 21, Lapkričio 26 ir Lapkričio 27.

Tuo ir baigiama knyga, po Freiburgo subombardavimo, pradėta užrašuose dar nuosavame ūkyje Renavoje, prie Sedos, su draugu, buv. artileristu Juozu Žilium ir kt. svečiais, artėjant rusų frontui, vokiečiams traukiantis, o drauge ir pabėgėlių vis tirstėjančiai masei, vis sunkesnėmis sąlygomis, traukiantis tolyn, tolyn nuo raudonojo "išlaisvinimo". Pagaliau, po visokeriopų sunkumų, nors dar vis su kvepenčio turinio paketais, atsiduriam Freiburge, kuriame gyvenimas darosi žmoniškas ir net alkiu netenka kęsti, nes miestas nebuvęs bombarduotas, pagal esamus gandus, neva, dėl slapto susitarimo tarp aliantų ir vokiečių — vieni nebombarduosią, kiti nieko kariško nelaikysią tame didingame mieste, išskiriant R. Kr. ligonines su ženklais, atskiriamais iš oro.

Atsiranda per daug laiko, per daug pilsio, todėl svečiuojamasi lietuvių pabėgėlių, daugiausia aukštuomenės, vienu pas kitus, per dienas, "pilstant iš tuščio į kiaurą" esamos padėties galimybės, bei karo pabaigos artumos šuolius, iki, vieną vakarą, autoriui paklydus vienu adresu, įvyksta viską naikinantis miesto bombardavimas. Ir jame autorius lieka nenukentėjęs, lyg laimingos žvaigždės vedamas, o tiek daug žūsta ir lietuvių; kiti visko netenka, nors patys išlieka ir tuo džiaugiasi vieni, o nekurie skausmingai išgyvena brangenybių ar kitokio turto netekimą.

Ir tuo daugtaškiu knyga baigiama, paliekant skaitytojui daugybę neatsakytų klausimų: kaip su Juozu Žilium, kur autoriaus sesuo su šeima, paties autoriaus keturmetis sūnelis Jauniukas, sapnuose atsirandęs kokio lemiamo įvykio pranašystėje, kokio likimo susilaukęs?

Žodžiu, knyga intriguojanti, skaudi, nuotykinga, bet joje didelis trukumas gero suredagavimo. Taipogi kalba, atrodo, likusi užrašinė, nors daug gražių vaizdų, savitų išsireiškimų ir lengvo stiliaus, kas padaro turinį intriguojančiai skaitomą, ne vienam susigražinant sunkius ir skaudžius prisiminimus, atvedusius į dabartį ir naują gyvenimą. Labai, labai daug korektūros klaidų.

Atskiros ištraukos buvę spausdinamos "Kario" žurnale, o dabar kiekvienam galima pačiam įsigyti ir su įdomumu perskaityti, nors nepažymėta nei knygos kaina.

O. B. A.

Jūrų šaul. iš 281 psl.
Mykolas Abarius ir Kazys Špakauskas — nariai.

Šiais metais valdyba yra numachiusi atlikti, pagal galimybę, eilę užsibrėžtų darbų: jau aktyviai prisidėjo ir atliko pagalbėdama Detroito Lietuvių Organizacijų Centro valdybai ruošiant Vasario 16-sios iškilmingą minėjimą. Numatyta balandžio 13 d. suruošti Lietuvių namuose gegužinę po stogu ir kartu su Kultūros klubu, "St. Butkaus" š. kp. ir Detroito Tautinės sąjungos skyrium, Lietuviškosios ir Anglų kalba išleistosios Enciklopedijos pristatymą. Numatyta šaulių stovykloje Pilėnuose visa eilė parengimų: stovyklos atidarymą, jau baigiamo statyti "Lietuvai Laisvės" paminklo atidarymą, Jūros dienos paminėjimą, Joninių tradicinę išvyką ir visą eilę kitų mažesnių parengimų. Tai nemažas užsimojimas, kuris pareikalauja daug darbo. Šauliai dalyvauja visuose didesniuose minėjimuose, vadovaudami vėliavų ceremo-

nijoms. Dabartiniu metu jūrų šaulių kuopoje yra daugiau kaip šimtinė aktyvių narių. Laukiama įsirašant naujų jaunų narių.

Antanas Sukauskas

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Vincetas Liulevičius, AMERIKOS LIETUVIŲ EKONOMINĖ VEIKLA (1870-1977). Pedagoginio Lituanistikos Instituto, Čikagoje, 1980 m. leidinys; 223 psl., pailiustruota retom ir įdomiom nuotraukom. Kaina 8 dol. Adresas: 5620 South Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636.

BĖGOME NUO TERORO, redagavo Juozas Prunskis, išleido Vytauto Didžiojo Šaulių Rinktinė, Čikaga, 1980 m. Viršelį ir aplanką piešė dail. Jonas Tričys, 288 psl. Kaina 7 dol. Labai reikalinga knyga, kurioje eilė autorių aprašo savo pasitraukimą iš okupuotos Lietuvos, bėgdami nuo bolševikiškojo teroro.

KALENDORIUS - LITHUANIAN CALENDAR - 1980. Priskėlimo Parapijos Ekonominės Sekcijos, Toronte, Ont. leidinys. Paruošė Stasys Prakapas, tiražas 3000 egz. Įdomiai iliustruotas, 184 psl. leidinys.

Balys Auginas, GIESMĖS ŽYDĖJIMO METAS. Lyrika. 140 psl. Kieti virš. Knygos mecenatas dr. Vladas Bložė. Išleido Clevelando "Tėvynės Garsai", 1979 m. 400 egz.

LAIŠKAI KARIUI

Su 16 Vasario gimnazijos direktorium susitariau atiduoti jos bibliotekai mano turimus 21 metų (1959-1979) "Kario" komplektus.

Aš vertinu "Karių" ypatingai, kaip gausų nepriklausomos Lietuvos kūrimosi laikų istorinį šaltinį, kurį būtinai reikėtų išlaikyti ateičiai . . .

Jei kada gimnazija bus likviduojama, tai nėra abejonės, kad jos biblioteką ir archyvus mielai priims kokia vokiečių mokslo įstaiga, o kartu ir mūsų "Kario" rinkinį. Manoma, kad tokia įstaiga galėtų būti artimiausias Herderio institutas Marburge, kuris jau dabar turi daug lituanistikos.

Tačiau, mano sumanymui sudaryti pilną "Kario" rinkinį yra kliūtis: stinga dar šių 7 numerių:

1959 m. — 1 ir 2 Nr.,
1960 m. — 4 Nr.,
1962 m. — 6 Nr.,
1969 m. — 10 Nr.,

1972 m. — 3 Nr., ir

1974 m. — 1 Nr.

Šių numerių trūksta sudarymui pilnų komplektų, kurie bus įrišti ir atiduoti bibliotekai.

Didžiausia, tačiau, problema yra senesniųjų metų komplektai, būtent 1950-1958 m. Todėl ir kreipiuosi į ištikimus senesniųjų metų prenumeratorius, kad paaukotų ieškomų metų komplektus ir trūkstamus pavienius numerius.

Reikia pripažinti, kad jaunesnioji karta mažai bevertina tokias senienas, tai jų laikytojui mirus, gali būti parduotos makulatūrai . . .

Jūsų, P. Gudelis

Adresas:

Hüttelbrett 14
6786 Lemberg,
W. GERMANY

"Kario" redakcija pritaria ir talkina šiam gražiam mjr. P. Gudelio sumanymui. Visi, kurie galėtų prie šio projekto prisidėti, prašomi pranešti "Kariui". Čia gauti pranešimai bus grupuojami ir gauta medžiaga bus persiųsta mjr. P. Gudeliui į Vokietiją, kur ją sutvarkęs, jis perduos Vasario 16 gimnazijai.

Red.

Paskolinkit už užstatą, arba parduokite "Kariškių Žodį" ir "Karių" nuo 1-o numerio iki 1933 m. pabaigos, taip pat gal kas turi mano vienkartinį leidinį "Šakar-Makar".

Arėjas Vitkauskas
309 Varick Street
Jersey City, N.J. 07302

Iš Kanados kempelio!

Malonu skaityti "Karių" ir mintyse nukristi į tuos gražius kariškio dienų laikus, kurie prabėgo gražioj Lietuvos kariuomenėje — Lietuvos laisvės dienose. Vartydamas šį žurnalą, tikiu, užsimirši, kad esi tūkstančius mylių nuo savo žemės atskirtas. Čia randi daug vaizdų, kurie būna lygiai artimi tavo širdžiai, kaip ir tie originalai, kuriuos buvai priverstas palikti anapus Atlanto.

Užsimerk ir susikaupt valandėlę ir vėl regėsi viską, ką esi palikęs. Prieš akis pražygiuos šaunių Lietuvos karių pulkai, praskambės kariškos dainos. Prieš akis praplauks ir tavo gražiausias gyvenimo dienos, praleistos laisvoje Tėviškoje. Yra žmonių, kurie ir šiandien tebenešioja prie krūtinės gimtosios žemės trupinėlių, ne atvežtą sovietinio "turisto" kišenė-

je, bet ašarom aplaistytą paliekant Tėviškės žemę.

Stanis Dagilis
Vancouver, B.C. Canada

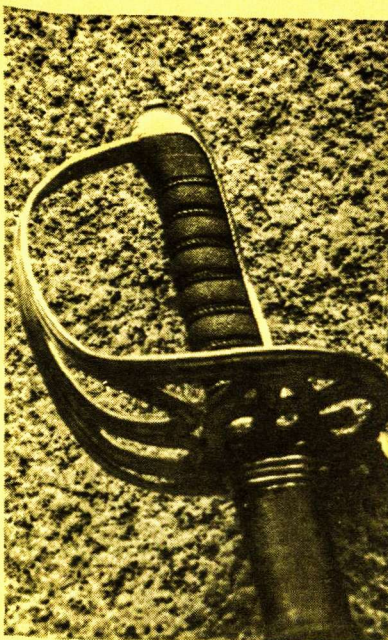
Būčiau labai dėkingas jei jūs man padėtumėte gauti informaciją apie lietuvišką kardą iš 1918-1939 m. laikotarpio. Aš ruošu darbą tema: "Lietuviškas kardas". Žinau, kad Lietuvos kavalerija prieš Antrą Pa. karą vartojo kardo du tipus. Vieną iš jų aš žinau, tačiau neturiu žinių apie antrąjį tipą, kurio nuotrauką pridėdu. Tai puikus ir gražus kardas, su įrašu geležtėje. Tačiau kyla klausimas, koks pulkas jį vartojo? Ar tai buvo karininko kardas? Žinau, kad Lietuvoje buvo trys kavalerijos pulkai prieš karą. Dabar aš ieškau žinių, kaip tie pulkai buvo ginkluoti. Mano darbas yra mokslinio pobūdžio. Girdėjau, kad man reikalingos žinios buvo patalpintos lietuvių kariškam kalendoriujė, išleistame prieš karą, tačiau jo neradau nei Lenkijoje, nei Lietuvoje.

Bet kokia informacija, kurią malonėtumėte man suteikti, būtų dėkingai priimta.

Su pagarba,

W. Podbereski
80-308 Gd. Oliwa
K. Puchatka 14
POLAND

(Rašyti angliškai, arba lenkiškai.)

Čia tas kardas . . .

* * *

Esu prancūzų istorikas ir "militaria" kolektojus. Ruošu veikalą apie Baltijos valstybių karines uniformas ir ženklus, tarp abiejų Pasaulinių karų laikotarpio. Kas galėtų man tuo reikalu pagelbėti, suteikti žinių, pasikeisti turimais žen-

lais ar dokumentais, ar parduoti, prašome man rašyti, būsiu dėkingas.

Frank Stuff
4 Rue Des Abondances
92100 Boulogne Billancourt
FRANCE

* * *

Lietuvoos saldainiai ir "bulbienė" . . .

Kapitonas Petrauskas taip ir liko kapitonu, nors kiti bendralaipusiai kilo. Tur būt, kam nors pažiūros nepatiko . . . Persitardavom mielu žodžiu, jam esant Kaune (jis buvo Šančiuose). Man važiuojant 1933 metais Amerikon, klausė, ką galėtų įduoti dovanų jo seseriai, gyvenančiai arti Čikagos. Sakau — Lietuvos saldainių! (Mūsų saldainiai buvo 100% natūralūs — Šiaulių "Birutės" savininkas Vaitkus pats turguje rinko ir pirkto jiems uogas ir vaisius). Atvežus seseriai dovaną — ji nustebo: juk Amerikoj saldainių krautuvų neatsimušamai! . . . (Man buvo nejauku tą išgirsti . . .)

Bet judrioji čikagietė Ona Aleliūnienė sumanė importuoti Lietuvos saldainius ir platinti per piknikus ir visokius parengimus. Jai sekėsi. Su sūnum, virve keldavo dėzes į aukštą, atsiėmusi iš muitinės.

(O su Petrausku — daug bulvienės su pienu esu išvalgęs: jam, ir jo broliui lankant Šiauliuose mokyklą, tėvas atveždavo bulvių ir pieno, į išnuomotą tuščią namelį miesto pakrašty. Vakai išvirdavo pilną didelį katilą, visai dienos — ir mane, svečią, visuomet vaišino.)

Arėjas Vitkauskas

AUKOJO KARIUI:

Balandis, 1980

\$100.00:
J. Černius, W. Germany

\$42.68:
LKVS "Ramovė", Montreal, Canada

\$40.00:
B.V. Mačiuika, Storrs, CT

\$18.00:
J. Genevičius, Chicago, IL

\$12.00:
S. Barauskas, St. Michel, Canada

\$9.60:
A. Gudelis, Prospect, Australija

\$8.00:
Rev. J. Pragulbickas, Elizabeth, NJ
A. Stakėnas, Chicago, IL

\$6.00:
T.J. Rotcas, Fairfield, Australija

\$5.00:
H. Poškus, Thunder Bay, Canada

\$4.00:
V. Rupšys, Brockton, MA

\$3.00:
G. Gedmintas, N. Arlington, NJ
S. Juozaitis, Cicero, IL
J. Jurkuvėnas, Brooklyn, NY
A. Šetikas, St. Catharines, Canada
E. Shiling, Racine, WI
V. Valkavičius, Chicago, IL
J. Vyšniauskas, St. Catharines, Canada
G. Žemaitis

\$2.00:
A. Noreika, Chicago, IL
S. Petkevičius, Mount Hope, Canada

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

Čiurlionio Ansamblio sukaktuvinis ženklas, sukurtas arch. E. Kersnausko.
V. Bacevičiaus nuotrauka

KARIO žurnalo gyvavimo 60 metų sukaktis bus paminėta rugsėjo 20 d. Kultūros Židinyje Brooklyne.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.